

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YAŞLI HÜKÜMLÜLERİN SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARI:
ANKARA ÖRNEĞİ**

Burcu Özdemir Ocaklı

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Veli DUYAN**

**ANKARA
2019**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YAŞLI HÜKÜMLÜLERİN SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARI:
ANKARA ÖRNEĞİ**

Burcu Özdemir OCAKLI

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

DANIŞMAN

Prof. Dr. Veli DUYAN

ANKARA

2019

Etik Beyan

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum “YAŞLI HÜKÜMLÜLERİN SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARI: ANKARA ÖRNEĞİ ” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım bana aittir. Tezde yer alan deneysel çalışma/araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir. Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı:

Tarih:

İmza:

KABUL VE ONAY

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalında
BURCU ÖZDEMİR OCAKLI tarafından hazırlanan

“YAŞLI HÜKÜMLÜLERİN SOSYAL HİZMET İHTİYAÇLARI: ANKARA
ÖRNEĞİ” adlı tez çalışması

Aşağıdaki jüri tarafından YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak OY BİRLİĞİ/ÇOKLUĞU ile
kabul/ret edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: .../ ... /2019

İmza

Unvanı Adı ve Soyadı

Üniversitesi

Jüri Başkanı

İmza

Unvanı Adı ve Soyadı

Üniversitesi

Raportör

İmza

Unvanı Adı ve Soyadı

Üniversitesi

Üye

İmza

Unvanı Adı ve Soyadı

Üniversitesi

Üye

İmza

Unvanı Adı ve Soyadı

Üniversitesi

Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

İmza

Unvanı Adı ve Soyadı

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
KABUL VE ONAY	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ÖNSÖZ	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
ÇİZELGELER	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Krimonolojik Açıdan Yaşlılığın Tanımı ve Sınıflandırılması	4
1.2. Kuramsal Çerçeve	5
1.3. Yaşlı Hükümlülerin Sosyal Hizmet İhtiyaçları	11
1.4. Dünyada Yapılan Çalışmalar	11
1.4.1. Fiziksel İhtiyaçlar	11
1.4.2. Sosyal İhtiyaçlar	14
1.4.3. Duyuşsal İhtiyaçlar	16
1.4.4. Bilişsel İhtiyaçlar	16
1.4.5. Tinsel İhtiyaçlar	17
1.5. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	18
1.6. Yaşlı Hükümlüler ve Sosyal Hizmet	21
1.7. Sosyal Hizmet Uzmanının Rolü	23
2. GEREÇ VE YÖNTEM	25
2.1. Yöntem	25
2.2. Veri Toplama Aracı	25
2.3. Örneklem	25
2.4. Varsayımlar	26
2.5. Veri Toplama Süreci	27
2.6. Katılımcıların Demografik Özellikleri	29
3. BULGULAR	31
3.1. Genel Bilgiler	31
3.2. Sosyal İhtiyaçlar	31

3.2.1. Aile İlişkileri	32
3.2.1.1. Aileye Duyulan Özlem	32
3.2.1.2. Aile Ziyaretlerinin İstenmemesi	33
3.2.1.3. Aile Üyelerinden Hükümlülüğün Gizlenmesi	35
3.2.2. Arkadaş ve Akrabalarla İlişkiler	36
3.2.3. Cezaevi İçi İlişkiler	37
3.2.3.1. Diğer Hükümlülerle Olan İlişkiler	37
3.2.3.2. Suç Ayrımcılığı	39
3.2.3.3. Yaşlı Ayrımcılığı	39
3.2.3.4. Cezaevi Çalışanlarıyla İlişkiler	42
3.2.4. Boş Zaman Aktiviteleri	42
3.2.5. Sosyal Destek	43
3.2.5.1. Ceza İnfaz Kurumuna Geliş	43
3.2.5.2. Psiko-sosyal Servisten Yararlanma	44
3.2.5.3. Salıverilme Sonrası Uyum Süreci	46
3.3. Fiziksel İhtiyaçlar	47
3.3.1. Özbakım ve Hijyen	47
3.3.2. Beslenme ve Yemekler	48
3.3.3. Sağlık ve Sağlık Hizmetleri	48
3.3.4. Finansal Problemler	51
3.4. Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarının Karşılaştırılması	52
3.4.1. Özgürlük	52
3.4.2. Fiziksel İmkânlar	53
3.4.3. Uyum Sürecine Hazırlık	54
3.4.4. Sağlık Hizmetleri	55
3.4.5. Sosyal İlişkiler ve Boş Zaman Aktiviteleri	55
3.4.6. Açık Ceza İnfaz Kurumunun Yaşlı Hükümlüler için Dezavantajları	56
3.5. Duyuşsal İhtiyaçlar	57
3.6. Bilişsel İhtiyaçlar	60
3.6.1. Katıldıkları Programlar	61
3.7. Tinsel İhtiyaçlar	64
4. TARTIŞMA	66

5. SONUÇ VE ÖNERİLER	72
5.1. Genel Öneriler	73
5.2. Ceza İnfaz Süreci	74
5.3. Kuruma İlk Geliş	74
5.4. Fiziksel Şartlar	74
5.5. Psiko-Sosyal Destek	76
5.6. Duyuşsal İhtiyaçlar	76
5.7. Bilişsel İhtiyaçlar	76
5.8. Tinsel İhtiyaçlar	77
5.9. Sosyal İhtiyaçlar	77
5.10. Salıverilme Sonrası	78
ÖZET	79
SUMMARY	80
KAYNAKLAR	81
EKLER	87
Ek-1. Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu	87
Ek-2. Bilgilendirilmiş Onam Formu	88
Ek-3. Etik Kurul Karar Örneği	89
Ek-4. Kurum İzni	90
ÖZGEÇMİŞ	91

ÖNSÖZ

Yaşlılık alanında başlayan ve devam eden akademik çalışmalarımı adli sosyal hizmet alanına taşımaktan mutluluk duyduğum ve oldukça keyif aldığım bu tez hazırlama sürecinde emeği geçen herkese teşekkür etmek istiyorum.

Özellikle bu tezin gerçekleşmesinde emeği geçen tez danışmanım Prof. Dr. Veli Duyan'a, veri toplama sürecinde raportörlük yapan çalışma arkadaşım Münevver Eryalçın'a, gerekli izinleri sağlayarak görüşmelerin yapılmasını sağlayan Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'ne çok teşekkür ederim. Ayrıca destekleri için Ezgi Arslan Özdemir, Tuba Yüceer Kardeş ve Fulya Akgül Gök'e de teşekkür ederim.

Ayrıca tez yazım sürecinde beni manevi olarak destekleyen ve ikiz bebeklerimin bakımı üstlenen annelerim Gülhan Özdemir ve Şükran Ocaklı'ya, babalarım Fuat Özdemir ve Ahmet Yaşar Ocaklı'ya teşekkürü bir borç bilirim. Her tez döneminde benim en büyük destekçim olan eşim İlker Ocaklı'ya ve bana yaşama sevinci veren kızım Melis ve oğlum Atlas'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Hepiniz iyi ki varsınız...

SİMGELER VE KISALTMALAR

BİSİS	Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi
CGTİ	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CİK	Ceza İnfaz Kurumu
CİSST	Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
CTGM	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
DS	Denetimli Serbestlik
İKM	İnfaz Koruma Memuru
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ÇİZELGELER

Tablo 2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	30
--	----

1. GİRİŞ

Türkiye’de ve dünyada yaşlı nüfus giderek artmaktadır. Türkiye’de son 5 yılda yaşlı bireylerin (65+) sayısı %17 oranında artmıştır (TÜİK, 2018). Türkiye Cumhuriyeti yüzyılı geride bıraktığı zaman (2023 yılına kadar), tüm nüfus içindeki yaşlı nüfusun (65+) payı % 10,25 olarak tahmin edilmektedir. Bu payın 2040 yılına kadar %16,3’e çıkması öngörülmektedir (TÜİK, 2018). Toplam nüfus içerisinde yaşlı (65+) nüfusun artması hem sosyal hem de ekonomik bazı zorlukları beraberinde getirmektedir. Sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sağlık ve eğitim gibi alanlar demografik yaşlanmanın en çok etkilediği alanlardır. Bu alanların yanı sıra adalet sistemi içerisinde de demografik yaşlanmanın etkileri görülebilmektedir. Her ne kadar suç ve yaşlı kelimelerinin bir arada kullanılması genel olarak yaşlı bireylerin suç mağduru olduğu kanısını ortaya çıkarsa ve suç işleyen kişi düşünüldüğünde genel profil genç erkek olarak düşünülse de (Vito ve Wilson, 1985), yaşlanan nüfusla birlikte ceza ve tevkif evlerinde bulunan yaşlı tutuklu ve hükümlü sayıları hem dünyada hem de Türkiye’de artış göstermektedir.

Uluslararası İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün raporuna göre, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki tutuklu 55 yaş üstü birey sayısı 1995 yılında 32.600 iken 2010 yılında 124.400 kişiyle 4 katına çıkmıştır (Human Rights Watch, 2012). İngiltere’de 1990 ile 2000 yılları arasında, 50-59 yaş aralığındaki yaşlı hükümlü sayısı %111 artmış, 60 yaş üzeri hükümlü sayısı ise %216 artmıştır (Howse, 2003). Avustralya’da ise 2010 ve 2015 yılları arasında 50 yaş üstü tutuklu/hükümlü sayısı %33 artmıştır. Kanada’da da 2003-2014 yılları arasında dramatik bir artış yaşanmış, 50 yaş üstü hükümlülerin sayısı %101 oranında artmıştır (Stevens ve ark., 2017). Bu durum “cezaevlerinin grileşmesi” olarak adlandırılmaktadır (Gross, 2007). Demografik dönüşümün yanı sıra, tutuklu ya da hükümlü yaşlı bireylerin sayısı uygulanan ceza infaz sisteminin özelliklerine göre ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Bazı ülkelerde belirli yaş üstü tutuklulara şartlı tahliye, ev hapsi, elektronik izleme uygulaması ya da denetimli serbestlik gibi uygulamalar bulunmaktadır.

Türkiye’de de de yaşlı bireyleri ceza infaz süreçlerin hepsinde görmek mümkündür. Tutukluluk sürecinde ve hüküm giydikten hemen sonra genellikle kapalı ceza infaz kurumlarına getirilen yaşlı hükümlüler cezalarının niteliğine ve süresine göre bu kurumlarda kalmaktadırlar. Açık ceza infaz kurumları ise yaşlı bireylerin çeşitli iş kollarında çalışmakta, 3 ayda bir ise 1 hafta süreyle izinli olarak kurumdan ayrılabilirler. Açık ceza infaz kurumları kapalı ceza infaz kurumlarına göre özgürlüğün daha fazla olduğu, hükümlülerin toplumsal hayata hazırlandığı kurumlardır. Ayrıca denetimli serbestlik, şartlı tahliye, elektronik izleme gibi farklı ceza infaz biçimlerinden faydalanan yaşlı hükümler de bulunmaktadır.

Türkiye’deki hükümlü ve tutuklu bireylerin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında 21-39 (genç-orta yetişkin) yaş aralığındaki tutuklu ve hükümlülerin %63’lük bir oranla en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir (CTGM, 2016). İkinci en büyük grubu ise %29’luk oranla 40-64 (ileri yetişkin) yaş aralığı oluşturmaktadır. 65-79 (yaşlı) yaş aralığındaki 2597 tutuklu ve hükümlü ise tüm tutuklu ve hükümlülerin %1,4’ünü oluşturmaktadır. Bu bireylerden sadece 94’ü kadın tutuklu veya hükümlüdür. 80 yaş üstü göz önünde bulundurulduğunda 5’i kadın olmak üzere toplamda 132 ileri yaşlı birey ceza infaz kurumlarında ikamet etmektedir (CTGM, 2016).

Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü’nün istatistiksel sınıflandırması ceza adalet sistemi içerisinde kullanılan 50 yaş üstü yaşlı birey sınıflandırması (‘Kriminolojik Açıdan Yaşlılığın Tanımı ve Sınıflandırılması ’ başlığı altında ayrıntılı açıklanmıştır) ile uyumlu olmadığı için Türkiye’deki 50 yaş üstü tutuklu ve hükümlü birey sayısı çok net olarak görülememektedir. Ancak demografik yaşlanmayla birlikte 50 yaş ve üstü gruplardaki hem tutuklu ve hükümlü sayılarının hem de bu grupların toplam tutuklu ve hükümlü içindeki oranlarının artması beklenmektedir.

Ceza infaz kurumlarındaki yaşlı hükümlülerin sayısının artması, sosyal hizmet mesleğinin odağında olan ve dezavantajlı bir grup olarak nitelendirilen yaşlıların refahının sorgulanmasına neden olmaktadır. Hem “yaşlı” hem de “hükümlü” olmaktan kaynaklanan bu çifte dezavantaj, yaşlı hükümlülerin ceza infaz sürecindeki

gereksinimlerini ön plana çıkarmaktadır. Yaşlı hükümlülerin de “insan onuruna yakışır” bir şekilde yaşayabilmesi ve ortaya çıkan ihtiyaçlarının giderilebilmesi için bu ihtiyaçların belirlenmesine yönelik araştırmalar yapılması gerekmektedir. Gerontolojik sosyal hizmet ve adli sosyal hizmetin kesişiminde bulunan yaşlı hükümlü refahı giderek önemi artan bir konudur ve bu konuda araştırmaların eksikliği dikkat çekmektedir.

Giderek artan yaşlı hükümlü ve tutuklu sayılarının yaşlı bireylere getirdiği bireysel dezavantajların yanı sıra, refah devletlerine getirdiği ekonomik maliyetler bulunmaktadır. Ceza infaz kurumlarındaki yaşlı hükümlü sayısının artması, bu kurumlardaki sağlık ve bakım hizmetlerinin de artırılarak bu bireylerin fiziksel, psiko-sosyal, tinsel ve bilişsel özelliklerine göre düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir. Bütün bu düzenlemeler ve hizmetlerin sunulması devlet için ek bir mali yük anlamına gelmektedir. Yapılan bir araştırma, özellikle sağlık giderlerinin daha fazla olması nedeniyle yaşlı hükümlülere ceza infaz kurumlarına olan maliyetlerinin genç hükümlülere göre üç kat daha fazla olduğunu ortaya koymuştur (Williams ve ark., 2012). Makro düzeyde politikaların yapılabilmesi ve kaynakların en verimli şekilde kullanılabilmesi için de yaşlı hükümlülerin ihtiyaçlarının ayrıntılı bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Yaşlı hükümlülerin gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik ihtiyacın giderek artmasına rağmen bu duruma yönelik yapılan araştırmalar özellikle Türkiye’de oldukça sınırlıdır ve yaşlı hükümlüler adli sosyal hizmet kapsamında yapılan araştırmaların odağı dışında kalmaktadır. Yapılan literatür taramasında yaşlı hükümlülerin sosyal hizmet ihtiyaçlarına yönelik sadece bir adet nicel bir çalışmaya rastlanmıştır (bkznz. Polat, 2016). Literatürdeki bu boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmak isteyen bu araştırmanın amacı yaşlı hükümlülerin sosyal hizmet ihtiyaçlarının belirleyerek hem mikro düzeyde müdahale ve makro düzeyde politika önerileri sunmaktır. Bu bağlamda Ankara ilinde 4 açık ceza infaz kurumunda (Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu (Şaşmaz), Sincan Açık Ceza İnfaz Kurumu, Ayaş Açık Ceza İnfaz Kurumu ve Kalecik Açık Ceza İnfaz Kurumu) 35 yaşlı (50+) hükümlü ile yarı yapılandırılmış nitel görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda kuramsal çerçeve olarak

ileri genelci sosyal hizmet müdahalelerinin planlanmasında ve değerlendirilmesinde sıklıkla kullanılan “ekolojik yaklaşım” kullanılmış, yaşlı hükümlülerin sosyal hizmet ihtiyaçlarını 5 gelişimsel boyutta (sosyal, duyuşsal, fiziksel, bilişsel, tinsel) ortaya koymak hedeflenmiştir. Hem literatürdeki boşluğu doldurmayı hedeflemesi hem nitel yöntem kullanması hem de ekolojik yaklaşımı kuramsal çerçeve olarak benimsemesi sebebiyle bu çalışmanın özgün değeri oldukça yüksektir ve hem ampirik hem teorik hem de metodolojik açıdan literatüre katkıda bulunmaktadır.

1.1. Kriminolojik Açıdan Yaşlılığın Tanımı ve Sınıflandırılması

Yaşlılık çalışmalarında tüm dünyada ve akademide kullanılan yaş sınırları mevcuttur ve yapılan çalışmalarda bu sınırlar tanımlanmaktadır. Tutuklu ve hükümlü yaşlılar ve ceza infaz kurumlarında yaşanan bireyler göz önünde bulundurulduğunda bu yaş tanımının tekrar yapılması gerekmektedir. Birçok uluslararası örgüt ve ülkemiz de dâhil olmak üzere birçok ülke yaşlılık sınırını 65 yaş olarak belirlemiştir. Bu yaş sınırı özellikle sosyal güvenlik uygulamalarında kullanılmaktadır. Ancak kriminolojik olarak yaş olgusu değerlendirildiğinde “yaşlı” olarak tanımlanan kişinin yaş sınırları ülkelere değişkenlik gösterebilmektedir. Türkiye’de adli alanda böyle bir yaş ayırımı mevcut değildir. Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya’da kriminolojik bağlamda yaşlılık sınırı 50 olarak belirlenirken, İngiltere’de 60 ya da 65 yaş sınırı kullanılmaktadır (Howse, 2003). Kanada’da ise yaşlı hükümlüler 50-64 yaş arası olarak değerlendirilmekte, 65 yaş üstü hükümlüler ‘ihtiyar’ olarak nitelendirilmektedirler (Uzoaba, 1998). Bu yaş sınırlarının belirlenmesinde biyolojik yaşlanma sürecinden çok, suç işlemenin tekrarlanma oranları göz önünde bulundurulmaktadır. Yapılan çalışmalar 50 yaşından sonra tekrar suç işlemenin büyük ölçüde azaldığını göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan bir çalışmaya göre 50 yaş üstü salıverilen hükümlülerin tekrar suç işleme oranı %2 iken, bu oran 65 yaş üstü bireyler için neredeyse %0’dır (Roberts, 2015). Bu durum, kriminolojik anlamda yaşlılık tanımı için bir sınır teşkil etmekte ve temelli şartlı tahliyenin de 50 yaş olarak belirlenmesi için bir gerekçe oluşturmaktadır.

Tutuklanan ve hüküm giyen yaşlı bireylerin yanı sıra, genç yaşlarda hüküm giymiş, uzun süreli ceza ya da müebbet hapis cezası olarak da ceza infaz sürecinde yaş alan ve yaşlanan bireyler bulunmaktadır. Her ne kadar literatürde farklı gruplandırmalar mevcut olsa da yaşlı hükümlüler genellikle kriminolojik olarak 3 farklı kategoride değerlendirilmektedirler (Aday, 1994; Goetting, 1984):

1. Yaşlı Hükümlüler: Bu kategoriye göre yaşlı bireyler ilk kez 50 yaşından sonra hüküm giymişlerdir.

2. Cezaevinde Yaşlanan Hükümlüler: Bu kategorideki yaşlı bireyler 50 yaşını doldurmadan önce suçlarından dolayı hapsedilmişlerdir. Uzun süreli hapis cezası alan bu bireyler cezaevinde 50 yaşını doldurmuş ve cezaevinde yaşlanmışlardır. Aralarında şartlı tahliye olmadan hayatını kaybedenler de bulunmaktadır.

3. Mükerrer Hükümlüler: Bu kategorideki bireyler birden fazla hapis cezasına çarptırılmış hükümlülerdir ve 50 yaşından önce hüküm giymişlerdir. İkinci kategoride bahsi geçen hükümlüleri kapsamaz.

Türkiye’deki ortalama yaşam süreleri ve ceza infaz kurumlarının yıpratıcı özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışma kapsamında da yaşlılık sınırı 50 olarak temel alınmıştır. Görüşme yapılan 50 yaş üstü kişilerin bu üç alt kategoriye (yaşlı, cezaevinde yaşlanan, mükerrer) temsil edecek şekilde seçilmeleri hedeflenmiş, ancak yapısal engellerden dolayı sadece iki kategorideki (yaşlı ve mükerrer) yaşlı hükümlülerle görüşülmüştür.

1.2. Kuramsal Çerçeve

Araştırma kapsamında sosyal hizmetin temel kuramlarından biri olan “ekolojik yaklaşım” kullanılmıştır. Ekolojik yaklaşım Bronfenbrenner (1979) tarafından doğa bilimlerinden uyarlanarak insan davranışını açıklamak için kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre ekolojik çevre birbiriyle bağlantılı farklı sistemlerden oluşmaktadır ve

bireyin çevresiyle arasında kompleks bir ilişki bulunmaktadır (Derezotes, 2000). Çevresiyle sürekli bir iletişim halinde olan bireyler hem içsel hem de dışsal faktörlerden etkilenirler. Ekolojik yaklaşımın sosyal hizmet disiplinine uygulanması ise yaklaşımın bütüncül ve çok yönlü anlayışından dolayı büyük önem arz etmektedir. Ekolojik yaklaşım sosyal hizmetin farklı müdahale düzeyleri (birey, aile, grup, örgüt, toplum) arasındaki etkileşimi kabul eder ve “doğal ortam (habitat)”ın önemini vurgular (Zastrow, 2004).

“Çevresi içinde birey” kavramına odaklanan bu yaklaşım, bireysel faktörlerin yanı sıra, eğitim sistemi, aile sistemi, sosyal hizmet sistemi, mal ve hizmet sistemi, inanç sistemi, istihdam sistemi ve politik sistem gibi farklı makro sistemlerin bireyler üzerindeki etkileri üzerinde durmaktadır (Zastrow, 2004).

Ekolojik yaklaşım sosyal hizmet uzmanlarının yedi farklı seviyede beş gelişimsel boyutu değerlendirerek sosyal olguları ve sorunları değerlendirmesine olanak tanımaktadır (Derezotes, 2000; Duyan, 2012). Bu yedi düzeyin ilki biyogenetik faktörlerdir. Ailedeki kalıtsal özellikler bireyin beş gelişimsel boyuttaki gelişimini ve bununla birlikte gelen ihtiyaçlarını etkilemektedir. İkinci boyut olan ailevi faktörler, yakın ve geniş ailenin yapısının beş gelişimsel boyut üzerindeki etkisini incelemeye fırsat tanır. Üçüncü boyut olan kültürel faktörler ise arkadaşlar, meslektaşlar ve içinde bulunduğu toplumun diğer sosyal ilişkilerini ve kültürel öğelerini kapsamaktadır. Dördüncü boyut olan çevresel koşullar, bireyin içinde yaşadığı fiziksel çevrenin bireyin beş gelişimsel boyutuna olan etkisini incelemeye olanak sağlar. Beşinci boyut olan kaynaklar ve fırsatlar bireyin sahip olduğu güvenlik, özgürlük, zenginlik, güç ve hizmetlere işaret eder. Altıncı boyut olan özbakım kalıpları bireylerin kişisel gelişimine destek olan ve yine beş gelişimsel boyutta değerlendirilebilecek bir boyuttur. Yedinci ve son boyut ise gelişim ve sağlığın güncel göstergeleridir. Gelişimin ve sağlığın güncel göstergeleri bireylerin, grupların ve toplumun gelişimsel büyüme ve refah durumunun ölçülebilir işaretlerini içermektedir.

Bu araştırma kapsamında ekolojik değerlendirmenin dördüncü boyutu olan “çevresel koşullar” odak noktası olarak kullanılmış, ceza infaz kurumu ortamının,

diğer bir deyişle yaşlı hükümlülerin içinde bulundukları bu yapay yaşam alanının yaşlı bireylerin beş gelişimsel boyuttaki ihtiyaçlarını nasıl etkilediğine yönelik analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca ceza infaz kurumlarındaki imkânlar ve hizmetler, “kaynaklar ve fırsatlar” düzeyinde değerlendirilmiş, ceza infaz politikalarının yaşlı hükümlülerin 5 gelişimsel boyuttaki ihtiyaçlarına nasıl etki ettiği değerlendirilmiştir.

Beş gelişimsel boyuttan ilki fiziksel boyuttur. Fiziksel gelişim bireylerin biyolojik olarak gelişimlerine işaret eder ve fiziksel ihtiyaçlar bireylerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri için gerekli olan materyal gereksinimlere işaret etmektedir (Derezotes, 2000). Yemek, içmek, tuvalet, uyku gibi biyolojik ihtiyaçlar bu kategori altında değerlendirilmektedir. Ayrıca hastalıkların tedavisi, ilaçların ve gerekli aparatların temini de fiziksel ihtiyaçlar altında değerlendirilebilir. Araştırma kapsamında yaşlı hükümlülerin biyolojik ve fiziksel ihtiyaçlarının cezaevi ortamında nasıl karşılandığı incelenmiştir. Özellikle ekolojik değerlendirme kapsamında sosyal hizmet uzmanları tarafından değerlendirilmeye alınması gereken bir konu da öz bakımdır. Yaşlılıkla birlikte öz bakım yetilerinde azalma görülebilmektedir. Daha çok üşümeye başlayan yaşlı, daha az sık duş almaya ve daha az banyo yapmaya başlayabilir. Hem üşütmekten korkması hem de fiziksel gücünün azalması yaşlı bireyin banyo alışkanlıklarını etkileyebilir. Ayrıca koku alma duyusu azalan yaşlı birey, kötü vücut kokularının farkına varamayabilir. Özellikle yaşlılıkta birlikte ortaya çıkan idrar kaçırma gibi durumlar, vücut hijyenini azaltabileceğinden, kişisel bakım daha önemli hale gelmektedir. Benzer şekilde mobilitenin ve banyo rutininin azalması kıyafetlerin yıkanma sıklığını da azaltabilmektedir. Tırnak ve saç bakımının da yaşlılıkta azaldığı gözlemlenmektedir. Tüm bu dezavantajların cezaevindeki olumsuz fiziksel koşullarla birleşmesi (sıcak suyun sınırlı verilmesi, çamaşır yıkama imkânlarının sınırlı ve maliyetli olması vb.), yaşlı hükümlüler için daha da olumsuz bir deneyime dönüşebilmektedir (Özdemir Ocaklı, 2018).

Fiziksel gelişim ve ihtiyaçlar kapsamında değinilmesi gereken diğer bir konu da cinselliktir. Yaşlanmayla birlikte cinsel işlevlerde de bazı değişiklikler meydana gelmektedir. Yaşlılıkta cinsellik sosyal olarak kabul görmeyen ya da konuşulmayan bir olgu olsa da cinsellik fizyolojik olarak geç yaşlılık yıllarına kadar devam

edebilmektedir. Bu durum da ceza infaz sürecinde sadece yaşlı hükümlüler için değil, her yaş grubundan hükümlüler için değerlendirilmesi gereken bir konudur (Özdemir Ocaklı, 2018). Ancak ceza infaz kurumlarında cinsellik konusu özellikle yaşlılar için bir tabu haline gelmiştir.

Duyuşsal gelişim insan gelişiminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bireylerin içinde bulundukları ortamın onları duygusal olarak nasıl etkilediği ve o bireye hissettirdikleri duyuşsal boyutun temel özelliklerindendir. Öz-farkındalık, kendini kabul ve bireyin hissetme kapasitesi de duyuşsal gelişimin parçalarındandır (Derezotes, 2000).

Her yaş grubunda olduğu gibi, yaşlı bireyler de kendilerine özgü psikolojik özelliklere ve gelişimsel basamaklara sahiptir. Genetik faktörlerin etkili olduğu yaşlanma sürecinde, yaşam biçimi, karşılaşılan önemli yaşam olayları gibi çevresel, sosyal ve psikolojik faktörler de yaşlanma sürecini etkiler (Zastrow & Kirst-Ashman, 2014).

Erik Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramına göre yaşlılık insan hayatının sekizinci ve en sonuncu safhasıdır. Bu dönemde yaşlı bireyler benlik bütünlüklerini umutsuzluğa karşı korumaya çalışırlar. Bu dönemde yaşlı bireyler kendilerini "geride bırakabildikleri" olarak görür. Bu yüzden yaşlı bireyler bu dönemde yaşamlarını ve geçmişlerini sorgulamaya başlar. Yaşlılık döneminde kimliğine ve kendine uygun yaşayan bireyler ego/benlik bütünlüğü duygusuna sahip olurlar. Geçmişlerini değerlendirdiklerinde olumlu duygulara sahiptirler ve de genellikle hoşgörülü ve huzurlu yaşlılardır. Ölümü kabullenmişlerdir ve kalan yaşamlarını aileleri ve özel uğraşları ile mutlu geçirme çabası içindedirler (Zastrow & Kirst-Ashman, 2014). Yaşlı birey geçmişini değerlendirdiğinde, yaşamının başarısızlıklarla dolu olduğuna ve zamanını boşa geçirmiş olduğuna inanırsa ego bütünlüğünde kayıp ya da azalma olabilmektedir. İnatçılık, huysuzluk, uyumsuzluk ve ölüm korkusu bu bireylerin başlıca özellikleri arasındadır. Ancak hükümlü/tutuklu yaşlılar için yaşlılık süreci bu seyirde olmayabilir. Hayatı sorgulama daha erken yaşta gerçekleşebilir ve ölüm

korkusu daha erken yaşlarda ortaya çıkabilir. Yaşlı hükümlülerin psiko-sosyal gelişimi yaşam döngülerine göre değerlendirilmelidir.

Yaşlanma sürecini psiko-sosyal açıdan açıklamaya çalışan diğer birçok kuram (ör. aktivite, yaşamdan geri çekilme, modernleşme, süreklilik, rol kaybetme) bulunmaktadır. Ancak bu kuramlar hüküm giymemiş bireyler için öne sürülmüş kuramlardır. Cezaevinde yaşlanma sürecinde farklı faktörler ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple cezaevindeki psiko-sosyal gelişim aşamaları cezaevinde yaşlanmayan bir birey için çok farklı olabilir. Her bireyin yaşam döngüsü kendi içerisinde değerlendirilmelidir.

Sosyal gelişim ise bireylerin doğumlarından itibaren toplumsallaşma süreci ile başlayan ve yaşamlarının sonuna kadar çevreyle olan sosyal ilişkilerini kapsayan bir boyuttur. Hükümlülerin diğer hükümlülerle olan ilişkileri, cezaevi personeli ile olan ilişkileri, aile ve diğer arkadaşlarıyla olan ilişkileri yaşlı hükümlülerin sosyal çevresini oluşturmaktadır. Bu araştırmanın amaçları arasında da yaşlı hükümlülerin alıkonulmadan kaynaklı sosyal ilişkilerinin nasıl değiştiği ya da değişime uğradığı yer almaktadır. Ayrıca yaşlı bireylerin salıverilme sonrası toplumsal hayata uyum sağlama süreçleri de bu çalışma kapsamında irdelenmiştir.

Yaşlanma süreci tutuklu ve hükümlülerde farklı seyretmektedir. Ayrıca diğer yaşlılarda psiko-sosyal hayatın normal seyri sırasında yaşanan birtakım özellikler ve yaşam olayları hükümlü yaşlı bireylerde görülmemektedir. Örneğin emeklilikle birlikte gelen statü kaybı ve sosyal izolasyon hükümlü yaşlılarda mevcut değildir. Ayrıca yaşlı hükümlülerin sosyal ağı diğer hükümlülerle sınırlıdır ve aile ilişkileri sınırlıdır. Yaşlılıkta önem kazanan kuşaklararası ilişkiler yaşlı hükümlüler için geçerli değildir. Cezaevinde yaşanan bireylerin, cezaevine girmeden önce çocukları yok ise, cezaevine girdikten sonra eş ve çocuk sahibi olmaları ihtimali oldukça düşüktür. Bu sebeple çocuklarla ve torunlarla olan ilişkiler de sınırlı durumdadır. Kuşaklararası kültür aktarımı da bu sebeple oldukça sınırlıdır.

Bilişsel gelişim bireylerin yaşamlarında önemli bir yere sahiptir. Yaşlılıkla birlikte bilişsel kapasitenin düşmesi bilimsel temellere dayanmasa da Alzheimer ve demans gibi bilişsel hastalıkların ileri yaşla birlikte ortaya çıktığı bilinmektedir. Bilişsel hastalıkların yaşlı hükümlülerin cezaevi deneyimlerinin nasıl etkilediği ve cezaevi ortamının bilişsel gelişim açısından uygunluğu da araştırmanın irdelediği konular arasındadır. Beyin işlevlerindeki fizyolojik gerilemeye bağlı olarak bellek, dikkat, algı gibi bilişsel işlevler olumsuz yönde etkilenmektedir. Ayrıca Alzheimer ve Demans yaşlılıkta sıkça karşılaşılan bilişsel hastalıklardır. Halk arasında “bunama” olarak bilinen “Demans” ise “bellek, dil, aritmetik, karar verme yetisi, dikkat ve diğer bilişsel fonksiyonlarda ilerleyici kayıp” anlamına gelmektedir. Alzheimer da bir Demans tipi olmakla birlikte, öncelikle hafıza olmak üzere beynin tüm bilişsel fonksiyonlarında ilerleyici kayba neden olan ve beyinde anormal protein birikimiyle meydana gelen bir hastalıktır. Demans ve Alzheimer yaşlı bireylerin tüm günlük yaşam fonksiyonlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir ve bu hastalara uzmanlık gerektiren bir bakım uygulanması gerekmektedir. Ancak bu hastalığa sahip olan tutuklu/hükümlüler için ceza evlerinde özel bakım üniteleri gereklidir ve ayrıca bu bakım türünün maliyeti de oldukça yüksektir.

Yaşlılıkla ilgili yanlış bilinen bir kanı ise yaşlı bireylerin düşünsel ve entelektüel kapasitelerinin azaldığıdır. Ancak, bu doğru bir kanı değildir. Yaşlı bir birey genç bir bireyin düşünsel kapasitesine sahiptir; ancak, sinir sistemindeki yavaşlamalar, düşünsel aktivitelerin hızına da yansımaktadır. Bu durum genç hükümlülerle yaşlı hükümlülerin hem düşünce hem de aktivite hızları arasında fark oluşturmaktadır. Bu durum genç hükümlüler/tutuklular için uygulanan rehabilitasyon programlarının yaşlılar için uygun olmadığını göstermektedir.

Tinsel gelişim özellikle soyut işlem dönemiyle birlikte bireylerin hayatlarında önemli bir yer edinmektedir. Özellikle ilerleyen yaşlarda dini pratiklerin ve tinselliğin insan yaşamındaki önemi artmaktadır. Maneviyat ve din yaşlı bireylerin hayatından önemli bir yer kaplar. Dini bayramlarda ve günlerde bir araya gelmek, dini ritüelleri uygulamak, camiye gitmek ve namaz kılmak ülkemizdeki yaşlı bireyler tarafından sıklıkla uygulanan davranışlardır. Yapılan araştırmalar dini inancı olanların

olamayanlara göre yaşamdan daha fazla doyum aldıklarını göstermektedir (Zastrow & Kirst-Ashman, 2014). Cezaevi deneyiminin bütün bu pratikler göz önünde bulundurulduğunda yaşlı hükümlülerin tinsel gelişimini nasıl etkilediği de bu araştırma kapsamında incelenmiştir.

1.3. Yaşlı Hükümlülerin Sosyal Hizmet İhtiyaçları

Literatüre bakıldığında yaşlı hükümlülerin sosyal hizmet ihtiyaçlarıyla ilgili çalışmaların özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya gibi ülkelerde oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda yaşlı hükümlülerin/tutukluların sorunlarına ve ihtiyaçlarına yönelik çeşitli değerlendirmeler ve sınıflandırmalar yapılmıştır. Kimi çalışmalar yaşlı hükümlülerin ihtiyaçlarını sınıflandırmaya giderken (sağlık, sosyal boyut vb.), kimi çalışmalar belirli alanlardaki sorun ve ihtiyaçlara odaklanmışlardır.

Yaşlı hükümlülerin sosyal hizmet ihtiyaçlarına yönelik ülkemizde yapılan araştırmalar ise oldukça sınırlıdır. Bu bölümde öncelikle dünyada yapılan çalışmalar kapsamında yaşlı hükümlülerin 5 gelişim boyutundaki (fiziksel, sosyal, duyuşsal, bilişsel ve tinsel) sosyal hizmet ihtiyaçları tartışılacak, daha sonra ise Türkiye’de bu alanda yapılan çalışmaların sonuçları paylaşılacaktır. Bu literatür taramasının amacı, yaşlı hükümlülerin çeşitli alanlardaki ihtiyaçlarını ve sorunlarını irdeleyerek ülkemizde yapılan çalışmaların eksikliğine dikkat çekmektir.

1.4. Dünyada Yapılan Çalışmalar

1.4.1. Fiziksel İhtiyaçlar

Ceza infaz kurumlarının yaşlı bireyler için en büyük dezavantajlarından biri cezaevlerinin genellikle yaşlı bireyler için tasarlanmış mekânlar olmamasıdır. Çelik ve çimentodan yapılan cezaevi binaları soğuk ve nemlidir ve bu tür mekânlarda genellikle

asansörler bulunmamaktadır (Patrick ve Lane, 2017). Yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan kas ve iskelet sistemindeki yıkımlar, yaşlı hükümlülerin fiziksel olarak cezaevlerine uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Yaşlı bireyler kendilerini fiziksel olarak zorlamayacak, karmaşık olmayan ve engelli dostu mekânlara ihtiyaç duymaktadırlar. Avustralya’da yapılan bir araştırmaya göre 50 yaş ve üstü mahkûmların %22’sinin günlük işlerde yardıma ihtiyaç duyduğunu ve bunlara ait ranzaların, merdivenlerin ve banyo tesislerinin yaşlı mahkûmlar için en büyük zorlukları sunduğunu göstermektedir (Trotter ve Baidawi, 2015).

Mekânsal koşullara ek, bir bütün olarak ceza infaz kurumlarının yaşlı hükümlülerin sağlığı üzerindeki etkisi tartışmalı bir konudur. Yaşlı hükümlülerin sağlık, işlevsellik ve bilişsel durumları ve risk faktörleri hakkında bilgi oldukça sınırlı olsa da (Williams ve ark. 2012), cezaevinde yaşlanma sürecinin sağlık üzerindeki etkilerine dair literatür hem olumlu hem de olumsuz etkilerin mevcut olduğunu göstermektedir. Olumlu bulgular, düzenli hayatın yaşlı bireylerin sağlıklarını korumalarına yardımcı olduğu yönündedir. Kurumsal bakımın getirdiği düzenli uyku ve düzenli beslenme alışkanlıkları, gereken durumlarda sağlanan sağlık ihtiyacı da diğer yaşlı bireylere oranla hükümlü yaşlıların özgür yaşlılara oranla kendilerini daha genç hissetmelerine neden olmaktadır (Reed ve Glamser, 1979). Ayrıca yaşlanan bireyler günlük iş stresi, ağır çalışma koşulları ya da içki alışkanlığı gibi yaşlanma sürecini hızlandıran faktörlerden uzak durmaktadırlar.

Ancak sağlık söz konusu olduğunda en güncel çalışmalar ceza infaz kurumlarının yaşlı bireylerin hem fiziksel hem de ruhsal açıdan sağlığı açısından sağlıklarını olumsuz etkilediğini göstermektedir (Bretschneider ve Elger, 2014; Heidari ve ark., 2017). Ayrıca, hükümlüler yaşamları boyunca daha az tıbbi bakım ve yardım aldıkları için yaşlılıkta hastalıkların ortaya çıkma riski daha fazladır (Shantz ve Frigon, 2009). Fizyolojik hastalıkların yanı sıra psikiyatrik hastalıklar da hem ilk girişlerde ve mükerrer suçlarda kendini göstermektedir (Baillargeon ve ark. 2009). Ayrıca ceza infaz kurumlarındaki yaşlı bireylerin özbakım seviyelerinin de düşük olduğu saptanmıştır (Williams ve ark.ark. 2012).

Ceza infaz kurumlarının yapısı yeni hastalıkların ortaya çıkmasında etkili olduğu kadar, gereken sağlık hizmetinin alınması önünde de engel teşkil etmektedir. İsviçre’de yapılan bir çalışma yaşlı hükümlülerin/tutukluların sağlık hizmetlerine erişim konusunda önüne çıkan engelleri 3 farklı kategoride toplamıştır. Bunlardan ilki psikolojik engellerdir. Psikolojik nedenler arasında daha önceki yaşamlarında da sağlık hizmetleri kullanma alışkanlıkları olmaması, çıkınca tedavi olma isteği ve ceza evi ortamındaki sağlık hizmetlerinin yetersiz olduğunun düşünülmesi yer almaktadır (Heidari ve ark., 2017). Bu durum sağlık hizmetlerinin kullanılması yönünde ilk ve en büyük engel olarak nitelendirilebilir.

Bu engellerden ikincisi ise sağlık hizmeti kullanan hükümlü/tutuklu yaşlıların kötü deneyim yaşamalarından kaynaklanmaktadır. Revire giden ya da sağlık hizmet, talep eden hükümlülerin gerçekten hasta olmadığı, “numara yaptıkları” kanısı yaşlı hükümlüleri medikal destek almaktan alıkoymaktadır. İzole olma korkusu da daha önce deneyimlenen olumsuz sağlık hizmetlerinin bir sonucudur. Diğer bir engel ise çevresel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Altyapı eksikliği ve lojistik destek yetersizliği hükümlü/tutukluların sağlık hizmetlerini kullanmaları yönünde engel teşkil etmektedir (Heidari ve ark., 2017).

Cezaevi ortamından kaynaklanan hastalıklar sadece tutuklu ve hükümlüler için tehlike arz etmemekte, salıverilme sonrasında hem hükümlülerin ailelerini hem de toplumu olumsuz olarak etkilemektedir. Fiziksel ve ruhsal sağlıklarını kaybeden yaşlı hükümlüler, tahliye sonrasında aile sistemini de olumsuz etkilemektedirler. Ayrıca hastalıkların sağlık sistemine getirdiği mali yüklerin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Heidari ve ark., 2017).

Bir başka sınıflandırma ise bireysel ve durumsal engeller olarak ortaya çıkmaktadır. Hükümlülerin/tutukluların daha önceki yaşam tarzları ve dezavantajlı bir sosyo-ekonomik çevreden gelmeleri hem hastalıklara zemin hazırlamakta hem sağlıksız yaşam biçimlerinin devam ettirilmesine neden olmakta, hem de tedavi yollarının aranmasına engel olmaktadır. Çevresel faktörler ise ceza adalet sisteminin yapısından ve sağlık hizmetlerine erişimin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır

(Loeb, Steffensmeier ve Lawrence, 2008; Patrick ve Lane, 2017). Tüm bu faktörler yaşlı hükümlülerin kaliteli ve eşit bir sağlık hizmeti almaları önünde engel oluşturmaktadır (Bretschneider ve Elger, 2014). Cezaevlerindeki yaşlı hükümlülerin %95'i tahliye olmaktadır ve ceza infaz sürecinde yeterli sağlık hizmetlerinden yararlanamayan yaşlı hükümlüler tahliye olduktan sonra genel sağlık sistemi için de ek bir yük getirmektedir (Ahalt ve ark., 2013).

1.4.2. Sosyal İhtiyaçlar

Yapılan çalışmaların sonucunda ailelerinin, yaşlı hükümlüler için en büyük destek ve motivasyon kaynağı olduğu görülmüştür. Zaten yaşlı bireylerin sosyal hayatında büyük bir öneme sahip olan aile, ceza infaz sürecinde daha da önemli hale gelmektedir. Ayrıca ceza infaz sürecinde aile bağlarının güçlü tutulması rehabilitasyon sürecine katkıda bulunarak mükerrer suçların işlenmesinin önlenmesine yardımcı olmaktadır (Loucks, 2004). Benzer şekilde aile desteği alan hükümlü ve tutuklularda salıverilme sonrası toplumsal hayat uyumun da daha kolay sağlandığı görülmüştür (Loucks, 2004). Özellikle yaşlı bireyler için bu süreçte aile ilişkileri çok daha büyük önem arz etmektedir. Yaşlanmakta olan birey için ailesi en temel sosyal destek mekanizmasıdır. Aile ilişkileri hem aktif yaşlanmada hem de yaşlı refahında önemli rol oynayan bir faktördür. Bu sebeple aileye duyulan ihtiyaç yaşlı hükümlülerin en önemli sosyal ihtiyaçları arasında yer almaktadır.

Vito ve Wilson (1985) 'a göre cezaevlerindeki yaşlı hükümlülerin psiko-sosyal sorunlarından bir diğeri ise hapsedilmeye alışma sürecidir. Yaşlı hükümlüler genç hükümlülere göre daha kolay uyum sağlasa da yaşlı hükümlüler de uyum sürecinde bazı psikolojik problemler yaşamaktadırlar. Yapılan araştırmalar yaşlı hükümlülerin diğer yaş gruplarındaki hükümlülere göre daha fazla kaygı, bunalım, depresyon, güvensizlik, bağımlılık ve yetersizlik duyguları yaşamaktadırlar (Hayes ve ark., 2012; Panton, 1977). Ceza infaz sürecinde ortaya çıkan birtakım kronik hastalıkların depresyona sebep olduğu ve durumunda oldukça yaygın olduğu da bilinmektedir (Murdoch, Morris ve Holmes, 2008).

Amerika Birleşik Devletleri'nde farklı etnik gruplardan 55 yaş üzeri 114 hükümlüyle yapılan bir çalışmada, bu kişilerin farklı psiko-sosyal sorunlarının ve ihtiyaçlarının olduğu, madde bağımlılığı ve sağlık sorunlarının olduğu travma ve stres hikayelerinin ön plana çıktığı belirlenmiştir (Haugebrook ve ark., 2010). Ayrıca birçok hükümlünün fiziksel ve cinsel istismar gibi çocukluk ya da yetişkinlik travmalarına sahip oldukları belirlenmiştir (Ditton, 1999; Haugebrook ve ark., 2010). Ayrıca yaşlılıkta fiziksel sağlık ve ruh sağlığının karşılıklı etkileşiminden doğan bazı hastalıklar da ortaya çıkmaktadır (Falter, 1999; Fazel ve ark., 2001a; Maruschak, 2008).

Yaşlı hükümlülerin ceza infaz sürecinde karşılaştıkları diğer bir sorun ise yaşlı hükümlülerin daha genç hükümlüler tarafından zorbalığa uğraması konusudur. Diğer bir deyişle yaş ayrımcılığı cezaevlerine de mevcuttur. Yaşlı hükümlüler diğer hükümlüler tarafından alay konusu olabilmekte ve statü kaybına uğramaktadırlar (Bergman ve Amir, 1978). Bu durum cezaevi yetkilileri tarafından tespit edilip psiko-sosyal destek sisteminin devreye sokulması gerekmektedir. Yaşlı bireylere verilen psiko-sosyal desteğe ek olarak diğer hükümlüler arasında da bilinçlendirme ve yaş ayrımcılığı konusunda farkındalık yaratma çalışmaları yürütülmelidir.

Yaşlı bireylerin psiko-sosyal destek ihtiyaçları ceza infaz süreci ile sınırlı değildir. Her yaş grubunda olduğu gibi özellikle salıverilme sonrası toplumsal hayata uyum sürecinde destek önem arz etmektedir. Salıverilme sonrası yaşlı bireylerin sosyal uyum, iş bulma, ev bulma gibi konularda da desteklenmeleri gerekmektedir.

Yaşlı bireylerin psikolojik kaygı kaynakları arasında diğer hükümlülerden ve cezaevi çalışanlarından gördükleri sosyal destek seviyesi, iş durumları ve egzersiz seviyeleri bulunmaktadır (Baidawi, Troetter ve Flynn, 2016). Özellikle yaş ilerledikçe sosyal izolasyon riski de artmaktadır. Avustralya'da yapılan bir çalışmaya göre 65 yaş ve üzeri hükümlülerde sosyal izolasyon işlevsel bozukluklar ve mağduriyet yaşama olasılıkları daha yüksektir (Trotter ve Baidawi, 2015).

1.4.3. Duyuşsal İhtiyaçlar

Daha önce de belirtildiği gibi duygu durumları ve hissedilen öz-farkındalık, kendini kabul etme ve bireyin hissetme kapasitesi de duyuşsal gelişimin bir parçasıdır (Derezotes, 2000). Yaşlı hükümlüler ceza infaz sürecinde çeşitli duygular deneyimlemektedirler. Umutsuzluk, çaresizlik, üzüntü, özlem, kızgınlık, kırgınlık ve benzeri birçok duygu yaşlı hükümlülerin genel olarak yaşadıkları duygular arasındadır. Yaşlılıkla birlikte bu duyguların daha az ya da daha belirgin bir şekilde hissedilmesi mümkündür. Bu duyguların farkında olma ve bu duyguları yönetebilme kapasitesi duyuşsal açıdan önem arz etmektedir. Bu farkındalık ve kapasite biyo-psiko-sosyal faktörlerden etkilendiği gibi diğer tüm gelişimsel boyutlardan da etkilenmektedir. Fiziksel, sosyal, bilişsel ve tinsel gelişim boyutları da bireylerin duygularını, öz-farkındalıklarını ve hissedebilme kapasitelerini, dolayısıyla duyuşsal gelişimlerini etkilemektedir. Özellikle yaş söz konusu olduğunda tüm bu farklı gelişimsel boyutlar daha farklı bir anlam kazanmaktadır. Yaşlı hükümlülerin hissettikleri yaş, duyuşsal açıdan duygu durumlarını da ortaya koymaktadır. Hem ceza infaz sürecinin hem de yaşlanma sürecinin getirdiği duyuşsal değişikliklere uyum sağlayabilmeleri, bu duygularla başa çıkabilmeleri için yaşlı hükümlüler desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Yalnızlık ve özlem gibi duygular yaşlı hükümlülerin sıklıkla yaşadıkları duygulardır. Özellikle aile bireylerine duyulan özlem ön plana çıkmaktadır (De Smet ve ark. 2017; Snyder ve ark., 2009).

1.4.4. Bilişsel İhtiyaçlar

Cezaevlerinde uygulanan rehabilitasyon programları genellikle genç hükümlüler için tasarlanmıştır ve bu programlara yaşlı bireylerin katılımı düşük seviyededir. Bu durum hem cezaevi yönetiminin bakış açısından hem de yaşlı hükümlülerin tutumlarından kaynaklanmaktadır. Bu durumun nedenlerinden biri yaşlı bireylere yeni şeyler öğretilmeyeceği, bu kişilere yeni alışkanlıklar ve davranışlar kazandırılmayacağı düşüncesidir. Bu önyargı sebebiyle yaşlı bireyler rehabilitasyon programları dışında kalmaktadırlar. Diğer bir sebep ise cezaevi görevlilerinin yaşlı

hükümlüleri “suya sabuna karışmayan” bireyler olarak görmesi, onların bir nevi “huzurevinde kaldıklarını” düşünmeleridir. Bu nedenle yaşlı hükümlüleri yapılan aktiviteler dışında tutarak onları izole etmektedirler. Diğer bir neden ise yapılan aktivitelerin yaşlı bireylerin motivasyonunu kırııcı nitelikte olması, onların bilişsel yetenek ve becerilerine uygun olmamasıdır. Benzer şekilde mesleki eğitim, yeniden uyum programları ve rehabilitasyon programları yetersizdir. Ve genellikle genç hükümlülere odaklanmaktadır (Government of Canada, 2013; Patrick ve Lane, 2017; Snyder ve ark. 2009). Bu bağlamda yaşlı hükümlülerin bilişsel gelişimlerine uygun programların eksikliği göze çarpmaktadır.

Ceza infaz kurumlarında yaşlı nüfusunun artmasıyla birlikte demans gibi bilişsel hastalıkların da arttığı bilinmektedir (Maschi, Kwak, Ko ve Morrissey, 2012). Cezaevlerinin fiziksel yapılarının demanslı hükümlüler için uygun olmadığı gibi (Maschi, Kwak, Ko ve Morrissey, 2012), cezaevindeki olumsuz koşulların demans gibi bilişsel hastalıkları tetiklediği düşünülmektedir (Wilson ve Barboza, 2010). Demanslı yaşlı hükümlüler için uygun fiziksel ortamın sağlanması, iş-uğraş terapisi gibi ihtiyaçlarına uygun programların geliştirilmesi önerilmektedir (du Toit ve Mc Grith, 2018).

1.4.5. Tinsel İhtiyaçlar

Yaşlı hükümlüler de diğer yaşlılarıyla bazı aynı özelliklere sahiptirler. Yaşla birlikte dini pratiklerin arttığı bilinmektedir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki din yaşlıların duygusal iyilik halini güçlendirmektedir (Koenig, George ve Siegler, 1988). Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşlı kadın hükümlüler arasında yapılan bir çalışma, dini yetiştirilme tarzlarından bağımsız olarak, tüm katılımcıların dindarlık ve maneviyatın, hapisane deneyimleriyle başa çıkma ve umudun korunması bakımından önemli bir rol oynadığını göstermiştir (Aday, Krabill ve Deaton-Owens, 2014). Yapılan diğer bir çalışma cezaevlerindeki yaşlı bireylerin özdeğer kaybının önlenmesinde ve hayat mücadelesinin desteklenmesinde dinin büyük bir rol oynadığına dikkat çekmektedir (Clear ve ark, 2000). Başka bir çalışma ise dindarlık

oranyla ceza infaz kurumuna uyum seviyesi arasında olumlu bir ilişki bulmuştur (Clear ve Sumter, 2002). Bu durum diğer tutuklu ve hükümlüleri de olumlu etkilemektedir. Wiegand ve Burger (1979) yaşlı bireylerin ceza evi ortamına olumlu bir etkileri olduğunu, düzenin ve huzurun korunması açısından yaşlı hükümlüleri etkin bir rol oynadıklarını belirtmiştir. Bu durum ceza evi yetkililerinin yaşlı bireylerin “susturucu etkiye” sahip olduklarına inanmalarına ve tahliye olmalarını istememelerine de yol açmaktadır (Weigand ve Burger, 1979).

Yapılan çalışmalar suç işleme ile ahlaki gelişim arasında olumsuz yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir (Wikstrom, Oberwittler, Treiber ve Hardie, 2012). Bu sebeple, suç işleyen yaşlı bireylerin ahlaki gelişimlerini tamamlamadıkları öne sürülebilir. Ancak suç işlemenin ardında birçok biyo-sosyo-psikolojik faktör bulunmaktadır ve bunu tek bir nedene indirgemek mümkün değildir. Bununla birlikte ahlaki gelişimin de suç işleme üzerindeki etkisi göz ardı edilmemelidir. Yaşlı bireylerin ceza infaz sürecindeki rehabilitasyonlarında ahlaki gelişim sürecinde yaşanan sorunlar da değerlendirilmelidir.

1.5. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde yaşlı tutuklu ve hükümlülere yönelik yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır ve genellikle yaşlı suçluların sosyo-demografik profillerini ortaya çıkarmayı amaçlayan sosyolojik çalışmalardır (Saygılı ve Kökrek, 1997; Uslu, 2010). Saygılı ve Kökrek’in (1997) çalışmasında yaşlıların büyük çoğunluğunun (%95) ilk kez suç işlediği belirlenmiştir ve suç işleyen yaşlıların çoğu (%96) erkektir. Meslek dağılımlarına bakıldığında ise %37’sinin mesleğinin bulunmadığı, %28’inin çiftçi, %19’unun emekli, %6’sının çoban, %5’inin işçi ve %5’inin esnaf olduğu belirtilmiştir (Saygılı ve Kökrek, 1997’den akt. Canata ve Kamer, 2013).

Uslu’nun (2010) çalışmasında ise 60 yaş ve üstünde suç işleyenlerin çoğunun eğitim düzeyinin düşük olduğu ve düzenli çalışma yaşamı olmayan erkeklerden oluştuğu görülmüştür. Ayrıca boşanma, dulluk ve tek başına yaşama oranları da suç

işleyen yaşlılar arasında yüksektir. Özellikle yalnız yaşayan yaşlılarda suç işleme sayısının ve psikiyatrik hastalık sıklığının yüksek olduğu saptanmıştır. Aynı araştırmada 60 yaşından sonra ilk defa suç işlemiş olanların geçmiş suç öyküsü olanlara göre daha şiddetli suçlar işledikleri belirlenmiştir ve bu suçların yakın aile çevresine yönelik işlenen suçlar olduğu belirtilmiştir. Hükümlü yaşlılarda da tıbbi hastalıklar sıklıkla görülmektedir (Uslu, 2010'dan akt. Canata ve Kamer, 2013).

Yaşlı hükümlü ve tutukluların sosyal hizmet kapsamındaki ihtiyaçlarına yönelik ise sadece bir çalışmaya rastlanmıştır. Polat tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışması ceza infaz kurumlarındaki yaşlı hükümlülerin sorunlarını ele almıştır (2016). Nicel yöntem kullanılan bu çalışma kapsamında 8 ildeki kapalı cezaevlerindeki 120 yaşlı hükümlüye anket uygulanmıştır. Alandaki ilk çalışma olması ve coğrafi olarak temsili olması nedeniyle oldukça önemli ve değerli olan bu çalışma, yaşlı hükümlülerin sosyal hizmeti ihtiyaçlarını genel hatlarıyla çizse de nicel yöntem kullanılması sebebiyle sınırlı bir bakış açısı sunmaktadır.

Polat'ın (2016) yaptığı araştırmada önemli bulgulara rastlanmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre yaşlı hükümlülerin %79,2 sinin önemli sağlık sorunları bulunmaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu %89,2' ceza infaz kurumlarının yaşlanmayı hızlandırdığını düşünmektedir. Hükümlülerin yarısından fazlasının (%53,3) yoğun bir şekilde ölüm kaygısı yaşadıkları saptanmıştır. Kuşaklararası ilişkiler değerlendirildiğinde yaşlı hükümlülerin %40,8'i ceza infaz kurumlarında farklı yaş gruplarıyla bir arada kalmayı olumsuz bir deneyim olarak değerlendirmişlerdir. Sosyal ve kültürel faaliyetlere hiçbir zaman katılmadığını belirten hükümlü oranı ise oldukça yüksektir (%38,3).

Diğer çarpıcı bulgulardan birisi ise yaşlı hükümlülerin yarıdan fazlasının (%64,2) psiko-sosyal servisten yararlanmadıkları bulgusudur. Yaşlı hükümlülerin büyük bir çoğunluğu (%82,1) ceza infaz sürecinde dini inanç ve ibadetlerinin kendileri için oldukça önemli olduğunu belirtmişlerdir. Yaşlı hükümlülerin ceza infaz sürecini iyileştirmeye yönelik önerilerinde ise ev hapsi veya daha fazla denetimli serbestlik

istekleri ön plana çıkmaktadır (%43,6). Yaşlı hükümlülerin salıverilme sonrası planlarına bakıldığında ise aileye bir an önce kavuşma isteği göze çarpmaktadır.

Farklı yaş gruplarındaki tutuklu ve hükümlülerin sosyal hizmet ihtiyaçlarını tespit etmek amacıyla yapılan diğer bir çalışma ise benzer sonuçlara varmıştır (Soytürk, 2013). Araştırma bulgularına göre hükümlülerin %58, 6'sı, tutukluların %58, 2'si cezaevinde gereksinimlerini karşılamaya yetecek maddi olanağının olmadığını belirtmiştir. %66,9'u eşleriyle arasının iyi ya da çok iyi olduğunu, geri kalan %33,1'li kısım ise eşleriyle aralarının kötü ya da çok kötü olduğunu belirtmiştir. Çocuklarla ilişkiler söz konusu olduğunda ilişkilerin iyi ya da çok iyi olma durumu %80'lere kadar çıkmaktadır. Akrabalar için bu yüzde 68,8'dir. Yakın aile çevresi ve akrabalarla olan bu iyi ilişki ağı ziyaretlere de yansımaktadır. Eşlerin %82,05'i, çocukların %92,1'i, akrabaların ise %82,3'ü tutuklu ve hükümlüleri ziyarete gelmektedir. Bu üç gruptan hem açık hem kapalı görüşlere gelerek en sık ziyaret edenlerin eşler (%81,8) olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak tutukluluk ve hüküm giyme süreçlerinin de eşi çocuk, akraba ve arkadaşlarla olan ilişkileri olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

Yine aynı çalışmada dikkat çeken bir nokta, tutuklu ve hükümlülerin hemen hemen hepsinin (%98) diğer koğuş arkadaşlarıyla olan ilişkilerini iyi ya da çok iyi olarak tanımlamasıdır. Bu rakam ceza evi personeli söz konusu olduğunda %87'ye düşmektedir.

Dikkat çeken diğer bir nokta ise ceza infaz kurumuna girdikten sonra özellikle hükümlüler arasında ortaya çıkan yeni sağlık sorunlarıdır. Hükümlülerin %47,3'ü, tutukluların ise %22,8'i ceza infaz kuruma girdikten sonra yeni bir hastalıklarının ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu durum ceza infaz kurumlarındaki ortamın hem fiziksel hem de psikolojik olarak hastalıklara zemin hazırladığına işaret etmektedir. Bu durum yaş ilerledikçe fizyolojik gerilemelerle birlikte daha karmaşık ve ağır bir hal almaktadır. Buna karşılık yine aynı çalışmada ortaya çıkan sağlık sorunlarına yönelik sağlık hizmetlerinin alınmaması (tutuklu %62,9, hükümlü %72,2) çok daha düşündürücü bir durumdur.

1.6. Yaşlı Hükümlüler ve Sosyal Hizmet

Tutuklu ve hükümlü bireylerin kişisel ve toplumsal gelişimlerinin sağlanmasında özellikle sosyal hizmetin rolü oldukça büyüktür. Çok boyutlu ve bütüncül bir değerlendirme yapabilme kapasitesine sahip olan sosyal hizmet uzmanları, tutuklu ve hükümlü bireylerin hem ceza infaz sürecinde hem de salıverilme sonrası toplumsal hayat uyum sağlama sürecinde katkıda bulunurlar. Özellikle sosyal hizmetin değer temellerini oluşturan sosyal adalet ve bireyin onurunu göz önünde bulunduran sosyal hizmet uzmanları, eşitlikçi ve adil bir sistem içerisinde suça sürüklenen bireylerin potansiyelini ortaya çıkarmakla yükümlüdürler. Bu süreçte ise bireyin biricikliği ve içinde bulunduğu özel koşullar değerlendirilerek sosyal hizmet müdahalelerini gerçekleştirmektedirler.

Ceza infaz sistemlerinin en önemli işlevlerinden biri “iyileştirme”dir. Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzükte iyileştirme kavramı “hükümlülerin, kuruma girişinden salıverilmesine kadar geçen süre içerisinde, bedensel ve zihinsel sağlıklarını sürdürmeleri veya bunlara yeniden kavuşmaları için gerekli önlemlerin alınması, suçluluk duygusundan arınması, kişisel ve toplumsal gelişiminin sağlanması amacıyla uygulanacak, eğitim-öğretim, sağlık, psiko-sosyal hizmetler ile meslek edindirme, bireyselleştirilme, toplum yaşamıyla uyumlaşmasını ve geliştirilmesini sağlayacak programların tümü” olarak tanımlanmıştır (CGTİ, 2006). Bu programların temel amaçları olarak ise “hükümlüde, kanunlara saygılı olarak yaşama düşünce ve duygusunun yerleşmesi, ailesine ve topluma karşı sorumluluk duygusunun gelişmesi, toplum yaşamına uyması ve geçimini sağlayabilmesi” öngörülmüştür. İyileştirme programlarının hazırlanmasında ise ceza infaz kurumları bünyesindeki psiko-sosyal servisler görevlendirilmiştir.

Psiko-sosyal servislerde hükümlülere yönelik birçok program bulunmaktadır. Bunların arasında bireysel çalışma ve grup çalışmaları öne çıkan programlardır. Ayrıca özel ihtiyaçlara yönelik Öfke Kontrolü Programı, Alkol ve Madde Bağımlılığı Programı, İntihar ve Kendine Zarar Verme Konusunda Farkındalık Programı, Özel

Gözetim ve Denetim Programı, Salıverilme Öncesi Mahkûm Gelişim Programı ve Önce Düşün (Genel Suçlu Davranış Programı) gibi hükümlülerin davranışlarını değiştirmeye yönelik programlar bulunmaktadır (CTGM, 2019). Bu programlar tüm yaş gruplarına standart bir biçimde uygulanmaktadır.

Eğitim servislerinde ise okuma-yazma kursları, yaygın eğitim hizmetleri (Açık Öğretim Ortaokulu, Açık Öğretim Lisesi ve Açık Öğretim Fakültesi), örgün yükseköğretim hizmetleri, mesleki kurslar, sınav hizmetleri, kütüphane hizmetleri, dini rehberlik ve manevi hizmetler bulunmaktadır (CTGM, 2019). Yaşlı hükümlüler genellikle okuma-yazma kurslarından, yaygın eğitim hizmetlerinden, mesleki kurslardan, kütüphane hizmetlerinden ve de dini rehberlik hizmetlerinden yararlanmaktadırlar.

Yaşlı hükümlülerle ilgili özel konular Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile düzenlenmiştir. Kanunun 110. maddesinde yaşlı bireylerin yaşlarından kaynaklanan sorunlarla karşılaştıkları zaman alternatif ceza infaz yöntemlerinin kullanılabileceği ibaresi yer almaktadır. Bu maddeye göre yetmiş beş yaşını bitirmiş, üç yıl ve daha az süreli hapis cezasına mahkûm olanların, bu cezalarının ceza infaz kurumlarında çektirilmesi sağlık durumları itibarıyla elverişli olmadığı, tam teşekküllü devlet veya üniversite hastanelerince verilecek raporla tespit edilir ise bu kişilerin cezalarını kendi konutlarında çekmelerine olanak sunulmaktadır (CGTİ, 2004). Madde 12'ye göre yaş, sağlık durumu, bedensel veya zihinsel yetenekleri bakımından çalışma koşullarına uyum sağlayamayacakları saptanan yaşlı hükümlüler, kurum yönetim kurulunun kararı ile kapalı ceza infaz kurumlarına geri gönderilebilmektedirler (CGTİ, 2004). Aynı kanunun 24. maddesinde ise hükümlülerin yaşlarına göre sınıflandırılmaları ile ilgili bir ibare bulunmaktadır (CGTİ, 2004).

1.7. Sosyal Hizmet Uzmanının Rolü

Ceza infaz süreci uzun ve karmaşık bir süreç olup, psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyulan kritik bir dönemdir. Tutuklanma, yargılanma, hüküm giyme, infaz ve salıverilme süreçleri bireyin psikolojik, sosyal ve fiziksel açılardan örselenmesine neden olmaktadır. Bu süreçte psiko-sosyal desteğin sağlanması hem hükümlünün iyilik hali hem de arzu edilen rehabilitasyonun/ topluma kazandırılmanın sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için büyük önem arz etmektedir (İl, 2003; Yücel, 2016) . Her açıdan örseleyici olan bu süreç özellikle çocuklar ve yaşlılar gibi dezavantajlı gruplar için daha yıpratıcı olabilmektedir. Farklı gelişimsel özellikler ve ihtiyaçlar, özgürlüğün kısıtlanması ile birlikte daha fazla ön plana çıkabilmektedir. Bu durumda dezavantajlı grupların sosyal hizmet müdahalelerine ihtiyaç duyması kaçınılmazdır. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanı birçok rol üstlenmektedir. Ceza infaz sürecinde kaynaklarla bağlandırma, hak savunuculuğu, danışmanlık, eğiticilik, rehabilitasyon gibi birçok rol üstlenen sosyal hizmet uzmanı, özellikle yaşlı bireylerin farklı gelişimsel özelliklerini ve ihtiyaçlarını bildikleri için, bu ihtiyaçlara cevap verebilecek bilgi, beceri ve değer bütününe sahiptir. Bu araştırmanın konusu olan ceza infaz sürecinde sosyal hizmet uzmanı yaşlı bireylerle bireysel görüşme, grup çalışması, medikal ihtiyaçların giderilmesi, aile iletişimi, salıverilme sonrası sosyal hayata uyum gibi konularda yaşlı hükümlülere destek vermektedir. Cezaevi hayatının her alanında sosyal hizmet uzmanına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yaşlı hükümlü/tutukluların hüküm ve salıverilme sürecini kapsayan rehabilitasyon süresince sosyal hizmet uzmanlarının ve vaka yöneticilerinin rolü büyüktür. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanlarının ve vaka yöneticilerinin sahip olması gereken yaşlı hükümlülere özgü birtakım bilgi dağarcığı gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Bu bilgi dağarcığında yaşlanma ve yaşlılığın psiko-sosyal özellikleri, yaşlı bireylere verilen hizmetler, adli yargı sistemi, salıverilen tutuklu ve hükümlülerin ortak davranış özellikleri, sağlık hizmetleri ve sosyal yardım bilgisi, madde bağımlılarına yönelik hizmetler, programlar ve sistemler, cezaevine giriş ve çıkışla ilgili yasal süreç, tutuklu ve hükümlü bireylerin sağlık durumlarına ilişkin genel bilgi, salıverilen hükümlülere özel programlar ve toplumsal kaynak bilgisi gibi bilgiler

bulunmalıdır (Roberts, 2015). Yaşlı tutuklu ve hükümlülerin insan onuruna yakışır bir şekilde ceza infaz süreci geçirmeleri, özel gereksinimlerine göre sosyal hizmet müdahalelerinin planlanması da sosyal hizmet uzmanlarının görev ve sorumlulukları arasındadır.

Ayrıca adli sosyal hizmet alanında özellikle yaşlı bireylerle çalışacak olan sosyal hizmet uzmanlarının ve vaka yöneticilerinin koordinasyon becerisi, çok boyutlu değerlendirme yetisi, farklı düzeylerde müdahale beceresi, savunuculuk ve danışmanlık becerisi, grup çalışması düzenleme ve motivasyonel görüşme yapabilme becerisi, toplumsal kaynaklarla bağlantı kurabilme becerilerine sahip olması gerekmektedir. Bununla birlikte bu alanda çalışan meslek elemanlarından kültürel farklılıklara duyarlı, izmlerden kendini arındırmış, savunuculuğa ve takım oyunculuğuna her zaman hazır olmaları beklenmektedir (Roberts, 2015).

Ülkemizde ceza infaz kurumlarındaki psiko-sosyal servislerde psikologlar ve sosyal çalışmacılar görev yapmaktadır. Hükümlü ve tutukluya yönelik hizmetler kapsamında kuruma girişte, kurum sürecinde ve salıverilmeye hazırlık ve salıverilme sonrasında bazı hizmetler sunmaktadırlar (CTGM, 2019). Adli sosyal hizmet bünyesinde çalışan meslek elemanları mesleki yöntem ile inceleme, problem çözme, gözlem, görüşme, rapor yazma ve dosyalama gibi teknikleri kullanmaktadırlar (CTGM, 2019).

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, toplumsal deneyimin nasıl yaratıldığı ve insanların bu deneyimle nasıl bağlantı kurduğuna odaklanmaktadır (Denzin ve Lincoln, 2005; Willis, 2007). Bu bağlamda nitel araştırma, yaşlı hükümlülerin ceza infaz kurumu deneyimlerini ve bu deneyimlere bağlı olarak ortaya çıkan sosyal hizmet ihtiyaçlarını belirlemede faydalı bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır.

Nitel yöntem, araştırmacının araştırmanın ana aktörü olduğunu ortaya koyar ve araştırmacı, dünyayı yorumlayan, inşa eden ve dönüştüren önemli bir oyuncu olarak araştırmanın içindeki yerini bulur (Denzin ve Lincoln, 2005; Maxwell, 2005). Bu bağlamda, nitel metodoloji araştırmacıya yaşlı hükümlülerin ceza infaz kurumu deneyimlerini doğal ve yorumlayıcı bir bakış açısıyla anlama olanağı sunmaktadır (Denzin ve Lincoln, 2005; Willis, 2007).

2.2. Veri Toplama Aracı

Nitel görüşmeler için yarı-yapılandırılmış bir görüşme kılavuzu hazırlanmıştır (EK 1). Bu formda yaşlı hükümlülerin sosyo-demografik bilgileri, ceza infaz kurumundaki yaşantıları ve ilişkilerine yönelik bilgileri, beş gelişimsel boyut kapsamında ihtiyaçları, yaşlılığa ve yaşlanmaya ilişkin görüşleri yer almaktadır.

2.3. Örneklem

Araştırma kapsamında amaçlı örnekleme biçimlerinden tipik durum örnekleme kullanılmıştır. Araştırma için Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'ndan izin alındıktan sonra Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden araştırma izni alınmıştır.

Ancak terör suçlarından tutuklanmış ya da hüküm giymiş bireylerle görüşme izni verilmediği için, görüşmelerin sadece açık ceza evlerinde yapılması uygun görülmüştür. Ankara örneği kapsamında, Ankara ilinde bulunan toplam 4 açık ceza infaz kurumunda görüşme yapılması için izin alınmıştır. Bu ceza infaz kurumları Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu (Şaşmaz), Sincan Açık Ceza İnfaz Kurumu, Ayaş Açık Ceza İnfaz Kurumu ve Kalecik Açık Ceza İnfaz Kurumu'dur. Cezaevi yönetimi tarafından belirlenen 50 yaş üstü kişiler arasından rastgele örneklem seçimi ile toplamda 35 kişi ile görüşme yapılmıştır. Katılımcıların sayısı ceza infaz kurumlarının büyüklüğüne göre değişmektedir. Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndan 17, Sincan Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndan 9, Ayaş Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndan 5, Kalecik Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndan ise 4 yaşlı hükümlüyle görüşülmüştür. Erkek hükümlü sayısının kadınlara oranla daha yüksek olmasından dolayı, sadece 50 yaş üstü erkek hükümlülerle görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin açık ceza evlerinde yapılması, kısa da olsa kapalı cezaevi deneyimi olan yaşlı bireylerin karşılaştırma yapmasına olanak sağlamıştır. Katılımcılar seçilirken suç ayrımı yapılmamıştır. Suç niteliğinin araştırmanın konusuyla doğrudan ilgili olmamakla beraber, suç niteliğinin bilinmesinin araştırmacıyı ve dolayısıyla araştırma sonuçlarını etkileme olasılığı, hüküm giyilen suçların değerlendirme kapsamına alınmamasına neden olmuştur. Ancak katılımcıların suç niteliğiyle ilgili beyanlarına yönelik analizler de mevcuttur.

2.4. Varsayımlar

Araştırma kapsamında kullanılan ekolojik yaklaşımın ceza infaz kurumlarındaki yaşlı bireylerin sosyal hizmet ihtiyaçlarının belirlenmesi hususunda en uygun ve en kapsamlı kuramsal çerçeve olduğu, bu kuramsal çerçevenin araştırmanın amaçlarıyla birebir örtüştüğü varsayılmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan yaşlı bireylerin ceza infaz kurumu deneyimlerini paylaşmak için iş birliği içinde oldukları ve gerçek deneyimlerini aktardıkları düşünülmektedir.

2.5. Veri Toplama Süreci

Adalet Bakanlığı'ndan alınan izinle birlikte 3 Temmuz 2017 ve 3 Ağustos 2017 tarihleri arasında toplamda 4 açık ceza infaz kurumunda (Ankara, Sincan, Ayaş, Kalecik) görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her cezaevinin psiko-sosyal servisi (sosyal hizmet uzmanı ya da psikolog) ile önceden görüşme yapılmış, görüşme için uygun günler belirlenmiştir. 2 haftalık bir süreçte toplamda 5 gün görüşme yapılmıştır. Görüşmelere daha önce belirlenen kriterlere uygun ve görüşme yapabilecek durumda olan yaşlı hükümlüler psiko-sosyal servis çalışanlarının yönlendirmesi ile katılmışlardır. Ceza infaz kurumu personeli her aşamada araştırmacı ve raportöre yardımcı olmuştur. Görüşmeler genellikle psiko-sosyal servis elemanının odasında, sadece görüşmeci ve raportör eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Cezaevi yönetimi tarafından olası güvenlik problemi olduğu düşünülen bir cezaevinde infaz koruma memuru da görüşmelere eşlik etmiştir. Görüşme analizlerinde bu durumun görüşme seyrini ve cevapları etkileyebileceği göz önünde bulundurulmuştur.

Görüşmelerden önce katılımcılara araştırmanın amacı ve yöntemi açıklanmış, katılmak istediği takdirde bilgilendirilmiş onamı alınmıştır (EK 2). Ses kaydı Adalet Bakanlığı iznine tabi olmadığından dolayı, araştırmacı ile birlikte görüşmelere bir adet raportör katılmıştır. Her görüşmeden sonra görüşmeci ve raportör görüşmelerin sağlamasını yapmışlardır.

Görüşmeler sırasında güvenlik tehdidi oluşturacak herhangi bir durumla karşılaşılmamıştır. Ancak bazı durumlarda görüşmeci ve raportörün kadın, katılımcıların ise erkek olmaları iletişim açısından engel oluşmuştur. Ayrıca görüşmeci, raportör ve katılımcılar arasındaki yaş farkı, bazı durumlarda da katılımcıların tam olarak kendilerini ifade etmeleri önünde engel teşkil etmiştir. Katılımcılar genel olarak bilgi vermek için hevesli ve istekli bir tutum sergilemişler, zaman zaman görüşmenin odağından çıkarak kendi belirledikleri konulara yönelmişlerdir. Bu tür durumlarda görüşmeci farklı sorularla katılımcının tekrar ana konuya dönmesini sağlamıştır. Çok fazla konuşmak istemeyen, bilgi ve düşünce paylaşmaktan kaçınan katılımcılardan sondaj sorularıyla daha fazla bilgi alınmaya çalışılmıştır. Görüşmeler 30 dakika ile 60 dakika arasında değişen sürelerde

tamamlanmıştır. Görüşmeden sonra katılımcılara teşekkür edilmiş, bu bilgilerin sadece akademik amaçlarla kullanılacağı hatırlatılmıştır.

Araştırmanın evreni Ankara ilindeki açık ceza infaz kurumları ile **sınırlandırılmıştır**.

Araştırmanın **sınırlılıkları** arasında ise kapalı cezaevlerinde kalan yaşlı hükümlülerin dâhil edilememesi mevcuttur. Bu durum farklı kategorilerdeki yaşlı bireylerin de araştırmaya dâhil edilememesine sebep olmuştur. Araştırmaya sadece kısa süreli mükerrer hükümlüler ve 50 yaş sonrasında ilk defa hüküm alan katılımcılar dâhil olmuştur. Bu durum farklı kategoriler arasında karşılaştırma yapmayı engellemiştir. Araştırmaya sadece erkek katılımcıların dâhil edilmesi de bir sınırlılık teşkil etmektedir. Yaşlı kadın hükümlülerin ceza infaz kurumu deneyimlerinin alınamaması, araştırmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Ayrıca ses kaydı alınamadığı için veri kaybı riski söz konusudur.

Araştırmanın **dış güvenirliğini** sağlamak için araştırmanın yöntemi ve aşamaları, veri kaynakları ve sosyal ortamları, yöntem, kavramsal çerçeve, varsayımlar ve analiz aşamaları ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Nitel araştırmaların doğası gereği araştırmacının araştırma sürecine dâhil olduğu ve aynı sonuçların farklı araştırmacılar tarafından elde edilemeyeceği için **iç güvenirlik** nitel araştırmalar için sadece objektif bir bakış açısının kullanılmasıyla elde edilebilir. Bu durum meslektaş değerlendirmesi ile sağlanmıştır. Araştırma bulgularının mevcut ampirik ve teorik literatürle uyumlu olması araştırmanın **iç geçerliği** açısından önemlidir.

Veri analizi için raportörün aldığı notlar ve araştırmacının gözlemleri kullanılmıştır. Tüm notlar okunduktan sonra tematik içerik analizi yapılmıştır. Kodlamalar kuramsal çerçeveye dayanarak hazırlanan yarı yapılandırılmış soru formu çerçevesinde yapılmış, ortaya çıkan ek temalar ana çerçeveye eklenmiştir.

2.6. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Aşağıdaki tabloda araştırmaya katılan 35 hükümlünün demografik bilgileri yer almaktadır. Kimliklerini gizli tutmak amacıyla katılımcılara farklı isimler verilmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması 63.4 olup en genç katılımcı 51, en yaşlı katılımcı 74 yaşındadır. Çoğu ilkokul mezunu olan katılımcılar arasında bir tane ön lisans ve bir tane de üniversite mezunu bulunmaktadır. Katılımcıların yarısından çoğu halen evlidir ancak dul ve boşanmış olanlar da mevcuttur. 3 kişi hariç katılımcıların hepsinin çocuğu bulunmaktadır ve çoğu katılımcı emeklidir. İkametgâh yerlerine bakıldığında ise çoğunluğu Ankara'da olmak üzere yaşlı hükümlülerin çoğunun İç Anadolu Bölgesi'nden geldiği görülmektedir. Katılımcıların çoğu (22 kişi) 50 yaşından sonra ilk kez suç işlemiş ve hüküm giymiştir. Yaklaşık üçte biri (11 kişi) hayatlarının farklı evrelerinde suç işleyerek mükerrer hüküm giymişlerdir. Katılımcılardan sadece 2 kişi 50 yaşından önce hüküm giyerek ceza infaz kurumunda yaş almışlardır.

Tablo 2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Sıra No	İsim	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durumu	Çocuk Sayısı	Çalışma Durumu	İkametgah	Suç işleme yaşına göre kategori
1	Yusuf	68	Ortaokul	Evli	3	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
2	İbrahim	54	İlkokul	Evli	4	Emekli değil	Konya	Mükerrer
3	Koray	51	Lise	Boşanmış	1	Emekli değil	Çankırı	Mükerrer
4	Mustafa	66	Ortaokul	Evli	3	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
5	Mehmet	59	İlkokul terk	Evli	2	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
6	Selim	64	İlkokul	Boşanmış	3	Emekli	Ankara	Mükerrer
7	Samet	55	Lise	Evli	1	Emekli değil	Çorum	İlk kez 50 yaşından önce
8	İsmail	73	İlkokul	Evli	7	Emekli	Nevşehir	İlk kez 50 yaşından sonra
9	Muharrem	62	İlkokul	Boşanmış	3	Emekli değil	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
10	Adem	65	Lise	Dul	6	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
11	Asım	65	Lise	Evli	3	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
12	Necdet	67	İlkokul	Boşanmış	1	Emekli	Çorum	Mükerrer
13	Kenan	58	Lise	Boşanmış	0	Emekli değil	İzmir	Mükerrer
14	Halil	61	Lise	Dul	3	Emekli	Çorum	İlk kez 50 yaşından sonra
15	Abdullah	66	İlkokul	Dul	3	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
16	İrfan	60	Önlisans	Dul	3	Emekli	Çankırı	Mükerrer
17	Gürbüz	62	İlkokul terk	Bekar	0	Emekli değil	Ankara	Mükerrer
18	Kahraman	72	Ortaokul	Evli	3	Emekli	Osmaniye	Mükerrer
19	Kurtuluş	60	İlkokul	Evli	3	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
20	Hidayet	63	İlkokul	Evli	6	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
21	Dursun	66	İlkokul	Bekar	0	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
22	Rasim	74	İlkokul	Evli	8	Emekli	Kayseri	İlk kez 50 yaşından sonra
23	Tacettin	64	İlkokul	Evli	2	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
24	Haydar	64	İlkokul	Evli	3	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
25	Seyfettin	69	Lise	Evli	6	Emekli değil	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
26	Cevdet	67	İlkokul	Evli	8	Emekli değil	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
27	Aziz	56	Lise	Evli	2	Emekli değil	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
28	Mahmut	68	İlkokul	Evli	3	Emekli değil	Ankara	Mükerrer
29	Adem	60	Ortaokul	Boşanmış	2	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
30	İrfan	61	Üniversite	Boşanmış	1	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
31	Erdoğan	62	İlkokul	Evli	2	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
32	Tahsin	61	Lise	Evli	2	Emekli	Ankara	Mükerrer
33	Hacı	60	Lise	Evli	4	Emekli	Kahramanmaraş	İlk kez 50 yaşından önce
34	Tayfun	67	İlkokul	Evli	5	Emekli	Ankara	İlk kez 50 yaşından sonra
35	Yaşar	68	İlkokul	Dul	4	Emekli	Ankara	Mükerrer

3. BULGULAR

3.1. Genel Bilgiler

Görüşme yapılan açık ceza infaz kurumlarında bulunan 55 yaş üstü hükümlü sayısı hükümlü sirkülasyonunun hızlı olması nedeniyle tam olarak bilinmemektedir ve araştırmacı ile paylaşılammıştır. Ancak her kurumda en az 15 civarı 55 yaş üstü hükümlünün olduğu gözlemlenmiştir. Açık ceza infaz kurumları hükümlülerin bir iş kolunda çalışmak zorunda oldukları kurumlardır. Bu kurumlardaki yaşlı hükümlülerin çalışma alanları farklılık göstermektedir. Yaşlı hükümlülerin genellikle kütüphanecilik, çay servisi, aşçılık, bahçe sulama ve bahçecilik, kat ve koğu temizliği gibi ceza infaz kurumu bünyesindeki iç hizmetlerde çalıştıkları gözlemlenmiştir. Bazı katılımcıların iş yurtlarına ait matbaa ve adliye hizmetlerinde çalıştıkları da gözlemlenmiştir. İş yurtlarına bağlı işlerde (matbaa, restoran gibi) çalışanlar aylık 150-200 TL arasında ücret almaktadırlar. Ancak iç hizmetlerde çalışanlar için bir ücret söz konusu değildir. Bu kişiler yemek ve çay paralarını ceplerinden karşılamaktadır. Parası olmayanların imece usulü ihtiyaçlarını karşıladığı ya da iş yurtlarında çalışmak için talepte bulundukları gözlemlenmiştir. Kapalı ceza infaz kurumlarında para bulundurmak yasaktır ancak açık ceza infaz kurumlarında hükümlüler 300 TL ye kadar para taşıyabilmektedirler.

3.2. Sosyal İhtiyaçlar

Yaşlı hükümlülerin sosyal ihtiyaçları kapsamında aileleri, akraba ve arkadaş çevreleri, diğer hükümlülerle ve kurum çalışanlarıyla olan ilişkileri incelenmiştir. Sosyal ihtiyaçların psikolojik ve duyuşsal ihtiyaçları da beraberinde getirdiği gözlemlenmiştir.

3.2.1. Aile İlişkileri

Aile ilişkileri yaşlı bireylerin sosyal hayatının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Yapılan görüşmeler ailelerinin ceza infaz kurumlarındaki yaşlı hükümlüler için de büyük bir destek kaynağı olduğunu göstermiştir. Yaşlı bireylerin aileleri hakkında sorulan soruları cevaplarken genellikle keyif aldıkları, daha detaylı cevaplar verdikleri ve daha istekli oldukları gözlemlenmiştir. Yaşlı hükümlülerin aileleriyle olan ilişkilerine bakıldığında genellikle yakın bir ilişki içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Ancak hüküm sürecinin aileleri parçaladığı ve ilişkileri bozduğu vakalar da oldukça yaygındır. Görüşmeler sonucunda ortaya çıkan 3 temel tema bulunmaktadır:

- Aileye duyulan özlem
- Aile ziyaretlerinin istenmemesi
- Aile üyelerinden hükümlülüğün gizlenmesi

3.2.1.1. Aileye Duyulan Özlem

Yapılan görüşmelerde yaşlı hükümlülerin en çok sıkıntı çektikleri konulardan bir tanesi ailelerine duydukları özlemdir. Ebeveynlere, eşlere ve özellikle de çocuklara ve torunlara duyulan özlem yaşlı hükümlülerin ceza infaz sürecindeki psikolojik durumlarını olumsuz etkilemektedir.

“Hırsızlık yapsam şahsen tamam ama üzülüyorum. Çocuğum 19 aylık (ikinci eşinden). Buraya geliyor, baba diyor, onu özliyorum (Gözleri doluyor). Aileyi özliyorum. Aklım eşimde kalıyor. En üzüldüğüm nokta hanımın yalnız kalması” (Necdet,12, 67).

“Son derece kötü cezaevinde yaşam, çok zor. İnsan dışarıyı özleyiyor” (İrfan, 16, 60).

3.2.1.2. Aile Ziyaretlerinin İstenmemesi

Her ne kadar yaşlı hükümlüleri ailelerine özlem duyduklarını belirtmiş olsalar da yapılan görüşmelerde hükümlülerin çoğu ailelerinin ziyaretlerine gelmesini istemediklerini belirtmişlerdir. Hükümlülerin ailelerini istememe nedenleri arasında şunlar yer almaktadır:

Ceza infaz kurumlarının “uzak” ve ulaşımın zor olması: Ceza infaz kurumlarının yerleşim yerlerine uzak olması ve toplu taşıma imkânlarının olmaması aile ziyaretlerini olumsuz etkileyen durumlar arasında yer almaktadır. Yapılan ziyaretlerin aileye yük getirdiği düşüncesi hâkimdir.

“Çocuklar diyor gelelim diye ama ben erkek başıma burayı bulamam. Kimseye yük olmaya gerek yok. Yarım saat için rezillik çekmeye gerek yok.” (Samet, 54, 7).

“Ailem gelmiyor, getirmiyorum. Ailem buraya ziyarete gelecek, olmadık eziyetlerle karşılaşacak. Yol uzak. Masraf” (Abdullah, 15, 66).

“Çocuklarım ziyarete geliyordu kapalıdayken ama buraya gelemiyorlar, ırak yer. Telefonla görüşüyoruz. Burası yaşlılar için zor. Çocuklarının torunlarının içinde olamıyorsun” (Rasim, 22, 74).

“Aileme günde en az 3 sefer telefon açıyorum. Onları görüşe getirtmiyorum. Ekonomik açıdan zor, burası uzak. Zaten telefonla görüşüyoruz. İzine çıkıyoruz” (Aziz, 27, 56).

Maddi yetersizlikler: Hükümlü yaşlıların gelir düzeylerine bakıldığında genel olarak düşük sosyo-ekonomik profillere sahip oldukları gözlemlenmiştir. Bu durum, ailelerin ziyaretleri önünde de bir engel teşkil etmektedir.

“[Geldiğimden beri] ailemle görüşemedim, (maddi) imkânım olmadı. Öyle de olsa ailemin gelmesini istemezdim. Oğlum gelir ama şu an çözüm arıyorlar” (İbrahim, 2, 54).

“Aileme günde en az 3 sefer telefon açıyorum. Onları görüşe getirtmiyorum. Ekonomik açıdan zor, burası uzak. Zaten telefonla görüşüyoruz. İzine çıkıyoruz” (Aziz, 27, 56).

Görüş sürecinin “eziyetli” olması: Yukarıda da belirtildiği gibi yaşlı hükümlüler ailelerinin ceza infaz kurumlarına gelmelerini istememektedir ve bu durumun nedenleri arasında ceza infaz kurumu koşullarının aile için uygunsuzluğu yer almaktadır. Görüşlerden önce ailenin güvenlik nedeniyle aranması ailelerin ve hükümlülerin sıklıkla dile getirdiği bir durumdur. Detaylı aramaların onur kırıcı olduğunu belirten yaşlı hükümlüler, ailelerin psikolojik şiddete maruz kaldıklarını söylemişlerdir.

“Ailem gelmiyor, getirmiyorum. Ailem buraya ziyarete gelecek, olmadık eziyetlerle karşılaşacak. Yol uzak. Masraf” (Abdullah, 15, 66).

“Görüşlerde sık sık ailemiz aranıyor. İçeriye uyuşturucu sokanlar yüzünden” (Seyfettin, 25, 69).

“Bıraktığımda çocuklarım küçüktü. Şimdi evlendiler, memuriyete atıldılar. Çocukları oldu. Kolay değil. Maraş’tayken ziyaretime geliyorlardı. Bazen getirtmiyordum. Görüşe geldiğinde görüşçülerin de psikolojisi bozuluyor. Eşin çocukların ister istemez aramalarla (güvenlik) taciz ediliyor. O nedenle görüşlere getirtmiyordum” (Hacı, 33, 60).

“Burada 3 ay kaldığımda ailemle görüşmedim. Sadece annem o zaman gidip geliyordu. Bir kere kapıda bayılmış geldiğinde, yaşlı insanlar (Koray, 3, 51).

• **Alternatif görüşme imkânlarının olması:** Açık ceza infaz kurumlarında sınırsız telefonla görüşme imkânı olması ve 3 ayda bir yaşlı hükümlülerin dışarı çıkma izinlerinin bulunması aile ziyaretlerinin tercih edilmemesine sebep olmaktadır.

“Ailem devamlı ziyarete geliyordu. Gelmeyin dedim. Artık ben 3 ayda bir izne gideceğim.” (Kurtuluş, 19, 60).

“Kapalıda sadece açık görüşlere gelirlerdi. Burada ziyaretlere getirtmiyorum. Telefon görüşleri var zaten” (Haydar, 24, 64).

“Ziyaretçim yok. Başka kanallardan biri para yatırıyor. Cezaevinin kapısına çocuklar gelmez. Çocuklarım gelsin istemem. Ziyaretçi gelirse kabul etmem dedim. İzinlerde gidiyorum” (Tacettin, 23, 64).

“Benim ziyaretçim buraya gelmez. Ben de onları bu ortama sokmak istemedim” (Adem, 10, 65).

“Ailem ziyarete gelemiyor. Cumartesi pazar olsa görüş daha çok gelecekler ama telefonla arıyoruz” (Hacı, 33, 60).

“Aileme günde en az 3 sefer telefon açıyorum. Onları görüşe getirtmiyorum. Ekonomik açıdan zor, burası uzak. Zaten telefonla görüşüyoruz. İzine çıkıyoruz” (Aziz, 27, 56).

“Çocuklarım ziyarete geliyordu kapalıdayken ama buraya gelemiyorlar, ırak yer. Telefonla görüşüyoruz. Burası yaşlılar için zor. Çocuklarının torunlarının içinde olamıyorsun” (Rasim, 22, 74).

3.2.1.3. Aile Üyelerinden Hükümlülüğün Gizlenmesi

Yapılan görüşmelerde yaşlı hükümlülerin bazı aile bireylerinden ve yakın çevrelerinden ceza infaz kurumlarında olduklarını sakladıkları görülmüştür. Şehir dışında ya da şehir dışında çalışıyor izlenimi yaratan yaşlı hükümlülerin özellikle torunlarına bu durumu açıklamakta zorlandıkları görülmüştür.

“Eşim dahi ben buraya geldikten sonra öğrendi. Ailem henüz bilmiyor burada olduğumu” (Mustafa, 4, 66).

“Ailem, çocuklarımın hepsi gelir. Ben etraftan saklıyorum burada olduğumu. Ben sevilen bir insanım. Ben cezaevine girdim diyemiyorum, komşularıma söyleyemiyorum, utanıyorum. Dışarda binlerce arkadaşım var. Evimi aramışlar, internette aramışlar. Emniyet Müdürleri, Valiler hepsi arar” (Adem, 10, 65).

“Almanya’daki çocuklar ve ablalarım bilmiyor cezaevinde olduğumu, onlar üzülmesin diye söylemiyorum” (Necdet, 12, 67).

“Cezaevinde olduğumu birkaç kişi biliyor. Biri vasi, dışarda işlerimi takip eden kişi” (Dursun, 21, 66).

“Torunum soruyor neredesin diye. Gürcistan’dayım dedim. Onları böyle avutuyorum. Ailemle telefonda görüşüyorum” (Muharrem, 9, 62).

“Bu yaştayım, hanım üzüntüden vefat etti. Çocuklarım çok mutsuz. Bugün görüş var. Torunum gelecek. Torun sorunca ne iş yapıyorsun dede deyince, bahçe suluyorum diyorum” (Adem, 10, 65).

“Gençken cezaevinde olmayı pek önemsemiyordum. Şu an torunlarım var, bana çok düşkünler. Beni şehir dışında çalışıyor biliyorlar” (Mahmut, 28, 68).

3.2.2. Arkadaş ve Akrabalarla İlişkiler

Çekirdek ailenin yanı sıra, geniş aile, arkadaşlar ve yakın çevre de yaşlı bireylerin sosyal yaşamının büyük bir parçasıdır. Bazı katılımcılar ceza infaz kurumuna girdikten sonra yakın çevrelerinden tepki gördüklerini ve bu kişilerce dışlandıklarını belirtmişlerdir. Bu durum bazı hükümlülerde güvensizlik duygusunu da beraberinde getirmiştir.

“Paramı kaybettim ama dostlarımı buldum. Etrafımda dost diye gördüklerimin dost olmadığını öğrendim” (Yusuf, 1, 68).

Kadere küstüm, arkadaşlarıma küstüm. Şimdi babama güvenmem. İmzanın bedelini ödüyorum” (Samet, 7, 54).

Ayrıca hükümlü yaşlıların suç ve mahkûmiyetten kaynaklanan mahcubiyet duygularını da yoğun olarak yaşadıkları görülmüştür.

“Akrabalarımın yanında artık rahatça oturamıyorum. Yengem ‘seni affetmiyorum’ dedi. Kızım depresyon geçirdi, hastanede kaldı. Çocuklarımla ilişkilerim de eskisi gibi değil. Toplumda cezaevini duyduklarında ürperiyorlar. Tamam, bazı suçları işleyenler dışlasın, kasıtlı olarak boşandığı karısını öldürenler, alkol alanlar...” (Halil, 14, 60).

3.2.3. Cezaevi İçi İlişkiler

3.2.3.1. Diğer Hükümlülerle Olan İlişkiler

Açık ceza infaz kurumlarında sosyal çevrenin büyük çoğunluğunu diğer hükümlüler ve çalıştıkları kurumlardaki iş arkadaşları oluşturmaktadır. Yapılan görüşmeler yaşlı bireylerin genellikle diğer hükümlülerle yakın ilişki kurmaktan kaçındıklarını, hatta diğer hükümlülere karşı oldukça olumsuz duygular beslediklerini göstermektedir. Ceza infaz kurumlarda arkadaş edinilemeyeceğini, diğer hükümlülerin değer yargılarının kendilerinininkilerle uyuşmadığını belirtmişlerdir.

“Burada arkadaşlarım var. Bir iki tane dostum, onlarla iyiyim. Boş vakitlerimi onlarla geçiriyorum” (Yusuf, 1, 68).

“Konuşmayı çok sevmem. Burada da arkadaşlık olmaz. Buradan arkadaş çıkacağına ben inanmıyorum. Sadece kapalıda sohbet ediyorduk, çevre edindik. Çık deyince arkadaşlar ağladılar. Ama burada arkadaş olmaz, tanıyamıyorsun. Aile ortamına girecek arkadaş olmaz, sadece sokakta yer içersin” (Selim, 64,6).

“Cezaevinde yattığım arkadaşlarımı da neşelendirirdim. Müzik fark etmez, halay çekerdim... Parası olmayan arkadaşşıma tütün alırdım, suyunu alırdım, ikimiz yerdik... Cezaevinden çıkan herkes bana mektup gönderirdi. Ben onlara arka çıkardım. Başkasına ezdirmedim. Geleni ağırlardım” (Samet, 54, 7).

“Burada arkadaş edinilmez. Çeşitli suçlardan gelen var. Girmiş bir daha gelmiş. Dışarı çıkıp bir daha işleyip gelir. Suç makinesi olmuş. Devletin bu insanları ayırması lazım. Uyum sağlayamıyoruz” (İsmail, 8, 73).

“Belli arkadaşlarım var. Kendi emsallerim olursa sohbet ediyorum. Fazla bir diyalogum yok. Ama sıkıntı yaşamadım. Burada saygı görüyorum, beni ayrı tutuyorlar” (Adem, 10, 65).

“Burada para falan taşımak güvenli değil, 10 tane insanlar birlikte yaşıyorsun. Öyle fazla arkadaşım yok. Daha çok emsallerim ile sohbet ediyorum” (Necdet, 12, 67).

“Koğuşta kendi yaşlılarımız var. Cezaevinde içli dışlı olmak doğru değil, zarar verebilir. Mümkün olduğunca tek başıma idare ediyor” (Kenan, 13, 58).

“Mahkûmların eğitimden geçmesi lazım. İletişim çok noksan. Memur geliyor, çok lakayt davranıyorlar. Mahkumlara hijyen, kişisel bakım gibi konularda eğitim düzenlenebilir” (Halil, 14, 60).

“Kişilerle ilişki kuramıyorum, yalnızlık daha tatlı geliyor. Kişilerle konuşurken sıkılıyorum. Arkadaş var da samimi değil” (İrfan, 16, 60).

“Burada yaşlıyız, gelip sırada önüne geçerler. Bir şey diyemezsin. Zorbalık oluyor” (Kurtuluş, 19, 60).

“Öyle insanlarla kalıyoruz ki burada hep çakal. Bugün çıksa yarın geri gelecek tipler hepsi. Onlarla ne paylaşacağım ki” (Hidayet, 20, 63).

3.2.3.2. Suç Ayrımcılığı

Özellikle hırsızlık, madde bağımlılığı ve cinsel suçlardan hüküm giyenlere karşı büyük bir önyargı ve ayrımcılık mevcuttur. Bu durum bazı yaşlı hükümlülere psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir.

“Burada esrarcısı ile birlikte kalıyoruz. Benim onlarla samimiyetim olamaz. Esrarcısı, cinselden gelen suçlularla iletişim kuramam. Koğuşta bulunduğum yerde bir şey olur mu diye tedirgin oluyorum. Suç türüne göre ayırım olsa daha iyi olur” (Cevdet, 26, 67).

“Pek arkadaş çevrem yok. Konuşacağım kimse yok. Uyuşturucudan yatıyor, hırsız, dolandırıcı burada. Kiminle konuşayım. Burada kültür düzeyi yüksek, iyi ailenin çocuğu yok. Hep Çinçin’den insanlar dolu” (Asım, 11, 65).

“Karışık koğuştayız. Dolandırıcı hırsızı ile aynı koğuştayız. Irzçı var mı bilmiyoruz. İdare suç ayırımı yapmıyor. Yaşa göre de olsun, suça göre de ayırım olsun. Irzçı olursa ben ona bir şekilde zarar veririm. Fırsatını bulursa mahkûm onu içeride öldürür, kendi meselesi olarak görür. Irzcılar burada horlanıyorlar” (Dursun, 21, 66).

“Buranın zorluğu pisliklerin içine koyuyorlar. Dürüst insan pisliğin içinde durabilir mi? Yaş itibarıyla hırsızlıktan adilikten gelen insanlar. Elma ile armudu karıştırıyorlar. Ceza almayalım diye bilerek her şeye katlanıyoruz. Bilerek üstüne geliyorlar” (Yaşar, 35, 68).

“Cezaevinde arkadaşlık olmaz. Pisliklerle muhabbetim olmaz” (Yaşar, 35, 68).

3.2.3.3. Yaşlı Ayrımcılığı

Yapılan görüşmelerde sadece suç ayrımcılığı değil, yaş ayrımcılığının da mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Kuşaklararası çatışma ve uyuşmazlık, ceza infaz kurumlarında da sıklıkla yaşanmaktadır. Toplu yaşam alanlarında gençlerin ve yaşlıların bir arada bulunması anlaşmazlıklara ve sorunlara yol açmaktadır.

Katılımcıların çoğu gençlerle aynı odada ya da koğuştta kalmak istemediklerini, kendi yaşlılarıyla vakit geçirmek istediklerini belirtmişlerdir. Gençleri ‘saygısız’ olarak nitelendirmişler, kendilerine “hürmet” göstermediklerini belirtmişlerdir.

“Karışık koğuştta kaldım. Hepsi genç çocuk, hepsi uyuşturucudan falan gelmiş. TV izleyemedim, sigaradan rahatsız oldum. Yaşıma hürmeten pek bir şey demediler ama koğuştlarımızda akranlarımız olsa daha iyi olur. Şimdi koğuştlarda hep gençler. Birine bir şey diyemiyorum” (Asım, 11, 65).

“Burada 10 kişilik koğuştayız. Kendi emsallerimiz ile aynı koğuştta vermiyorlar. (Gençlerle) iletişim konusunda sıkıntılar yaşıyoruz. Bazı çocukların aile terbiyesi yok. Aileleri içeride kalmalarını destekliyor. Bunlar hoş değil. Gençler topluma kazandırılmıyor. Yeniden suç işliyor, geliyorlar. Kendi yaşlılarımızla, akranlarımızla kalsak daha iyi olur” (Halil, 14, 60).

“Koğuştta emsal yaşlara göre olsa daha iyi olur. Kafasına göre olan oldu mu daha iyi. Emsal olunca çekinmeden konuşabilirsin” (Abdullah, 15, 66).

“Şimdiki genç takım tam takım. Gençlerle anlaşmamız mümkün değil. Yaşlıların gençlerle ilişkileri zor. Şimdiki gençlikle iletişim kuramıyorsunuz. Gençlerde saygısızlık oluyor. Ama çok saygılı, terbiyeli olanlar da var. Koğuştları ayırsalar daha iyi olur” (İrfan, 16, 60).

“Gençler temizliğe yardım ediyor, bize bırakmıyor. Allah razı olsun. Gençlerle kalmak iyi saygılı olurlarsa iyi ama o da ihtiyarlara bağlı. (Odalarda) bir arada olsa daha iyi olur” (Gürbüz, 17, 62)

“Koğuştta 15 kişiyiz. Hep genç. Genç adam 12, 1’e kadar yüksek sesle konuşuyor” (Hidayet, 20, 63).

“Burada işimiz yok. Burası kalacak yerler değil. Yaşlısın bir de. Biz eskiden yaşlı gelse de hürmet etsek diye beklerdik. Şimdi öyle bir şey yok. Şimdi bize para gözüyle bakıyorlar” (Dursun, 21, 66).

“Burada psikolojim bozuldu. Mahkûmların farklı farklı hepsinin psikolojisi bozuk. 18 kişi bir koğuşta yatıyoruz. Benim karşımda yatan mahkûm. Ben dolabımdan bir şey alamıyorum. Kendi halinde dolabımı açmış. İdareye söyledim. Burada cinayet işleyecek hale geldim. Koğuşumu değiştirin dedim. 20 yaşlarında adam. Kendi yaşitlarımla kalsam tabi daha iyi” (Haydar, 24, 64).

“Normal yaşitlarla yatıp kalksan daha iyi. Gençlerle de diyalog kurarım ama böyle dengesiz gençler var. Ben bu derdimi idareye yazmayı düşünüyorum” (Haydar, 24, 64).

“Adam genç geliyor sırada önümüze geçiyor. Saygı sevgi kalmamış” (Seyfettin, 25, 69).

“Büyük olmanın avantajı galiba, bir şey söylediğinde dinliyorlar. İdarenin kurallarına uyulduğu sürece sıkıntı olmuyor” (İrfan, 30, 61).

“Gençlerle ne konuşayım. Hepsi bana amca dayı diye hürmet eder. Sıkıntım olmaz” (Erdoğan, 31, 62).

“Genelde yaşlılarla sohbet ederim. Gençlerle işimiz olmaz. Gençler kendine göre arkadaş seçiyor. Biz sayılıyız, 5-6 kişi yani. Şimdi pek saygı bir şey kalmamış. ‘Lan’ diye hitap ediyorlar, sıkıntı oluyor. Yaşlılarla kalmak çok daha iyi. Bizim elimize televizyon geçmiyor. Cezaevlerinde tuvaletten, televizyondan, ‘yatakta sen üstte ben altta yatıyorum’dan çıkar dövüş. Telefon sırasında da demiyor ki bir 5 dakika da şu adam konuşsun. Saygı kalmamış” (Tahsin, 32, 61).

Yapılan görüşmeler sonucunda, az da olsa bazı gençlerle bir arada olmaktan keyif alan, gençlerin de kendilerine bir şey kattığını düşünen katılımcılar mevcuttur.

“Kapalı cezaevine de girdim, orada da burada da bana saygı gösterdiler, herhangi bir saygısızlık görmedim. İlk gelince masaları temizledim, yeni gelenlere böyle bir uygulama var ama kötü davranmadılar” (Yusuf, 1, 68).

“Koğuşta yaş ortalamaları değişiyor. Yaştan dolayı hürmet gösteriyorlar” (İsmail, 8, 73).

3.2.3.4. Cezaevi Çalışanlarıyla İlişkiler

Görüşmeler sırasında katılımcılara cezaevi çalışanları ile ilişkilerine dair sorular sorulmuştur. Katılımcıların en yoğun ilişki içinde oldukları kişiler infaz koruma memurlarıdır. İdare ve psiko-sosyal servis ile iletişimleri asgari seviyededir. Katılımcılar genel olarak ceza infaz kurumu çalışanlarından memnundurlar. Ancak verilen cevaplarda araştırma bulgularının idare ile paylaşılma korkusunun da etkili olmuş olabileceği düşünülmektedir.

“Osman başkan (İKM) ile çok iyiyim. Burada sıkıntım yok. Saygı, sevgi var. İdareden kaynaklanıyor” (Muharrem, 9, 62).

“İKM’ler memurlar ilgi gösteriyorlar, hepsi çok iyiler. Memur koğuşunda çok rahattım (kapalı ceza infaz kurumu). Burada da arkadaşlar benim polis olduğumu biliyor. Çok yardımcı oluyorlar.” (Adem, 10, 65).

“İdareden bir sıkıntı yok. 40 kişi kalıyoruz. Herkesin bir yatağı var” (Kenan, 13, 58).

“Buradaki memurlar olsun, idare olsun çok severler beni. Tonton dede derler. Bazen sıkılıyorum ilgiden” (Halil, 14, 60).

3.2.4. Boş Zaman Aktiviteleri

Yaşlı hükümlülerin boş zamanlarında genellikle kitap okuma, televizyon izleme, bulmaca çözme, şiir yazma gibi aktiviteler yaptıkları gözlemlenmiştir.

“Bu hafta izine çıkacağım, 100 tane kitap getirip arkadaşlara hediye edeceğim. Şu an okuduğum kitaplar Suç ve Ceza ve Tutunamayanlar” (Yusuf, 1, 68).

“Dışarıda kitap okumuyordum ama burada okuyorum. Daha önce 3 ay kaldığımda kitap okuyordum, arkadaşlarla vakit geçiriyordum” (Koray, 3, 51).

“Ara sıra kitap alıyorum. Canım sıkıldığında macera romanı okuyorum” (İrfan, 16, 60).

“Burada uzun süreli kalmayacağım için kitap okumuyorum” (Mustafa, 66, 4).

“Cezaevinde 1 yıl şiir yazdı. Şiirlerim hep neşeli. Mahpusluk hakkında yazmam” (Samet, 54, 7).

“Burada vakit geçmiyor. Arkadaşlarla sohbet ediyorsun 3-4 saat. Sonra sayım veriyorsun. Erken yatıyorsun” (Kenan, 13, 58).

“Burada tiyatrolara gidiyoruz. Anıtkabir ziyaretine, maça gittik. Televizyon izliyoruz. Akıllı telefonlar falan kullanmıyoruz. Eskiden tuşlu telefonlar vardı” (Halil, 14, 60).

3.2.5. Sosyal Destek

Yapılan görüşmeler ceza infaz kurumlarındaki yaşlı hükümlülerin ceza infaz sürecinin her aşamasında psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermiştir. Ceza infaz kurumuna ilk geliş sürecinden tahliye sürecine kadar psiko-sosyal destek ihtiyacının ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

3.2.5.1. Ceza İnfaz Kurumuna Geliş

Ceza infaz kurumuna ilk geliş, özellikle tutuklandıktan ya da hüküm giydikten sonra kapalı ceza infaz kurumlarına gelmek yaşlı hükümlülerce travmatik bir deneyim olarak değerlendirilmiştir. Hükümlüler belirli bir yaştan sonra ceza infaz kuruma

gelmenin ağırlarına gittiğini, kendilerini oraya ait hissetmediklerini belirtmişlerdir. Yaşlı hükümlüler tarafından verilen aşağıdaki ifadelerde de eziklik, mahcubiyet, suçluluk ve umutsuzluk duygularının hâkim olduğu görülmektedir:

“Kapalı bir yerdesin. 73 yaşından sonra buraya gelmek ağır oldu” (İsmail, 8, 73).

“İlk kapalıya geldiğimde şok olmuştum. Paramı vereyim bırakın beni dedim. Benim sicilim yok. Zoruna gidiyor insanın” (Muharrem, 9, 62).

“Cezaevine ilk girdiğimde çok büyük eziklik duydum. Mahcubum, suçluluk duyuyorum” (Halil, 14, 60).

“Filmlerde görürdüm, boynuna kart takarlar, fotoğrafını çekerler. İlk geldiğimde içeri ağlamaya başladım. Ağlama fotoğrafını çekelim dediler. Zorladım kendimi, fotoğrafımı çektiler” (Hidayet, 20, 63).

“Buraya ilk geldiğimde bir daha çıkamayacağım diye düşündüm” (Aziz, 27, 56).

Yaşlı hükümlülerin yanı sıra, ailelerin de şok yaşadıkları dile getirilmiştir.

“Cezaevine ilk geldiğimde ailem şok oldu” (Yusuf, 1, 68).

“Ailem ilk başta şok oldu camekânların arkasında görünce. Kapalı görüşte büyük torunlarım şok oldu” (Asım, 11, 65).

3.2.5.2. Psiko-sosyal Servisten Yararlanma

Yapılan görüşmeler psiko-sosyal servisten faydalanan hükümlülerin sayısının oldukça az olduğunu göstermektedir. Psiko-sosyal servisten yararlanmama nedenleri arasında psiko-sosyal desteğin faydalı olacağının düşünülmemesi, psiko-sosyal servisten ilgi beklenmesi ve girişimde bulunulmaması ve psiko-sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği ya da olmaması bulunmaktadır.

“Psikologla hiç görüşmedim. Dilekçe yazmam gerekiyor. Olur mu olmaz mı (düşünüyorum). Artık olmuş. Genç çocuklar 15 yıl ceza almış diyorum, girmiş çıkmış. Gözümün önüne onlar geliyor. 3 aylığına buradayım diyorum” (Necdet, 12, 67).

“İlk geldiğimde psikologla görüştüm, onun dışında bir daha görüşmedim” (Koray, 3, 51).

“Geçmişti tazelemek bazen iyi olmuyor. Tabi bir şeyler paylaşınca insan bir şeyleri atabiliyor. Bu bence deşarjdır. Fakat bunu burada pek yapmıyorlar. Psikologla hiç görüşmedim” (Halil, 14, 60).

“Psikologlar çağırıyorlar. İstesem de ilgi olacağını düşünmüyoruz. Hiç kimseyi çağırıyorlar, görüyoruz. Psiko-sosyal servisten daha fazla yararlanmak isterdim. Sizinle konuşmak bile beni rahatlatıyor” (İrfan, 16, 60).

“Psikolojik olarak çok sıkıntılıyım. Kapalıda daha iyiydi. Burada kimse kimseye bir şey diyemiyor. Burada bir şey desen hadi kapalıya. Kapalı boş olsa valla giderim. Bizim kapalıda yattığımız dönem rahattı. 7 sene kapalıda kaldım. Orada spor yapıyordum, Kuran okuyordum. Psikoloğa hiç çıkmadım. Burada 10-15 sene yatıyoruz. Topluma kazandırılmıyoruz” (Haydar, 24, 64).

11 yıldır cezaevinde olan bir hükümlü açık cezaevine geldiğinden beri psiko-sosyal servisten herhangi bir uzmanla görüşmediğini belirtmiştir.

“Burada psiko-sosyal servis ile görüşmedim” (Seyfettin, 25, 69).

“Psiko-sosyal servis ile görüşmedim diğer ihtiyaçlarımı düşünmekten. Ailemi düşünüyorum. Oğlum da aynı suçtan cezaevindeydi” (Aziz, 27, 56).

“Şu an psikologla görüşme ihtiyacım yok. Zaten cezaevinde de öyle bir imkân yok. Psikolog doğum izninde şu an. Sosyal hizmet uzmanı da yok” (Hacı, 33, 60).

3.2.5.3. Salıverilme Sonrası Uyum Süreci

Açık cezaevinde uygulanan 3 ayda bir hükümlülere verilen 1 haftalık izin, salıverilme süreci için bir hazırlık niteliğindedir. Hükümlü bireylerin yeniden toplumsal hayata uyum sağlamaları için bir hazırlık niteliğinde olan bu uygulama, bazı yaşlı hükümlüler için sabırsızlıkla bekledikleri bir ödül, bazıları için ise “ıstırap” olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca yaşlı hükümlüler salıverilme sonrası iş bulmakta zorlanacaklarını, toplum tarafından damgalanarak ayrımcılığa maruz kalacaklarını düşünmektedirler.

“Buradan çıkmak benim için ikinci bir doğuş gibi olacak. Burası açık cezaevi de olsa özgür değilsiniz. Çıkınca ailemle daha fazla vakit geçireceğim. Ailede uzak olan yeğenlerimi ben çağırıp etrafıma toplayacağım. Hayat çok kısa” (Yusuf, 1, 68).

“İşveren sicile bakıyor. Sürekli gözler üstünüzde oluyor. İlk başta mağduriyet oluyor. Buradan çıkınca yeniden işe başlayacağım. Sıfırdan başlayacağım” (Koray, 3, 51).

“Mahkûm sıfatı olduğu için topluma adapte olmamız zor oluyor. Damgalanma oluyor. Vekilliğe aday olmak istedim ama utandım hırsızdan vekil mi olur derler diye” (Samet, 54, 7).

“Gelecekte umutluyum. Çıkınca köyüme döneceğim. Bağ bahçe falan çiftlik kurmak istiyorum” (Necdet, 12, 67).

“Bilmiyorum topluma nasıl gireceğiz. Korkuyor insan. Eve gittim bir hafta dışarı çıkmadım. Dışarı çıktıktan sonra iş bulma umudu yok, kim iş verecek ki” (Kurtuluş, 19, 60).

“Cezaevinden ilk çıktığımda çok tuhaftı[gülüyor]. İlk seferde insan tedirgin oluyor. Sonra alıştık. Geç geldin meselesi olmasın diye erken geliyorum” (Haydar, 24, 64).

3.3. Fiziksel İhtiyaçlar

Ceza infaz hükümlülerin fiziksel ihtiyaçları kapsamında özbakım ve hijyen kalıpları, beslenme ve yemek durumları, sağlık durumları ve sağlık hizmetlerine erişimleri değerlendirilmiştir.

3.3.1. Özbakım ve Hijyen

Yapılan görüşmelerde katılımcılar genellikle ceza infaz kurumu koşullarının kendi ihtiyaçlarına uygun olmadığını, özellikle hijyen konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çamaşırların yıkanmaması, nevresimlerin devlet tarafından karşılanmaması da yaşlı hükümlülerin şikâyetçi oldukları belli başlı konulardandır. Bütün bu yaşanan problemler yaşlı hükümlülerin özbakım kalıplarını gerçekleştirmeleri önünde de engel teşkil etmektedir. Ayrıca yaşlı hükümlüler yemeklerden de hoşnut olmadıklarını ifade etmişlerdir.

“Burası mikrop yuvası, bu cezaevi. Tuvaletler pis, banyolar pis. Kapalıda benim tuvaletim, banyom temizdi, çamaşır suyuyla temizlerdim. Temizlik banyo açısından kapalı daha iyi. Burada istediğin saatte sıcak su yok. Bir koğuşta 10 kişi kalıyoruz” (Samet, 7, 54).

“Ben banyoya girdiğim anda düşüp sakatlanırım diye çamaşır günlerini bekliyorum. Çamaşır beyaz gidiyor esmer geliyor. Bizim ayrı ayrı uğraşmaya vaktimiz olmuyor” (Abdullah, 15, 66).

“Çok kalmadım burada ama burası çok zor. Avrupa gibi değil. Avrupa’da bir cezaevinde 10 gün kaldım. Kaçak silah götürüyordum ondan kaldım. Orada kendileri kıyafet veriyorlar. Yurtdışında her şeyi devlet karşılıyor. Burada her şey paralı” (Necdet,12, 67).

“Kaldığımız koğuşta nevresim çarşaf gibi ihtiyaçlarımızı getiriyorlar. Ama buraya ilk gelince İKM sormalı neye ihtiyacın var. 3 gündür buradayım, aynı kıyafetle

yatıp kalkıyorum. Kantin de yok. Burada istersen nevresim çarşaf var ama ben kendi nevresim ve çarşafımı getirmek isterdim” (İbrahim, 2, 54).

3.3.2. Beslenme ve Yemekler

Yapılan görüşmelerde yaşlı hükümlülerin genel olarak yemeklerden hoşnut olmadıkları gözlemlenmiştir. Özellikle yemeklerde hijyen ve tat eksikliğinden yakınmışlar, yapılan israfları dile getirmişlerdir.

“Burada revirin yanındaki koğuşta kalıyorum. Burada kalanlar temiz değiller. Yemekleri de iyi değil. Benim de pek iştahım yok, yemiyorum” (Adem, 10, 65).

“Burada en büyük sorun tuz sorunu. Yemekler tuzsuz ve güzel değil. Diyetisyenimiz yok, deneyim yok” (Kenan, 13, 58).

“Burası çok hijyenik değil. Burada gençler çok temizlik kültürüne sahip değil. Memur koğuşu çok temizdi, olanaklar daha iyiydi. Burada izin ve telefon imkanı var ama lavaboları, yemekhaneleri hijyenik değil. Ekmek de israf oluyor” (Halil, 14, 60).

3.3.3. Sağlık ve Sağlık Hizmetleri

Yapılan görüşmelerde yaşlı bireylerin sağlık sorunlarının olduğu, özellikle kronik hastalıkların yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Ceza infaz sürecine dâhil olduktan sonra da bazı hükümlülerde kronik hastalıklar ortaya çıktığı görülmüştür. Ceza infaz süreci kullanılan ilaçların sekteye uğramasına sebep olmuş, sağlık problemlerinin artmasıyla sonuçlanmıştır. Hastane sevkinin uzun sürmesi, dilekçe yazmanın meşakkatli olması, kapalı ceza infaz kurumunda kelepçeli olarak sağlık kurumuna gidilmesi, sağlık kontrolünden geçme önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Bazı hükümlüler ise ceza infaz kurumunda kendilerine verilen işlerin yaşlarına ve sağlık durumlarına uygun olmadığından şikâyet etmektedirler. Ayrıca, yaşanan sağlık sorunları, ruhsal sorunları da beraberinde getirmektedir.

Bütün bunlara ek olarak, yaşlı hükümlülerin en çok şikâyetçi oldukları konular arasında koğuşlarda ve odalarda sigara içilmesidir. Özellikle koah ve astım gibi hastalıkları bulunan hükümlüler bu durumdan çok rahatsız olduklarını belirtmektedirler. Ancak yaşlı hükümlülerin bu rahatsızlıklarını idareye bildirmekten çekinmeleri, üzerlerinde bulunan baskıya işaret etmektedir.

“Şu an dişlerim yok, protez takılacağı gün aldılar beni” (İbrahim, 2, 54).

“Almanya’da her türlü tahlil yapıyorlar (ceza infaz kurumunda). Dişlerde biraz problem var. Burada yaptıramadık” (Necdet,12, 67).

“Şeker hastalığım var. Ayağımda yaralar çıkmaya başladı ilaç kullanmayı bırakınca. Moralem bozuluyor yani” (Kenan, 13, 58).

“2 sefer anjiyo oldum açık cezaevinde. Çocuklarım gelince görüş sonraları tansiyonum yükseliyor hep suçlu hissettiğim için. Panik atak gibi bir şey oldum. Korku başladı” (Halil, 14, 60).

“2009’da kamyonun kapağı değince belim kırıldı. 5 tane platin var. Ayağa kalkmam 6 ay sürdü. Yürürken zorlanıyorum. Bir ayağım düşük” (Abdullah, 15, 66).

“Hastane, revir çok iyi. Muayene çok iyi. Titremeler var, son 3 ayda arttı. Tansiyon, kalp, böbrek taşı, titreme, cezaevine girdikten sonra ortaya çıktı. Sanrılarım daha önceden vardı” (İrfan, 16, 60).

“Mide ağrısı, ülser var, girmeden önce de mide koruyucu kullanıyordum. Ama bu sene ayağım şişmeye başladı. Ayağım sakata zaten, biri 12 cm kısa” (Gürbüz, 17,62).

“Tansiyonum var, ilaç kullanıyorum. Dışarıda aspirin bile içmedim. Cezaevinde kullanmaya başladım. Uyku ilacı alıyorum... Kapalıda kalp spazmı geçirdim ama sırf doktora kelepçeyle götürdükleri için gitmek istemedim. Burada neyse ki doktora giderken kelepçe takmıyorlar” (Kahraman, 18,72).

“Gözlerim iyi görmüyor. Kapalıda gözlüğüm kırıldı, öyle kaldı... Tansiyon hastasıyım, hiç ölçülmedi. Burada tansiyon aleti yasakmış. Kafadan ilacımı içiyorum” (Kurtuluş, 19, 60).

“%60 duyu kaybım var. Baş ağrısına sebep oluyor. Tuttular beni matbaaya verdiler. Söyledim ama çalışacaksın diyorlar” (Hidayet, 20, 63).

“Katarakt başlamış bende. Burada doktora gittim ama devlet gözlük masrafını karşılamıyor. Dışarı çıkınca alacağım” (Dursun, 21, 66).

“Bronşitim var ama 3 ranzaya çıkıp iniyorum burada... Bazen doktorlara gidiyorum. Sen hasta değilsin diye ilaç vermiyorlar” (Rasim, 22, 74).

“Burada dışarıda sabah sayımı oluyor. Erken kalkmak sıkıntı, mecbur kalkıyoruz, cezaevinin sıkıntısı bitmez” (Tacettin, 23, 64).

“Matbaada çalışıyorum. 12’de (öğle) geliyorum. Yemek sırasında kuyruk oluyor. 12.30’da sayım oluyor. Yarım saatte bu kadar insanın yemeği yemesi mümkün mü? Biz yaşlı olarak o yarım saatin içinde yemeği nasıl yeriz. Sayıma gitmesen tutanak tutacak. Bu sefer sayım alamıyorlar, ben ayakta bekliyorum. Sayım bitiyor, matbaada çalışanlar acil göreve gitsin diyorlar. Yemeği mi yiyemiyorum, aç kalıyorum. Akşam da sayım için ayakta bekliyoruz, yoruluyoruz. Biz yaşlı insanlar bunlar içinde eziliyoruz. Hakkımızı da ifade edemiyoruz. Bizim gibi yaşlı insanlara idaredekilerin bir çözüm bulması gerekir. Banyoda sıra sana gelmiyor, kamelyalar var, gidiyorsun herkes oturmuş. Toplum neden bu kadar yozlaştı, bozuldu. Çocuklarım terbiyeli, saygılı, aile terbiyesi almış. Burada aynı saygıyı göremeyince tuhaf oluyor” (Seyfettin, 25, 69).

“Cezaevinde Koah hastalığı ortaya çıktı. Sigara kullanıyorum. Geçen sene hastalık tanısı konulduğunda bırakmıştım ama 17 Ağustos’ta yeniden başladım. Bizi yasada (DS) kapsam dışında bıraktıkları için” (İrfan, 30, 61).

“Bende astım var, şeker var. Bizleri daha hafif işlere verseler. Bahçede temizlik yapıyoruz. Toz içindeyiz” (Tahsin, 32, 61).

“Stresten, sıkıntıdan cezaevinde kalp, yüksek tansiyon, prostat başladı. Sigara kullanıyordum, bıraktım. İlk girdiğimde psikolojik tedavi gördüm, psikolojik haplar aldım. Yıllarca kullandım. Defalarca intihar düşündüm. Zamanla alışıyorsunuz. Açığa çıktıktan sonra hayatla ilgili tekrar umutlar doğuyor. Kapalıdayken insan ümit yok ve her türlü kötülüğe açık. Başka insanlara zarar vermeye açık, intihara açık” (Hacı, 33, 60).

“Hastaneye gitmek için sıra bekliyoruz. Her gün 3-5 tane götürebiliyorlar. Aciliyete göre sıraya koyuluyoruz” (Hacı, 33, 60).

“Fıtıktan ameliyat oldum. Bağda çapa motoru ile çapa yapıyorum. Sıcaklığın altında çalışıyorum. Yoruluyoruz. Mecbur yapıyorsun, mahkûmsun” (Tayfun, 34, 67).

“Şekerim var. Burada hastaneye çıkmak için her seferinde dilekçe yaz. Yazın bir dilekçe örneği, sadece imza atalım. Yaşlıyı düşünen yok. Gözüme muayeneye gidemedim. Dilekçe yazmak için zorlanıyorum. Örnek de yok” (Yaşar, 35, 68).

“Koğuştta, odalarda sigara içiliyor. Sigara ve esrar kokusundan yeni geldiğimde zorluk çektim. İdareye bildiremiyorum” (Kurtuluş, 19, 60).

3.3.4. Finansal Problemler

Kapalı ceza infaz kurumlarında hükümlülerin yiyecek ihtiyaçları karşılanırsa da açık ceza infaz kurumlarında hükümlülerin çalışmaları, kazandıkları parayla da yemek masraflarını karşılamaları beklenmektedir. Ancak, yapılan görüşmelerde bazı yaşlı hükümlüler çalışmakta zorlandıklarını, iş yurtlarında verilen bazı işlerin onlara uygun olmadığını, ancak para kazanmak için çalışmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan ceza infaz kurumunda görevlendirilen ve yaptıkları iş karşılığında bir ücret almayan yaşlı hükümlüler, yedikleri yemekler sebebiyle devlete borçlandıklarını, bu durumun özellikle hiçbir geliri olmayan yaşlı hükümlüler için büyük bir sorun teşkil ettiğini belirtmişlerdir. Ayrıca maddi geliri olan ve olmayan hükümlüler arasında yaşam standartları açısından büyük bir fark olduğu sıklıkla dile getirilen konular arasındadır.

“Şu anda şirketten yardımcı oluyorlar. 300-500 idare ediyorum. Erkek kardeşim var, o da destek oluyor” (Kenan, 13, 58).

3.4. Açık ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarının Karşılaştırılması

Açık ceza infaz kurumunda gerçekleştirilen bu araştırma, kısa süre de olsa mutlaka kapalı ceza infaz kurumunda da kalmış bireylerin iki kurumdaki deneyimlerini karşılaştırmalarına fırsat tanımıştır. Yapılan görüşmelerde hükümlülerin açık ceza infaz kurumunda çok daha memnuniyet duydukları, hatta kıyaslamanın bile mümkün olmadığını dile getirmişlerdir. Kıyaslama yaparken kullanılan sıfatların “cennet-cehennem” gibi uç kutuplar olması dikkat çekmiştir.

Diğer yandan, kapalı ceza infaz kurumlarından avantajlarından bahseden katılımcılar da olmuştur. Kapalı ceza infaz kurumlarının açık ceza infaz kurumlarına göre daha disiplinli olduğunu düşünen katılımcılar mevcuttur. Ayrıca açık ceza infaz kurumunun çalışma zorunluluğu getirmesinden şikâyetçi olan yaşlı hükümlüler de bulunmaktadır. Kapalı ceza infaz kurumlarında çalışmak zorunda olmadıkları için daha rahat olduklarını, bu sebeple kitap okuma gibi aktivitelere daha çok zaman ayırabildiklerini ve düzenlenen kurs ve programlara katılım sağlayabildiklerini belirtmişlerdir.

3.4.1. Özgürlük

Yapılan görüşmelerde yaşlı hükümlüler açık ceza infaz kurumunun kapalıya göre daha özgür bir ortam sağladığını belirtmişlerdir.

“Kapalıya göre burası çok özgür bir ortam, insanlar hayata hazırlanıyor. Çok farklı burası çalışma var” (Yusuf, 1, 68).

“Açık kapalıya göre dışarı gibi. Ayağınız toprağa basıyor, bahçeye çıkıyorsunuz” (Kahraman, 18,72).

“Kapalı benim için mezara girmek gibi. Burada da yanlış yaptığın zaman seni kapalı ile korkutuyorlar” (Yaşar, 35, 68).

“Kapalıdan açığa çıkmak, cehennemden cennete çıkmak gibi” (Hidayet, 20, 63).

“Burası kapalıya göre daha iyi. Orada 4 duvarın arasında sosyal yaşam yok, bir şey yok” (Erdoğan, 31, 62).

“Açıkta her tarafı gözün görüyor. Kapalıda tek göğü görüyorsun. Kapalıda çok ağladım hocam. Ağlaya ağlaya bir hal oldum” (Tayfun, 34, 67).

“Kapalıda çalışma imkânı yok. Açıkta çalışma imkânı var. Kapalı 4 duvar, dışarıyı göremiyorsun. Tek bir odanı içindesin. Allah kimseyi oralara düşürmesin. Açıkta havayı görüyorsun. Yarı özgürlük. İstedğin an telefon açıyorsun. 3 gün izin alıyoruz gidiyoruz. Cenazen olursa gidebiliyorsun. İlk açığa çıktığımda yarı özgür hissettim. Kapalıda haftada bir gün 10 dakika telefon hakkın var. Açıkta açık görüş imkânın var” (Hacı, 33, 60).

3.4.2. Fiziksel İmkânlar

Yaşlı hükümlüler kapalı ceza infaz kurumunun fiziksel ihtiyaçları karşılama konusunda da yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

“Kapalı buraya göre daha zor. İlk geldiğinde bir yere alıyorlar. Koşulları öğrendikten sonra koğuşa geçiyorsun. İhtiyaçlarını karşılayamıyorsun. Ama burada herkes eşit, 20 günlük kalan da 6 yıldır yatan da” (İbrahim, 2, 54).

“Kapalıya ilk geldiğimde bizi koğuşa attılar. Yere yatak attım, karnım aç. Burası böyleyse eyvah yandım ben dedim. Koğuştaki benim bacanak da ordaymış. Onu gördüğümde bir utandım. Sigara verdi, çay getirdi. İkinci hanımın oğlu bana para getirdi” (Samet, 54, 7).

“Kapalıyla karşılaştığımda burada telefon imkânı serbest. Banyo imkânı var. Çalışıp vakit geçirebiliyoruz. Burada çalışan kişi aylık 140 lira falan alıyor, yemek ve çay parası çıkıyor. Çalışmayan kişilerden yemek parası alıyorlar” (Koray, 3, 51).

“Açığın kapalıyla mukayesesi bile yapılamaz. Kapalı felaket, çok kalabalık, yaşam zor, millet yerlerde yatıyor. Burada (açık CİK) imkânlar daha yüksek, kapalıda telefon, görüşme sınırlı. Kapalıya nazaran burada kişisel bakım ve temizlik olanakları daha fazla” (İrfan, 16, 60).

“Allah kimseyi kapalıya düşürmesin. Paran varsa rahatsın. Para durumu iyiye söz sahibi oluyorsun. Ranzada yatıyorsun. Kapalıda berber var. Ayda bir tıraşa giderdik. Su sıkıntısı vardı. Açıkta 2 akşamda bir banyoya gidiyoruz.” (Dursun, 21, 66).

“Açık kapalıya göre cennet. Kapalıda zayıfsan hacamat ederler. Orada psikolojik baskı çok. Param düzenli geldi benim, yedirdim içirdim. Parası olmayanı eziyorlar. Burası güzel, buranın disiplini şahane. Aktiviteleri güzel, kütüphanemiz, spor sahamız var. Arada halter çalışıyorum. Aynı dışarıda gibisin. İstedğin zaman telefon elinin altında. Yemeklerimiz güzel.” (Adem, 29, 60).

“Kapalıda şurada yemek yiyor, şurada yatıyorduk. Hareket alanı kısıtlıydı. Açıkta şimdi merdivenleri çıkamıyorum” (Kurtuluş, 19, 60).

3.4.3. Uyum Sürecine Hazırlık

Yaşlı hükümlüler açık ceza infaz kurumunun tahliye sonrasındaki hayata uyum sürecini desteklediği için daha uygun olduğunu belirtmişlerdir.

“Burası (açık ceza infaz kurumu) düzenli bir hayata alıştırıyor. Buraya gelen insanlar (çıkınca) topluma uyum sağlayabiliyor” (Koray, 3, 51).

“Kapalıdan çıktığımda otobüste şurada ineceğim bile diyemiyordum. Toplumdan uzak kalıyorsunuz” (Muharrem, 9, 62).

“Kapalı cezaevinin açığın amacı farklı. Kapalıda amaç ceza çektirmek, açıkta topluma hazırlamak. Kapalıda çok temas halinde olamıyorsunuz. Açıkta idarenin, psiko-sosyal servisin yaklaşımı çok farklı” (İrfan, 30, 61).

3.4.4. Sağlık Hizmetleri

Açık ceza infaz kurumlarının sağlık hizmetleri ve bakım gibi konularda kapalı infaz kurumlarına göre daha uygun olduğu belirtilmiştir.

“Kemik erimesi ve şeker hastalığım var. Kapalıda (insülin) vurmadılar. Burada vuruyorlar, daha iyiyim” (Selim, 64,6).

3.4.5. Sosyal İlişkiler ve Boş Zaman Aktiviteleri

Yaşlı hükümlüler sosyalleşme ve vakit geçirme açısından açık ceza infaz kurumlarının daha “iyi” olduğunu belirtmişlerdir.

“Burada (açık ceza infaz kurumu) her şeyimiz harika, müdürümüz, personelimiz her şeyle ilgileniyor. Kapalıda bir şey yaptığımız yok, yemeği ye yat” (Selim, 64,6).

“Burada (açık ceza infaz kurumu) çalıştığım için vakit çabuk geçiyor. Bahçeye 20 kere çıkar gelirim. Hareket yaparım” (Samet, 54, 7).

“Açık cezaevi daha iyi. En azından dışardasın. Bahçeye bakıyorum, çimleri suluyorum. Zaman geçiriyorum, kafamı dağıtıyorum” (İsmail, 8, 73).

“Burada (açık ceza infaz kurumu) daha farklı. Koşuculuk yapıyorum. İstedğin zaman telefonla görüşüyorsun. İnsanlarla daha iç içesin. Haftanın 5 günü burada ziyaret var” (Muharrem, 9, 62).

“Açık cezaevinde rahat ama iş kollarında çalışırsan 5-10 lira alıyorsun. Sabahları süpürge işi var ondan sonra kuru çene. Vakit geçiriyoruz işte” (Abdullah, 15, 66).

“Burası kapalıya göre daha iyi. Orada 4 duvarın arasında sosyal yaşam yok, bir şey yok” (Erdoğan, 31, 62).

“Kapalıdayken ikili ilişkileri unutmuştuk. Çocuklarımla, arkadaşlarımla iletişim kurmak zor oldu. Yolda yürümeyi, insanlarla bir arada olmayı unutuyorsun. Kendini onlara alıştırmaya çalışıyorsun. Mahkûmiyet psikolojisi var tabi. Konuştuğun, sohbet ettiğin kişiler sürekli suç ile ilgili. Sosyal hayat ile ilgili bir diyaloga giremiyorsun. Çıktığında ayak uydurana kadar zaman geçiyor. Eşinden dostundan çekinir hale geliyorsun. Açık bu sürece alışmak için daha çok imkân sağlıyor. Burada 200 kişi ile görüşebilirsin. Memurlarla iletişim kuruyorsun, müdürle konuşabilirsin” (Hacı, 33, 60).

3.4.6. Açık Ceza İnfaz Kurumunun Yaşlı Hükümlüler için Dezavantajları

Yapılan görüşmelerde çoğu katılımcı açık ceza infaz kurumlarını tercih etse de açık ceza infaz kurumlarının yaşlı hükümlüler için dezavantaj oluşturduğu durumlar da mevcuttur. Çalışma zorunluluğu, uygunsuz işlerde çalışmaya zorlama gibi durumlar yaşlı hükümlülerin kapalı ceza infaz kurumlarını tercih etme sebebi olmuştur.

“Kapalıda yaşlılara çalışmak yoktu. Kuran okuyorduk, namaz kılıyorduk. Bazen şarkı türkü etkinliklere gidiyorduk” (Rasim, 22, 74).

“Kapalıda da rahattı, ekseriyette kitap okuyordum. Burada meydanda olduğumuz için okumaya pek vaktim olmuyor” (Tahsin, 32, 61).

“Buzdolabını kaldırı dediler. Baktım bu iş beni aşar dedim, kenara çekildim. Bu gibi şeylerde kınama cezası veriyorlar, mahkûmun gözünü korkutuyorlar. Yaşlılar ile pislikleri aynı kefeye koymamaları gerekir” (Yaşar, 35, 68).

3.5. Duyuşsal İhtiyaçlar

Duyuşsal ihtiyaçlar daha önce de değinildiğı gibi duygular, öz-farkındalık ve hissedebilme kapasitesi ile ilintilidir (Derezotes, 2000). Görüşmeler sırasında katılımcılar yaşadıkları birçok farklı duyguyu dile getirmişlerdir. Bu duygular arasında en hâkim olanları aileye ve dışarıya duyulan özlemdir. Yaşlı hükümlüler her fırsatta ailelerine ve dışarıya olan özlemlerini dile getirmişlerdir. Özgürlüklerini kaybetmeleriyle birlikte özlem duygusu ağır basmıştır. Bu sebeple yaşlı hükümlülerin çoğı elektronik izleme, denetimli serbestlik gibi alternatif ceza infaz yöntemlerinin getirilmesini önermişlerdir.

“Hırsızlık yapsam şahsen tamam ama üzölüyorum. Çocuğum 19 aylık (ikinci eşinden). Buraya geliyor, baba diyor, onu özlüyorum (Gözleri doluyor). Aileyi özlüyorum. Aklım eşimde kalıyor. En üzüldüğüm nokta hanımın yalnız kalması” (Necdet,12, 67).

“Çocuklarımı, torunlarımı özlüyorum tabii” (Rasim, 22, 74).

“Son derece kötü cezaevinde yaşam, çok zor. İnsan dışarıyı özlüyor” (İrfan, 16, 60).

“Kamudan ceza alanlar için bu yaştan sonra çok zor. Ben hayatımda karakol yüzü görmedim. Benim için, ailem için ağır oldu. Gençliğimde yapmış olsam tamam bu adam şu suça eğilimli dersin. Adalet Bakanlığı ’nın bizim gibi hiç sicili olmayanlara kamu davası yerine denetimli serbestlik olabilir. En azından ailemizin yanında olurduk” (İsmail, 8, 73).

“Yaşlı mahkûmlar için belki ev hapsi verilebilir” (Halil İbrahim, 14, 60).

“İnsan çıkınca o 8 saat bile ilaç gibi geliyor. İzin sonrası hüznün çöküyor” (Hidayet, 20, 63).

“5 sene 10 sene yatıyoruz. Dışarıya çıksak, [elektronik] kelepçe var, dışarıda izlesinler” (Haydar, 24, 64).

“11 yıldır içerdeyim iyi halimi bozmadım. Bakanlığın buna çözüm bulması gerekiyor. Denetimli serbestlik, kelepçe, uygun bir şekilde evlerine, ailelerinin yanına göndermek olabilir. Yaşlılar illa ölsün mü içerde, bunu düşünmeleri lazım. Biz köle gibi çalışıyoruz” (Seyfettin, 25, 69).

“67 yaşındayım, bu saatten sonra eşimin, torunlarımın yanında olmak gerekir. Burada iki tane mahkûm gitti (öldü). Garantisi yok bu işin. Bizim gibi yaşlılar için kelepçe olsa ne olur. Ailenin içinde olmak farklı bir şey. Evde olsam çocuklarım bana danışır. Aile bağları daha kuvvetli olur” (Cevdet, 26, 67)

“Denetimli serbestlikte olsak gözümüzün önüne bakarız. İnsanların içinde daha disiplinli oluyorsun, daha bir hayata sarılıyorsun. Denetime çıksam sanki Kâbe’ye gitmiş gibi olurum” (Ahmet, 32, 61).

Yaşlı hükümlülerin duyuşsal durumlarını belirlemek ve bu boyutu daha basit bir şekilde resmetmek için yaşlı hükümlülere hissettikleri yaş sorulmuştur. Böylece içinde bulundukları fiziksel ve ruhsal durumun bütüncül bir analizinin yapılması mümkün olmuştur. Ceza infaz süreci yıpratıcı ve yaşlanma sürecini olumsuz etkileyen bir süreçtir. Çoğu katılımcı kendilerini oldukları yaştan daha genç görmektedir. Ancak ceza infaz sürecinin kendilerini yıpratıldığını, bu süreç olmasaydı kendilerini daha genç ve enerjik hissedeceklerini belirtmişlerdir.

“Yaşlandığımın farkındayım, genel olarak 60 falan hissediyorum” (Koray, 3, 51).

“Ellilerin üstü hissediyorum” (İsmail, 8, 73).

“Bu yaştan sonra bizim için zor, 65 yaşından sonra ilk defa gelmişim. Bulunduğum yaşta hissediyorum ama buraya gelince biraz etkilendik” (Asım, 11, 65).

“Kendimi 40-45 yaşında hissediyorum. Yürümeyi seviyorum. Bisiklete binerim bağa bahçeye gidince” (Necdet, 12, 67).

“40’lı yaşlarımda hissediyorum” (Kenan, 13, 58).

“Yaşlandığımı hissediyorum, yorgunluk oluyor insanda. Gönül yorgunluğu derler ya. Kendimi olduğumdan genç hissediyorum ama dışarda olsam kendimi daha zinde hissederdim” (Halil, 14, 60).

“Gönüle kaldıktan sonra 18 hissediyorum ama 66 yaşımdayım” (Abdullah, 15, 66).

“Yaş 60 iş bitmiş. Ben hiç yaşıma düşünmedim, daha genç hissediyorum. Hep çıkacağım, kurtulacağım diyorum. Çalışacağım, çocuklarıma yardımcı olacağım diyorum. Güçlüyüm, öyle de olmak zorunda.” (İrfan, 16, 60).

“Bu yaştan sonra açık cezaevi bizim için huzurevi gibi. Benim isteğim köyümde evim olsun, torunlarım yanımda olsun, başka dileğim yok. Ben evden de çıkmam. İzne gittiğimde çarşıya bile çıkmadım. Kendimi 40-50 yaşımda hissediyorum” (Kahraman, 18,72).

“Buranın yüzü soğuk, kendimi çok yaşlı hissediyorum” (Kurtuluş, 19, 60).

“Kendimi 30-35 gibi hissediyorum çünkü dışarıda dolu dolu yaşadım” (Dursun, 21, 66).

“Bu yaştan sonra cezaevi zor. Hırsızların artık burası evi olmuş. Burası bizim yerimiz değil. Olduğum yaşta (64) hissediyorum” (Tacettin, 23, 64).

“Cezaevinde yaşlandık. Dışarıda olsa farklı olurdum. Şu an 40 yaşlarımda hissediyorum” (Haydar, 24, 64).

“Kendimi 45 yaşın üzerinde hissediyorum. Yürüyorum, koşuyorum” (Seyfettin, 25, 69).

“Buralar beni üzüyor artık. Şimdi bakıyorum kendime, 3 çocuk yetiştirmişim. Burada olmak zor geliyor bu yaşta ama sorsan 35 yaşımda hissediyorum” (Mahmut, 28, 68).

“Bu süreçte yaşlandığımı hissettim. Saçlarım döküldü, dişlerim protez. Bugüne kadar karakol yüzü görmemişim” (Adem, 29, 60).

“Bir anda dünya tepene çökmüş gibi. Cezaevine girmeseydim çok daha genç hissederdim” (Adem, 29, 60).

“Kendimi 61 yaşında hissediyorum. Özgürlüğünüzden mahrum olmak kötü bir şey” (İrfan, 30, 61).

“Tansiyonum var, dişlerim kötü, idare ediyorum. Yaş ilerlemiş, hayatın çileyle geçmiş. Şimdi son günlerimi eziyet ile geçirerek gidiyorum. Yaşlıyım, ihtiyar diyorlar. Zoruma gidiyor. Birisi ihtiyar dediği için 3 ay küstüm. İsmimle hitap etmelerini isterim” (Yaşar, 35, 68).

“İçeri girmeden önce sorsanız 29 derdim, burada şimdi 30 oldum. Yaşımı bu zamana kadar hiç bilmem” (Samet, 54, 7).

“Ben 3 sene zarfında yaşlandığımı hissettim. Makam şoförlüğü, vali şoförlüğü yaptım. Emin ol, bir bakan bir daha bakardı. 5 sene önce saçımda beyaz yoktu” (Tahsin, 32, 61).

“Benim gençlik resmime bakın tanıyamazsınız. Yaşlandığımı hissediyorum. 61 yaşından daha fazla hissediyorum. Dışarıda farklı sosyal yaşantılar olduğu için daha genç hissedersin. Burada hep mahkûm psikolojisi, moralin düşük olduğu için daha yaşlı hissediyorsun” (Hacı, 33, 60).

“40-45 yaşında hissediyorum ama burada 60’ı geçiyor hissettiğim yaş” (İbrahim, 2, 54).

3.6. Bilişsel İhtiyaçlar

Yapılan görüşmelerde bazı katılımcıların bilişsel olarak gerileme yaşadığı, bazı temel bilişsel aktiviteleri yerine getirmede zorlandıkları görülmüştür. Hükümlüler sadece bireysel çabalarıyla bulmaca çözme, kitap okuma gibi bilişsel aktivitelerde bulunmaktadır. Ceza infaz kurumunda yaşlı hükümlülerin bilişsel gelişimlerini destekleyecek herhangi bir aktivite bulunmamaktadır.

“Unutkanlık başladı bende. 10 dakika sonra ismini unutturum. Elmadağ cezaevinde başladı bu unutkanlık. Meyve yiyorum, ceviz aldım, bulmaca çözüyorum. Kitap okuyorum, eskiden anlatırdım, şimdi anlatamam” (Halil, 14, 60).

“Ellerimde çenemde titreme var. Doktor erken bunama belirtileri dedi. Titremekten mektup yazamıyorum. El ve çene titremesi psikolojik diyorlar. Son 3 aydır titremeler arttı” (İrfan, 16, 60).

3.6.1. Katıldıkları Programlar

Ceza infaz kurumlarında hem hükümlülerin rehabilitasyon sürecini Ceza infaz kurumlarının yapıları ve olanakları göz önünde bulundurulduğunda, kurs, seminer ve eğitimler ceza infaz kurumları arasında farklılık göstermektedir. Yapılan görüşmeler yaşlı hükümlülerin eğitim programlarına ve çeşitli grup çalışmalarına genellikle kapalı ceza infaz kurumlarında katıldıkları, genellikle açık ceza infaz kurumlarında böyle bir imkânın olmadığını göstermektedir:

“Aile eğitim ile ilgili bir programa katıldım. Kapalıda Kuran okurdum. Etkinliklere katılırdım. Burada eğitimlere katılma şansımız olmuyor” (Tahsin, 32, 61).

“Kapalıda bilgisayar kurslarına, Kuran kurslarına gidiyorduk, burada çalışmak zorundayız” (Haydar, 24, 64).

Hükümlülerin katıldıkları kurslar arasında bilgisayar, saç kesimi, seramik, fayans, boya ve arıcılık gibi mesleki kurslarla birlikte saz çalma, Kuran okuma gibi hobi faaliyetleri de bulunmaktadır:

“Kapalıda saç kesim belgesi aldım. Saz kursuna, bilgisayar kursuna gittim. Aile eğitim kursuna gittim. Burada da fayans kursuna gittim, boya kursuna gittim. Çanakkale gezisine katıldım” (Samet, 54, 7).

Yapılan görüşmeler yaşlı hükümlülerin önemli bir kısmının tahliye sonrası kırsal bir bölgede doğayla iç içe bir hayat geçirmek istediklerini, tarım ve hayvancılık gibi gelir getirici faaliyetlerle hayatlarını idame ettirmek istediklerini göstermektedir. Bu nedenle katılımcılar arasında tarım ve hayvancılığa yönelik kurs düzenlenmişini isteyen yaşlı hükümlüler bulunmaktadır:

“Seminerlere çağırdıklarında gidiyorum. Ticari anlamda bir kurs olmasını isterdim. Çıkınca hayvan besiciliği yapmayı düşünüyorum. Burada izne çıktığımda araştırıyorum” (Seyfettin, 25, 69).

Açılan kurslar arasında bir hükümlünün özel olarak talep ettiği ve tanıdıkları aracılığıyla açtırdığı arıcılık kursu da bulunmaktadır:

“Kırşehir’de kalırken halk eğitimde tanıdığım aracılığıyla arıcılık kursu açtırdım. Kendi imkânlarımla arıcılık kursu sertifikası aldım” (Dursun, 21, 66).

Bazı etkinliklere katılım konusunda da cezanın uzunluğu ve niteliğinin de bir ölçüt olarak kullanıldığı dikkat çekmiştir. Bir katılımcı, cezası uzun olduğu için seminer ve gezi gibi aktivitelere götürülmediğini belirtmiştir:

“Tüm aktivitelere, seminerlere katılıyorum. Dışarı pek götürmüyorlar cezam uzun olduğu için” (İrfan, 16, 60).

Ayrıca BİSİS kapsamında verilen öfke kontrolü gibi standardize edilmiş grup çalışmaları da hükümlülerin sıklıkla katıldığı programlar arasındadır.

“Rize’de eğitim programlarına katıldım birkaç tane. Bir tanesi öfke kontrolüydü” (İrfan, 30, 61).

“Öfke ile ilgili programa katıldım” (Koray, 3, 51).

Özellikle cezası kısa süreli olan ve de kapalı ceza infaz kurumlarında kısa süreli kalan hükümlülerin çok az ya da hiç seminer, eğitim, kurs vb. herhangi bir aktiviteye katılmadıkları gözlemlenmiştir.

“Bir iki kez seminere katıldım. Eğitim programlarına falan katılmadım” (Adem, 10, 65).

“Eğitim kurslarına gitmedim, ben çalışıyorum” (Halil, 14, 60).

Yaygın eğitim kapsamında hükümlülerin açık öğrenim yoluyla ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite eğitimlerini tamamlama olanağı bulunmaktadır ancak yaygın eğitim olanakları genellikle katılımcılar tarafından tercih edilmemektedir. Katılımcılar, yaşlarının bu tür aktiviteler için geçmiş olduğunu belirtmişlerdir. Bir katılımcı eğitim aktivitelerine katılmama sebebini ‘hayat okulundan mezun olmuş olmak’ olarak nitelendirmiştir:

“Eğitim çalışmalarına, seminerlere katılmıyorum. Ben hayat okulundan mezun olmuşum” (Mahmut, 28, 68).

Katılımcılar arasında açık öğretim yoluyla ortaokul ve lise eğitimini tamamlayan yaşlı hükümlüler de mevcuttur.

“Cezaevinde sınavlara girerek dışarıdan liseyi bitirdim” (Hacı, 33, 60).

“Açıktan ortaokulu bitiriyorum” (Dursun, 21, 66).

Ceza infaz kurumlarında düzenlenen bu programların genellikle yetişkin hükümlü ve tutuklulara yönelik standart programlar olduğu, yaşlı hükümlülere yönelik özel programların bulunmadığı saptanmıştır.

3.7. Tinsel İhtiyaçlar

Tinsellik yaşlılıkta oldukça öne çıkan bir gelişimsel boyuttur. Özellikle ülkemizde yaşlılıkta birlikte dini pratiklerin arttığı görülmektedir. Yapılan görüşmeler de bu durumun ceza infaz kurumlarında benzer şekilde seyrettiğini göstermektedir. Sağlık durumları elverdiği sürece yaşlı hükümlüler namaz kılma, oruç tutma, Kuran okuma gibi dini pratikleri yerine getirmektedirler. Diğer yandan bazı katılımcılar diğer hükümlülerin gösteriş için sadece ceza infaz kurumunda kaldıkları sürece dini pratikleri yerine getirdiklerini belirtmişlerdir.

“İnancım var. İnancılı bir ailenin evladıyım, ama 5 vakit namaz kılmıyorum, oruç tutmuyorum. Ateist de değilim, koyu bir sofı da değilim. Burada hocam var, namaza başlayalım dedi. Ben de kendimi hazır hissetmiyorum dedim. Dışarıda birkaç kadeh içerdim, hayattan zevk alan biriyim” (Yusuf, 1, 68).

Daha önce alkol problemi olan ve bu sebeple eşinden boşanan mükerrer bir katılımcı:

“Daha önce burada kaldığımda Kuran kursu vardı. Ona katılmadığıma pişman oldum. Ramazan’da tüm orucumu tuttum. Alkol ile artık sıkıntım yok. Bazen namaza başlıyorum sonra bırakıyorum. Oruca ilk gün başlarsam hepsini tutuyorum, ilk gün tutmazsam hiç tutmuyorum” (Koray, 3, 51).

“Burada namaz kılmıyorum. Burada namaz kılanlar hep ırzcılar. Şimdi burada hoca olmuşlar. Ama ramazanda orucumu tuttum” (Samet, 54, 7).

“Ben kendi kendime tespih çekiyorum, bildiğim duaları okuyorum. Burada bazıları hapishaneden çıkmak için namaza başlıyorlar” (Asım, 11, 65).

“Suçluluk duygusuyla başa çıkmak için namaz kılıyorum, gazete okuyorum, bulmaca çözüyorum” (Halil, 14, 60).

“Burada namaz kılıyorlar ama dışarı çıkınca alkol alıyorlar” (Halil, 14, 60).

“5 vakit namaz kılarım. Orucumu tutarım 9 yaşımdan beri. Küçüklükten beri namazıma devam ettim” (Abdullah, 15, 66).

“Dışarıda namaz kılmıyordum, içerde öğrendim. Dışarıda ayaklarım yere basmıyordu. Sincan Kapalıda 4 kişi kılıyorduk. Genç namaz kılıyordu. Ben bu yaşa gelmişim, kalk silkelen dedim. O gün bir başladım. O çocuk öğretti bana namazı. Eroinmandı. Krize girdiğinde soğuk suya sokuyordum. O da benim gibi namaza orda başlamış. O zamandan beri namazıma devam ediyorum. Çıkınca cami yaptıracığım. Geri kalan hayatımda kendimi hayır işlerine adayacağım. Ticaret falan bizim işimiz bitmiş. Arazilerin her birine talebe yurdu yaptıracığım” (Dursun, 21, 66).

“Kuran’ı cezaevinde öğrendim” (Haydar, 24, 64).

4. TARTIŞMA

Yaşlı bireylerin ceza infaz biçimleri ve süreleri tüm dünyada süregelen bir tartışma konusudur. Dezavantajlı bir grup olarak yaşlı bireylerin cezaevi koşullarına ayak uyduramayacağı ve “son günlerini” ailesiyle birlikte geçirmesinin uygun olacağı ve belli bir yaştan sonra bu bireylerin rehabilite edilip topluma kazandırılmalarının hem maliyetli hem de zahmetli olacağı yönündeki düşünceler, yaşlı bireylerin farklı yöntemlerle ceza infaz sürecinden geçmelerini gündeme getirmektedir. Denetimli serbestlik ve elektronik izleme gibi yöntemler en yaygın olarak kullanılan ceza infaz yöntemlerinden ikisidir. Yapılan görüşmelerde de birçok yaşlı hükümlü, oldukları yaşın ceza infaz kurumuna uygun olmadığını dile getirmiş, kendi yaşlarındaki hükümlüler için denetimli serbestlik ve elektronik izleme uygulamalarının daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. Her ne kadar Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 110. maddesinde yaşlı hükümlülerin alternatif bir yöntemle cezalandırılacaklarına yönelik bir ibare bulunsa da bu maddedeki şartların değiştirilerek ihtiyaca cevap verecek şekilde düzenlenmesi söz konusu olabilir. Bu maddeye göre yetmiş beş yaşını bitirmiş, üç yıl ve daha az süreli hapis cezasına mahkûm olanların, bu cezalarının ceza infaz kurumlarında çektilmesi sağlık durumları itibarıyla elverişli olmadığı, tam teşekküllü devlet veya üniversite hastanelerince verilecek raporla tespit edilir ise bu kişilerin cezalarını kendi konutlarında çekmelerine olanak sunulmaktadır (CGTİ, 2004). Yaş alma ve yaşlılık bireysel bir süreç olduğu için, yaş sınırı koyulması gerçekten hasta ve durumu elverişsiz olan 50-75 yaş arası hükümlüler için dezavantaj oluşturmaktadır. Bu sınıflamadan da anlaşılacağı gibi, cezaevindeki yaşlı bireylere sosyal hizmet müdahalesi uygularken bu farklı hayat yörüngeleri göz önünde bulundurulmalı, yaşam döngüleri incelenerek alternatif ceza infaz metotları geliştirilmelidir (Elder, Kirkpatrick Johnson, ve Crosnoe, 2003).

Türkiye’de yaşlı hükümlü ya da tutuklulara yönelik sivil toplum örgütlerinin eksikliği dikkat çekmektedir. Özellikle Avrupa’da ve Kuzey Amerika’da yaşlı hükümlülerin ve ailelerin sosyal hizmet ihtiyaçlarının büyük bir çoğunluğu sivil

toplum örgütleri tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca bu örgütler yaşlı hükümlüler ve aileleri için de hak savunuculuğu yapmaktadırlar. Türkiye’de yaşlı hükümlülerin sorunlarını dile getirmek adına 2012 yılında hapisteyasli.wordpress.com adlı bir web sitesi açılmıştır. Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) tarafından kurulan bu platformda bireysel vakalar kamuoyuna sunularak farkındalık yaratılmaya çalışılmaktadır. Ancak tek bir sivil toplum örgütünün çabaları yeterli değildir. Akademik çalışmalarla da desteklenmesi gereken bu alanda bu tür çalışmaların yeri yok denecek kadar azdır. Bu çalışmanın daha sonra yapılacak nitel ve nicel araştırmalara kuramsal bir taban oluşturması planlanmaktadır.

Yaşlı hükümlü ve tutukluların hem tutuklanma hem yargılanma hem hüküm giyme hem hüküm süresince hem de hüküm doldurulduktan sonra sosyal hayata geri katılım sürecinde sosyal hizmet desteğine ihtiyacı vardır ve bu süreçlerde sosyal hizmet uzmanlarının rolü büyüktür. Bu kurumlarda hem gerontolojik sosyal hizmet hem de adli sosyal hizmet alanında uzmanlaşmış uzmanların çalışması önerilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları hükümlülere psiko-sosyal destek mekanizmalarının sağlanması ve kaynaklarla buluşma hususunda yardımcı olabilir. “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun”, Madde 75’te hükümlüye “kişiliğini geliştirecek, eğitimini güçlendirecek, yeni beceriler elde etmesini, suç işleme eğilimini yok etmeyi sağlayacak ve salıverilme sonrasına hazırlayacak programlar uygulanması” öngörülmüştür (CGTİ, 2004). Bu programların tasarlanmasında ise hükümlünün yaş, ceza süresi ve yeteneklerine öncelik verilmesi ve eğitim programlarının hükümlünün ekonomik ve kültür durumuna uygun biçimde düzenlenmesi gerektiği ibareleri yer almaktadır. Ayrıca eğitim programlarının temel eğitim, orta ve yükseköğretim, meslek eğitimi, din eğitimi, beden eğitimi, kütüphane ve psiko-sosyal hizmet konularını kapsadığı belirtilmiştir. Bu kanun kapsamında yapılacak düzenlemelerin sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirilerek yapılandırılması gerekmektedir. Yapılan araştırmalar ceza infaz kurumlarındaki aktivitelerden duyulan memnuniyetin yaşam kalitesi ölçeğinin birçok alt boyutunu da olumlu olarak etkilediği görülmüştür (De Smet ve ark., 2017).

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNDOC) Ceza Adaleti El Kitapları dizisi kapsamında “Özel ihtiyaçları Olan Mahpuslara Yönelik El Kitabı” yayınlamıştır. Bu el kitabında özel ihtiyacı olan tutuklu ve hükümlülere dair uluslararası örnekler, deneyimler ve standartlar yer almaktadır. Bu el kitabının zenginleştirilerek uygulanması hem uluslararası standartlara ulaşılması hem de hedef grubun yaşam standartlarının iyileştirilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Yapılan görüşmeler yaşlı hükümlülerin en çok özlem duygusuyla mücadele ettiklerini göstermiştir. Benzer şekilde önceki çalışmalarda da hükümlülerin en çok ailelerine duydukları özlem duygusuna vurgu yapılmaktadır (Loucks, 2004). Bu özlem duygusuna çözüm olarak yaşlı hükümlüler tarafından alternatif ceza infaz yöntemleri dile getirilmiştir. Duyuşsal ihtiyaçları belirlemek üzere sorulan “hissedilen yaş” sorusu ise çok fazla literatür ile uyuşmamaktadır. Literatürdeki çalışmalar, ceza infaz sürecinin yaşlanma sürecini hızlandırdığını; yaşlı hükümlülerin fiziksel, fizyolojik ve psikolojik olarak olumsuz etkilediğini göstermektedir (Bretschneider ve Elger, 2014; Heidari ve ark., 2017). Ancak bu çalışmada yaşlı hükümlülerin bu süreçten nasıl etkilendikleri amacıyla yaşlıların hissettikleri yaşlar sorulduğunda, alınan cevaplarda genellikle kendilerini bulundukları yaştan genç hissettikleri ortaya çıkmıştır. Ancak ceza infaz sürecinin yaşlanma süreçlerini de olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Bu bulgu literatürdeki diğer çalışmaları destekler nitelikte olsa da (Heidari ve ark., 2017), hissedilen yaştan değişmemesi umut duygusunun yaşlı hükümlüler arasında hakim olduğuna işaret etmektedir.

Yaşlı hükümlülerin finansal açıdan yaşadıkları sorunlar, benzer şekilde farklı ceza infaz kurumlarında yapılan çalışmalarda da gözler önüne serilmiştir. Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin maddi desteğe daha çok ihtiyaç duyduğu gözlemlenmiştir (Akgün, 2012). Maddi güç yaşlı hükümlülerin fiziksel ortamlarını ve yaşam standartlarını iyileştirdiği kadar, o hükümlünün diğer hükümlüler arasındaki sosyal statüsünü de güçlendirmekte, onlara bir itibar kaynağı sunmaktadır. Bu durum hâlihazırda dezavantajlı olan yaşlı hükümlüler arasındaki eşitsizliği artırmaktadır. Bu durumun önlenmesi için tüm açık ceza infaz kurumlarında çalışamayacak durumdaki yaşlı hükümlülerin çalışma yükümlülüğünden muaf olması, yiyecek gibi temel

ihtiyaçların cezaevi infaz kurumları tarafından karşılanması önerilmektedir. Sivil toplum örgütlerinin oldukça gelişmiş olduğu İngiltere gibi ülkelerde hükümlülere maddi destek sağlayan birçok STK bulunmaktadır. Devlet kaynaklarının yetersiz kaldığı durumlarda devlet ve sivil toplum sektörünün iş birliği içerisinde olması da alternatif yöntemlerden bir tanesidir.

Fiziksel ihtiyaçların en başında gelen konu ise sağlık ve sağlık hizmetleridir. Yapılan görüşmeler ceza infaz kurumu ortamının yaşlı hükümlülerin sağlıklarını olumsuz etkilediği yönündedir. Bu bulgu hem ülkemizdeki (Polat, 2016; Uslu, 2010'dan akt. Canata ve Kamer, 2013), hem de dünya literatüründeki diğer çalışmaları destekler niteliktedir (Bretschneider ve Elger, 2014; Heidari ve ark., 2017; Trotter ve Baidawi, 2015). Özellikle literatürde bahsi geçen çevresel faktörlerin, özellikle sağlık hizmetlerine ulaşımındaki aksaklıkların açık ve kapalı ceza infaz kurumlarında yaşlı hükümlülerin sağlık hizmetleri almasına engel teşkil ettiği görülmüştür (Loeb, Steffensmeier ve Lawrence, 2008; Patrick ve Lane, 2017).

“Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun”, Madde 12’ye göre yaş, sağlık durumu, bedensel veya zihinsel yetenekleri bakımından çalışma koşullarına uyum sağlayamayacakları saptananların, kurum yönetim kurulunun kararı ile kapalı ceza infaz kurumlarına geri gönderildikleri belirtilmektedir (CGTİ, 2004). Ancak bazı yaşlı hükümlülerin fiziksel durumlarına uygun işlerde çalışmamaları ve zorlanmaları özgürlük ve çalışma zorunluluğu arasında bir ikilem yaratmaktadır. Hem özgürlüğün sağlandığı hem de fiziksel olarak zorlanmadıkları bir ortamın yaratılması önem arz etmektedir.

Hükümlülerin aileleri ile kurdukları iletişim hem fiziksel hem de psikolojik olarak hükümlülere yardım sağladığı ve onlar için bir sosyal destek mekanizması görevi gördüğü daha önceki çalışmalar tarafından da vurgulanmıştır (İçağasıoğlu Çoban ve Akgün, 2011). Bu sebeple ceza infaz sürecinde yaşlı bireylerin aile ilişkilerinin desteklenmesi ve güçlendirilmesi iyileştirme sürecine katkıda bulunacaktır (Loucks, 2004).

Ceza infaz kurumunda diğer hükümlülerle olan ilişkiler de psiko-sosyal ihtiyaçları gidermekte büyük bir rol oynasa da önyargılardan kaynaklanan bir sosyalleşme sıkıntısı mevcuttur. Güven eksikliği ve suç ayrımcılığı bu duruma engel olmaktadır. Literatürde bu konuda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ayrıca suç ayrımcılığı kadar yaş ayrımcılığı da ceza infaz kurumlarında mevcuttur. Her ne kadar Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 24. maddesinde hükümlülerin yaşlarına göre sınıflandırılmaları ile ilgili bir ibare bulunsa da (CGTİ, 2004), yaş gruplamaları sadece 18 yaş altı ve üstü olarak kurumsal olarak yapılmıştır ve 50 yaş üstü hükümlüler için resmi bir düzenleme bulunmamaktadır.

TÜİK 2015 istatistiklerine göre Türkiye’de 65 yaş üzeri 1milyon 395 bin 239 kişi okuma yazma bilmemektedir. Bu oran tüm 65 yaş üstü nüfusun yaklaşık %20’sini oluşturmaktadır. Yaşlı bireylerin okuma-yazma düzeyinin çok düşük olduğu göz önünde bulundurulursa okuma-yazma yaşlı hükümlüler için okuma yazma kurslarının düzenlenmesi önerilmektedir. Ayrıca yaşlı hükümlülerin genç hükümlülere oranla siyasete ve medyaya ilgi duydukları gözlemlenmiştir (Reed ve Glamser, 1979). Bu sebeple yaşlıların daha çok gazete dergi gibi basılı yayınlardan, mümkünse televizyon gibi görsel medya araçlarından yararlanmaları sağlanmalıdır.

Yapılan araştırma sonucu ceza infaz kurumlarının tinsel ihtiyaçları karşılamada yeterli olduğu, hatta yapılandırılmış programların (Kuran kursu, imamların davet edilmesi gibi) özellikle tinsel ihtiyaçlara hitap ettiği görülmektedir. Bu durum “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun” ile de güvence altına alınmıştır. 70. Maddede din ve vicdan özgürlüğüne dikkat çekilmiş, hükümlünün mensup bulunduğu dinin ibadetlerini, ceza infaz kurumunun düzenini bozmayacak ve çalışmayı engellemeyecek biçimde serbestçe yerine getirebileceği ve ibadette kullanılan eşya, kitap ve eserleri muhafaza edebilecekleri belirtilmiştir (CGTİ, 2004). Ayrıca aynı maddeyle hükümlünün, mensup bulunduğu dinin görevlilerince ziyaret edilmesine ve onlarla iletişim kurmasına da imkân tanınmaktadır. Ancak tinsel ihtiyaçlara hitap eden programların yanı sıra, bilişsel ve psiko-sosyal gelişime yardımcı olan ve bu konuda yaşlı hükümlülere destekleyen programlara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmadaki beklenen ancak çarpıcı bulgulardan bir tanesi de açık ceza infaz kurumlarının kapalı infaz kurumlarına tercih edilmesidir. Özgürlük arttıkça ceza infaz kurumu deneyimleri de daha olumlu hale gelmiştir. Ancak açık ceza infaz kurumlarının bütün bu avantajlarına, ya da “kapalı infaz kurumuna göre tercih sebebi olmasının sebeplerine” rağmen, bu kurumlarındaki çalışma zorunluluğu bazı yaşlı hükümlüler için fiziksel olarak zorlayıcı ve sağlıklarını tehdit edici niteliktedir. Ayrıca çalışma zorunluluğu yaşlı hükümlülerin farklı kurs, seminer ve grup çalışması gibi etkinliklerden faydalanması önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Açık ve kapalı ceza infaz kurumları arasındaki yapısal farklılıklardan kaynaklanan en önemli hususlardan birisi kapalı ceza evlerinde kurs, seminer ve farklı etkinliklerin daha sık ve düzenli bir şekilde gerçekleştiriliyor olmasıdır. Çoğu katılımcı bu durumu açık ceza evlerinin bir dezavantajı olarak nitelendirmektedir.

Her ne kadar literatür bilgisi yaşlı hükümlü ve tutukluların özel sağlık ve psiko-sosyal ihtiyaçlarına vurgu yapsa da Türkiye’deki durumun ayrıntılı olarak incelenmesi, özellikle yaşlı hükümlü ve tutukluların sosyal hizmet ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda akademik çalışmalarının yürütülmesi, kültürel ve vakaya özel uygulamaların geliştirilmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Yaşlı hükümlü ve tutukluların insan onuruna yakışır bir şekilde tutukluluk ve hükümlülük sürelerini geçirmeleri, yine bu süreçten sonra da insan onuruna yakışır bir şekilde hayat sürdürerek toplumsal hayata katılmaları gerekmektedir. Giderek yaşlanan ülke nüfusu dikkate alındığında, yaşlı hükümlülere ve tutuklulara yönelik sosyal hizmetlerin önemi açıkça görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ankara'daki 4 açık ceza infaz kurumlarında (Ankara, Sincan, Ayaş, Kalecik) kalan ve aynı zamanda da kapalı ceza infaz kurumu deneyimleri bulunan yaşlı hükümlülerin sosyal hizmet ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışma, söz konusu yaşlı hükümlülerin özellikle fiziksel ve psiko-sosyal alanlarda ihtiyaçlarının olduğunu ve bu konularda desteklenmeleri gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Fiziksel şartlar, finansal ihtiyaçlardan cezaevindeki fiziksel koşulların ve bazı uygulamaların yaşlı hükümlüler için uygunsuzluğuna ve sağlık hizmetlerinin eksikliğine uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Koğuş sistemi, koğuşlarda sigara içilmesi, verilen işlerin fiziksel olarak zorlayıcı olması, günde 3 kere ayakta sayım yapılması, yemeklerin arzu edilen kalitede ve tatta olmaması, sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşanması gibi durumlar yaşlı hükümlülerin fiziksel açıdan zorlanmalarına sebep olmaktadır. Ayrıca çoğu hükümlü alternatif ceza infaz uygulamalarının (elektronik izleme, denetimli serbestlik, vb.) yaşlı hükümlüler için daha uygun olduğunu belirtmiştir.

35 hükümlü ile yapılan bu çalışmada, ailelerin yaşlı hükümlülerin iyilik hali için büyük önem arz ettiği görülmüştür. Ancak “rehabilitasyon” sürecine ailelerin katkısı asgari seviyededir. Her ne kadar aile özlemi baskın olan bir duygu olsa da hükümlüler ailelerini farklı sebeplerle (uzaklık, ekonomik yetersizlik, cezaevi ortamının uygunsuzluğu) ceza infaz kurumuna getirmek istememektedirler. Diğer hükümlülerle de sınırlı sosyal etkileşimi olan yaşlı hükümlüler hem arz hem de talep düşüklüğü sebebiyle ceza infaz kurumlarındaki psiko-sosyal servisi de aktif olarak kullanmamaktadırlar. Özellikle salıverilme sonrası uyum programlarının olmaması, hükümlülerin tahliye sonrasında da hem psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik destek almıyor olmaları dikkat çekmektedir. Psiko-sosyal ve fiziksel ihtiyaçların yanı sıra, ceza infaz kurumu ortamının bilişsel gelişimi desteklemediği, buna yönelik programların bulunmadığı da araştırmanın bulguları arasında yer almaktadır. Tinsel ihtiyaçlar göz önünde bulundurulduğunda ise yaşlı hükümlülerin istedikleri gibi ibadet

edebildikleri, ceza infaz sürecinin tinsel doyuma ilişkin arayışı artırdığına yönelik ifadelerin de bulunduğu görülmüştür.

Sonuç olarak açık ceza infaz kurumlarının kapalı ceza infaz kurumlarına nazaran 5 gelişimsel boyutta yaşlı hükümlüler için daha uygun olduğu, ancak yine de yaşlı hükümlülerin tüm ihtiyaçlarını karşılamadığı görülmüştür. Özellikle açık ceza infaz kurumlarının ve tutuklama ile başlayıp salıverilmeyle biten ceza infaz sürecinin tamamında psiko-sosyal ve fiziksel açılardan yaşlı hükümlülerin ihtiyaçlarını tam olarak karşılanmadığı görülmüştür. İhtiyaçları karşılanmamış yaşlı hükümlü ve tutuklular sadece kendi bireysel rehabilitasyonları açısından değil, cezaevi yönetimi açısından da sorun teşkil etmektedir. Yaşlılara özel hizmetlerin sağlanması hem lojistik hem de maliyet açısından cezaevi yönetimine yük olmaktadır.

Tez çalışması kapsamında yapılan görüşmeler, yaşlı hükümlülerin ceza infaz sürecinde yaşadıkları sorunları birçok boyutuyla incelemiş, sosyal hizmet ihtiyaçlarının belirlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda hem sosyal politikalar hem de sosyal hizmet uygulamaları kapsamında yaşlı hükümlülerin ceza infaz sürecindeki ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik öneriler aşağıdaki gibidir:

5.1. Genel Öneriler

- Sosyal hizmet uzmanlarının ceza infaz sürecinde (tutuklanma, mahkeme ve yargı, ceza infaz kurumu, salıverilme sonrası) daha aktif rol oynaması
- Sosyal hizmet uzmanlarına yaşlılar ve diğer özel gruplar hakkında eğitim verilmesi
- Personel yetersizliğinin Bakanlık tarafından ele alınması
- Personel yetersizliği durumunda sivil toplum örgütleri ve üniversiteler ile iş birliği yapılması

5.2. Ceza İnfaz Süreci

- Yaşlı hükümlülerin cezalarının mümkün olduğu sürece alternatif yollarla infaz edilmesi (elektronik izleme, ev hapsi, denetimli serbestlik) ve “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanundaki 110. Maddedeki yaş sınırının kaldırılması
- Yaşlı hükümlüler için hapis gereken durumlarda kapalı ceza infaz modellerinden ziyade açık ceza infaz kurumları modelinin benimsenmesi

5.3. Kuruma İlk Geliş

- Yaşlı hükümlüler ceza infaz kurumuna ilk defa geldiklerinde psiko-sosyal destek sağlanması
- Yaşlı hükümlüler için ceza infaz kurumuna uyum programlarının geliştirilmesi
- Maddi açıdan dezavantajlı hükümlülere ücretsiz yemek verilmesi
- Herhangi bir geliri olmayan yaşlı hükümlülere düzenli aylık/harçlık verilmesi
- Yaşlı hükümlülere izin zamanlarında yol harçlığı verilmesi

5.4. Fiziksel Şartlar

- Ceza infaz kurumundaki iklimin yaşlılara göre ayarlanması
- Engel ve bariyerlerin olmadığı, asansörlerin mevcut olduğu cezaevi binalarının yapılması
- Yaşlı hükümlülerin yaşlılarıyla aynı koşullarda kalmaları

- Yaşlı ve özellikle hasta hükümlülerin kaldıkları koğuşlara sigara ve tütün kullanımı yasağı getirilmesi
- Koğuşlardaki sıcaklık ve nem oranlarının düzenli bir şekilde kontrol edilerek ayarlanması
- Yaşlı hükümlülerin koğuşlarında ranza sisteminin kaldırılması, kaldırılamıyorsa yaşlı hükümlülerin alt kattaki yataklarda yatmaların için öncelik verilmesi
- Günde üç kez yapılan sayım sırasında yaşlı hükümlülerin ayakta beklememeleri için kolaylık tanınması (sandalye, tabure gibi eşyalardan faydalanma) ve yaşlı hükümlülerin yoklamaya katıldıktan sonra ivedilikle koğuşlarına, işlerine ya da yemekhaneye gidebilmelerinin sağlanması
- Yaşlı hükümlüler için düzenli sağlık taraması ve kontrolü yapılması
- Hastane ve doktor görme ihtiyacı bulunan yaşlılara revirde öncelik verilmesi
- Protez diş, gözlük, işitme cihazı, walker vb. aparatlara ihtiyaç duyulması halinde bunların ücretsiz olarak karşılanması
- Yaşlı bireyleri sağlık kurumlarına sevk ederken kelepçe gibi onur kırıcı uygulamaların kaldırılması
- Yaşlı hükümlülere sağlık durumlarına uygun işler verilmesi, sağlık durumu elvermiyor ise çalışmamaları
- Fiziksel ve ruhsal hastalıkları bulunan yaşlı hükümlüler için bakım modellerinin geliştirilmesi ve rehabilitasyon programlarının uygulanması

- Depresyon gibi hem cezaevi sürecinde hem de yaşlılıkta yaygın olan hastalıkların önlenmesi ve tedavisi için rehabilitasyon programlarının, psikolojik destek birimlerinin oluşturulması

5.5. Psiko-Sosyal Destek

- Yaşlı hükümlülerin psiko-sosyal servisten daha çok yararlanmalarının sağlanması, yaşlı hükümlülerle düzenli olarak görüşmelerin yapılması
- Psiko-sosyal desteğin salıverilme sonrasında da hükümlülere verilmesi
- Psiko-sosyal destek sürecine ailelerin de müdahil edilmesi ve yaşlı hükümlülerin aileleriyle de düzenli görüşmeler yapılması

5.6. Duyuşsal İhtiyaçlar

- Alternatif ceza infaz sistemlerinin uygulanması (elektronik izleme, denetimli serbestlik vb.)
- Psiko-sosyal destek mekanizmalarının devreye sokulması
- Öz farkındalığa yönelik grup çalışmalarının tasarlanması
- Aile-destek mekanizmalarının güçlendirilmesi

5.7. Bilişsel İhtiyaçlar

- Alzheimer ve Demans gibi bilişsel hastalıkları olan hükümlüler için ise özel bakım programları uygulanması

- Rehabilitasyon programlarının yaşlı bireylere uygun düzenlenmesi
- Okuma-yazma bilmeyen yaşlı hükümlüler için okuma-yazma kurslarının açılması

5.8. Tinsel İhtiyaçlar

- Yaşlı bireylerin dini pratiklerini yerine getirebilecekleri ortamların yaratılması ve gerekli materyallerin sağlanması

5.9. Sosyal İhtiyaçlar

- Ziyarete gelen ailelere ulaşım vb. konularda kolaylık sağlanması
- 3 ayda bir yapılan izinlerin 2 ayda bir düşürülmesi ve bir haftadan iki haftaya çıkarılması
- Ev ziyaretlerinde yaşlı bireylerin ulaşımının sağlanması ya da ulaşım için maddi destek sağlanması
- Yaşlı hükümlülerle genç hükümlülerin kaynaşmasını ve birbirlerini daha iyi tanımalarına fırsat verecek aktivitelerin düzenlenmesi
- Cezaevi personeli ve hükümlüler ile kaynaştırıcı etkinliklerin yapılması
- Yaşlı hükümlülerin ihtiyaçlarına ve taleplerine yönelik özel kurslar açılması (ör. bahçecilik, sebze-meyve yetiştirme, hayvancılık, arıcılık vb.)
- Yaşlı hükümlülere özel grup çalışmalarının tasarlanması

5.10. Salıverilme Sonrası

- Özellikle uzun süre ceza infaz kurumunda kalmış ve ceza infaz kurumunda yaş almış bireyler için tahliye sonrasına yönelik oryantasyon programlarının hazırlanması
- Yaşlı bireylerin evlerinin ziyaret edilerek sosyal inceleme raporları oluşturulması, buna göre de uygun sosyal hizmet müdahaleleri geliştirilmesi
- İstihdam talebi olan yaşlı hükümlülerin tahkiye olduktan sonra İşKUR ile iş birliği yapılarak desteklenmesi

ÖZET

Yaşlı Hükümlülerin Sosyal Hizmet İhtiyaçları: Ankara Örneği

Dünyada ve Türkiye’de yaşlı nüfus giderek artmaktadır. Bu durum ceza infaz kurumlarındaki yaşlı sayısı artışını da beraberinde getirmektedir. Yapılan çalışmalarda genellikle yaşlılık sınırı 65 olarak belirlense de cezaevi koşullarının ağırlığı ve suç tekrarının 50 yaş sonra oldukça azalması nedeniyle hükümlüler arasında yaşlılık sınırı 50 olarak kabul edilmektedir. Diğer taraftan, alışlagelmiş hükümlü profilinin değişmesi, verilen hizmetlerin değişmesi üzerinde etkili olamamıştır. Yaşlı hükümlülerin genç hükümlülerden farklılaşan ihtiyaçları bulunmaktadır ve bu ihtiyaçların belirlenerek gerekli önlemlerin alınması ve rehabilitasyon sürecinde gerekli müdahalelerin yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmet disiplinine büyük ihtiyaç duyulmaktadır ancak Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Literatürdeki bu boşluktan yola çıkarak bu çalışmanın amacı yaşlı hükümlülerin beş gelişimsel boyuttaki (fiziksel, duyuşsal, bilişsel, sosyal ve tinsel) ihtiyaçlarını ekolojik yaklaşım çerçevesinde ortaya koymaktır. Araştırma kapsamında Ankara’daki 4 açık ceza infaz kurumunda (Ankara, Sincan, Ayaş, Kalecik) 50 yaş üstündeki 35 hükümlü ile yarı yapılandırılmış nitel görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan bulgular ceza infaz kurumlarının özellikle fiziksel ve sosyal açıdan yaşlı hükümlülerin ihtiyaçlarını karşılamayan bir yapıda olduğunu göstermektedir. Ayrıca açık ceza infaz kurumlarının kapalı ceza infaz kurumlarına göre yaşlı hükümlüler tarafından daha fazla tercih edildiği, ancak yine de bu kurumların yaşlı hükümlülerin 5 gelişimsel boyuttaki ihtiyaçlarına cevap veremediği ve yaşlı hükümlüler için alternatif ceza infaz modelleri geliştirilmesi gerekliliği sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beş Gelişim Boyutu, Ekolojik Kuram, Sosyal Hizmet İhtiyacı, Yaşlı Hükümlü

SUMMARY

Social Work Needs of Older Prisoners: Case of Ankara

The share of older population is increasing in the world and in Turkey. This situation is accompanied by an increase in the number of older people in prisons. Despite the common threshold of 65, the old age limit is considered to be 50 between the prisoners because of the harshness of prison conditions and the decline of recidivism after 50 years of age. However, the change of the usual convict profile does not seem to have affected the change of services provided for the convicted. Older prisoners have different needs compared to young prisoners, and it is necessary to determine these needs and to take the necessary precautions and to make necessary interventions in the rehabilitation process. In this context, there is a great need for discipline of social work, but studies done in this regard in Turkey are not sufficient. Regarding this gap in the literature, the objective of this study is to demonstrate the five developmental (physical, affective, cognitive, social and spiritual) needs of older prisoners by employing the ecological theory. Within the scope of the research, 36 semi-structured qualitative interviews with 36 older convicts over 50 are conducted in 4 open prisons (Ankara, Sincan, Ayaş, Kalecik) in the province of Ankara. The findings of the interviews revealed that the penitentiary institutions did not meet the needs of the prisoners, especially in terms of physical and social aspects. In addition, open penitentiary institutions were preferred by older prisoners compared to closed penitentiary institutions, but these institutions were unable to respond to the needs of older prisoners in 5 developmental dimensions and alternative penitentiary models were developed for older convicts.

Keywords: Ecological Theory, Five Developmental Dimensions, Older Prisoner, Social Work Needs

KAYNAKLAR

- ADAY RH (1994). Aging in prison: a case study of new elderly offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, **38**:79-91.
- ADAY RH, KRABILL JJ & DEATON-OWENS D (2014) Religion in the Lives of Older Women Serving Life in Prison, *Journal of Women & Aging*, **26**(3): 238-256.
- AHALT C, TRESTMAN RL, RICH JD, GREİFİNGER RB, WILLIAMS BA (2013) Paying the price: the pressing need for quality, cost, and outcomes data to improve correctional health care for older prisoners. *J Am Geriatr Soc*. **61**(11):2013-9.
- AKGÜN R (2012). Kadın Hükümlülerin Ceza İnfaz Kurumunda Yaşadıkları Sorunlar ve Başa Çıkma Tarzlarının Belirlenmesi: Eskişehir Çifteler Kadın Kapalı Cezaevi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- BAIDAWI S, TROTTER C & FLYNN C (2016) Prison Experiences and Psychological Distress among Older Inmates, *Journal of Gerontological Social Work*, **59**(3): 252-270.
- BAILLARGEON J, BINSWANGER IA, PENN JV, WILLIAMS BA, MURRAY OJ (2009). Psychiatric disorders and repeat incarcerations: the revolving prison door. *Am J Psychiatry*, **166**:103-109.
- BERGMAN S, AMIR M (1973) "Crime and Delinquency among Aged in Israel, an Experience Survey," *The Israel Annals of Psychiatry and Related Disciplines*, **11**: 33-48.
- BRETSCHNEIDER W, ELGER B (2014). Expert perspectives on western European prison health services: Do ageing prisoners receive equivalent care in prison? *Bioethical Inquiry*, **11**: 319-331.
- BRONFENBRENNER U (1979) *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- CANATA A, KAMER VK (2013) Ceza Adalet ve İnfaz Sisteminde Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, **4** (14): 253-268.
- CGTİ (2004). Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun. No: 5275. Kabul Tarihi: 13.12.2004. <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5275.htm>
- CGTİ (2006). Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük. No: 2006/10218.

- CLEAR TR, HARDYMAN PL, STOUT B, LUCKEN K, DAMMER H R (2000) The Value of Religion in Prison: An Inmate Perspective. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, **16(1)**: 53-74.
- CLEAR TR & SUMTER MT (2002) Prisoners, Prison, and Religion, *Journal of Offender Rehabilitation*, 35:3-4, 125-156.
- CTGM (2016) T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü İstatistikleri.
- CTGM (2019). T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü Çalışmaları.
- DEREZOTES D S (2000) *Advanced Generalist Social Work Practice*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- DE SMET S, DE DONDER L, RYAN D, VAN REGENMORTELT S, BROSENS D, VANDEVELDE S. (2017) Factors related to the quality of life of older prisoners. *Qual Life Res.***26(6)**:1571-1585.
- DITTON P (1999). *Mental health and treatment for inmates and probationers* (Report No. NCJ 174463). Rockville, MD: U.S. Department of Justice.
- DU TOIT SHJ & MCGRATH M (2018) Dementia in prisons – enabling better care practices for those ageing in correctional facilities. *British Journal of Occupational Therapy*. **81(8)**: 460-462.
- DUYAN V (2012) *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, ANKARA.
- ELDER, GH KIRKPATRICK, JOHNSON M, CROSNOE R (2003): The Emergence and Development of Life Course Theory. In: Jeylan T. Mortimer and Michael J. Shanahan (ed.). *Handbook of the Life Course*. Springer.
- FALTER R G (1999). Selected predictors of health service needs of inmates over age 50. *Journal of Correctional Health Care*, **6**: 149-175.
- FAZEL S, HOPE T, O'DONNELL I, JACOBY R (2001a). Hidden psychiatric morbidity in elderly prisoners. *British Journal of Psychiatry*, **179**: 535-539.
- FAZEL S, HOPE T, O'DONNELL I, PIPER M, JACOBY R (2001b). Health of Elderly Male Prisoners: Worse Than the General Population, Worse Than Younger Prisoners. *Age and Aging*, **30(5)**: 403-407.
- GOVERNMENT OF CANADA (2013). Summary of issues and challenges facing older and aging offenders in federal custody. <http://www.oci-bec.gc.ca/cnt/comm/presentations/presentationsAR-RA0911Info-eng.aspx>

- GOETTING A (1984). The Elderly in Prison: A Profile. *Criminal Justice Review*, **9(2)**: 14-24.
- GROSS B (2007). Elderly offenders: Implications for corrections personnel. *Forensic Examiner*, **16(1)**: 56-61.
- HAUGEBROOK S, ZGOBA KM, MASCHI T, MORGEN K, BROWN D (2010). Trauma, stress, health, and mental health issues among ethnically diverse older adult prisoners. *Journal of Correctional Health Care*, **16**: 220-229.
- HAYES AJ, BURNS A, TURNBULL P, SHAW, JJ (2012) The health and social needs of older male prisoners. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, **27**: 1155-1162. doi:10.1002/gps.3761
- HEIDARI R, WANGMO T, GALLI S, SHAW DM, ELGER BS (2017). Accessibility of prison healthcare for elderly inmates, a qualitative assessment. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, **52**: 223-228.
- HOWSE K (2003) Growing Old in Prison: A scoping study on older prisoners, Centre for Policy and Ageing and Prison Reform Trust, United Kingdom.
- HUMAN RIGHTS WATCH (2012). *Old behind bars: The aging prison population in the United States*. http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/usprisons0112webwcover_0.pdf
- İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN, A., AKGÜN, R. (2011). Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Kalan Kadın Hükümlülerin Psikososyal Durumlarının Saptanması ve Sosyal Desteklerinin Belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, **22 (2)**: 63-78.
- İL, S (2003). Adli Sosyal Hizmet. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry*, **4 (2)**, 141-146.
- KAVAKÇI O, BİLİCİ M, ÇAM, G, & ÜLGİN, M. (2011). Prevalence of depression and cognitive impairment in old age in Trabzon. *Anatolian Journal of Psychiatry*, **12**,:258-265.
- KULAKSIZOĞLU I. B, GURVİT H, POLAT A, HARMANCI H, ÇAKIR S, HANAĞASI H, ve EMRE M. (2005). Unrecognized depression in community-dwelling elderly persons in Istanbul. *International Psychogeriatrics*, **17**: 303-312.
- LOEB SJ, ABUDAGGA A (2006). Health-Related Research on Older Inmates: An Integrative Review. *Research in Nursing & Health*, **29(6)**: 556-565.
- LOEB SJ, STEFFENSMEIER D, LAWRENCE F (2008). Comparing incarcerated and community dwelling older men's health. *West J Nurs Res*, **30(2)**:234-249.
- LOUCKS, N. (2004). Prison Without Bars: Needs, Support and Good Practice for

Work with Prisoners' Families. Dundee: Tayside Criminal Justice Partnership; Edinburgh: Families Outside.
<https://www.familiesoutside.org.uk/content/uploads/2011/02/PrisonWithoutBarsExecReview.pdf>

MARUSCHAK LM (2008). Medical problems of prisoners (NCJ Publication No. 221740). Rockville, MD: U.S. Department of Justice.

MASCHI T, KWAK J, KO E, MORRISSEY MB (2012) Forget me not: dementia in prison. *Gerontologist*, **52(4)**:441-51.

MURDOCH MORRIS P, HOMES C (2008) Depression in elderly life sentence prisoners. *Int J Geriatr Psychiatry*, **23(9)**:957-62.

ÖZDEMİR OCAKLI, B. (2018). Yaşlılıkta Bireysel Yaşam. Yaşlılığa Çok Yönlü Bakış: Yaşlılar için Sosyal Hizmet. (Ed.) Emine Özmete. Hedef CS Yayıncılık ve Mühendislik, Ankara.

PANTON JH (1977) Personality Characteristics of Aged Inmates within a State Prison Population. *Offender Rehabilitation*, **1**: 203-208.

PATRICK J, LANE A (2017). The Challenges Faced by Older, Incarcerated Adults: How Age Impacts the Prison Experience. *International Journal of Nursing Student Scholarship (IJNSS)*, **4**: 1-9.

POLAT B (2016) Ceza İnfaz Kurumlarında Yaşlı Olmak: Yaşlı Hükümlülerin Sorunları. Ankara Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

REED MB, GLAMSER FD (1979) Aging in a Total Institution: The Case of Older Prisoners. *The Gerontologist*. **19**: 354-360.

ROBERTS SK (2015). Aging in Prison: Reducing Elder Incarceration and Promoting Public Safety. Center for Justice at Columbia University.

SAYGILI S, KÖKREK Z (1997) Yaşlılarda Suç İşleme Üzerine Bir İnceleme, Yeni Sempozyum, **35** (1), 14-18.
<http://psikiyatridizini.net/articles.aspx?journalid=16&year=1997&volume=35&number=1>

SHANTZ LR ve FRIGON S (2009) Aging, women and health: From the pains of imprisonment to the pains of reintegration. *International Journal of Prisoner Health*, **5(1)**: 3-15.

SNYDER C, VAN WORMER K, CHADHA J & JAGGERS J (2009). Older adult inmates: the challenge for social work. *Social Work*, **54(2)**: 117-124.

SOYTURK S (2013). Hükümlü Ve Tutukluların Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi: Karaman M Tipi Kapalı-Açık Cezaevi Örneği. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

TROTTER C ve S. BAIDAWI S (2015) Older prisoners: Challenges for inmates and prison management. Australian & New Zealand Journal of Criminology, **48(2)**: 200–218.

TÜİK (2018). Temel Nüfus ve Demografik Göstergeler <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

TÜİK (2015). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi İstatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

TÜRKİYE’DE AİLE DEĞERLERİ ARAŞTIRMASI (2010). Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara. http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/kutuphane_61_turkiyed_e_aile_degerleri.pdf

USLU, NURCAN (2010). Adli Psikiyatri Birimine Yatırılan Yaşlılarda Suç İşlemeyi Etkileyen Etmenler, Yayınlanmamış Psikiyatri Uzmanlık Tezi, İstanbul.

UZOABA, JHE (1998) Managing Older Offenders: Where Do We Stand? Correctional Srv. of Canada.

VITO GF, WILSON DG (1985). Forgotten people: Elderly inmates. Federal Probation, **49(1)**: 18–23.

YÜCEL MT (2016). Adli Sosyal Hizmet Anlayışında Gerçekçi Yaklaşım. Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi, **65(4)**:3715-3733.

WHO (2015). Definition of an Older or Elderly Person. <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/>

WIEGAND N ve BURGER JC (1979)"The Elderly Offender and Parole," *The Prison Journal*, **59**: 48-57.

WILLIAMS BA, GOODWIN JS, BAİLLARGEON J, AHALT C WALTER LC (2012) Addressing the Aging Crisis in U.S. Criminal Justice Health Care. Journal of the American Geriatrics Society. **60 (6)**: 1150-1156.

WIKSTROM PH, OBERWITTLER D, TREIBER K, HARDIE B (2012). Breaking Rules: The Social and Situational Dynamics of Young People’s Urban Crime. Clarendon Studies in Criminology.

WILSON J, BARBOZA S (2010). The looming challenge of dementia in corrections. Correct Care, **24(2)**:10-13.

ZASTROW C, KIRST-ASHMAN KK (2015). İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre II. Ankara:
Nika Yayınevi.

EKLER

Ek-1. Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu

Tarih: .../.../....
<u>Yaşlı Hükümlülerin Sosyal Hizmet İhtiyaçları: Ankara Örneği</u>
Değerli Katılımcı;
Bu çalışma Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'ne bağlı olarak gerçekleştirilen yüksek lisans tezi kapsamında planlanmıştır. Çalışmanın amacı 50 yaş üstü hükümlülerin sosyal hizmet ihtiyaçlarının saptanmasıdır. Bilgileriniz ve elde edilen verilerin gizliliği sağlanacak ve araştırma dışında başka hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. Bu nedenle soruların dikkatli ve eksiksiz olarak yanıtlanması büyük önem taşımaktadır. Gösterdiğiniz ilgi ve iş birliği için teşekkür ederim.
Araştırmacı: Burcu Özdemir Ocaklı

<u>A- Demografik Bilgiler</u>
1-Yaş:
2- Medeni durum:
3- Varsa çocuk sayısı:
4-Eğitim durumu:
5-Varsa aylık geliri:
6-En Uzun Yaşanılan Coğrafi Bölge:
<u>B-Suç ve Cezaevine İlişkin Bilgiler</u>
7-Suç nedeni:
8-Cezaevinde kalma süresi:
9-Kalan ceza süresi:
10-Ziyaret günleri ve ziyaretçi sıklığı:
<u>C- Beş Gelişimsel Boyuttaki İhtiyaçlar</u>
11-Şu anki fiziksel ihtiyaçlarınız nelerdir?
12-Şu anki sosyal ihtiyaçlarınız nelerdir?
13-Şu anki bilişsel ihtiyaçlarınız nelerdir?
14-Şu anki duyuşsal ihtiyaçlarınız nelerdir?
15-Şu anki tinsel ihtiyaçlarınız nelerdir?
<u>D-Yaşlılığa İlişkin Görüşler</u>
16-Yaşlılık hakkında ne düşünüyorsunuz?
17-Geleceğe yönelik beklentileriniz ve planlarınız nelerdir?

Ek-2. Bilgilendirilmiş Onam Formu

GÖNÜLLÜ KATILIM (BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM) FORMU

Dünyada ve Türkiye’de yaşlı nüfus giderek artmaktadır. Bu durum cezaevlerindeki yaşlı sayısı artışını da beraberinde getirmektedir. Yaşlı hükümlülerin genç hükümlülerle farklılaşan ihtiyaçları bulunmaktadır ve bu ihtiyaçların belirlenerek gerekli önlemlerin alınması ve rehabilitasyon sürecinde gerekli müdahalelerin yapılması gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı alanda bulunan eksikliği gidererek yaşlı hükümlülerin beş gelişimsel boyuttaki (fiziksel, duyuşsal, bilişsel, sosyal ve tinsel) ihtiyaçlarını ortaya koymaktır. Bu sebeple 50 yaş üstü hükümlülerle yarı-yapılandırılmış nitel görüşme yapılması planlanmıştır.

Bu araştırma, Ankara Üniversitesi Etik Kurulu ve Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanlığı’ndan alınan izinlerle yapılmaktadır. İlişikteki soru kağıdı sosyal hizmet ihtiyaçlarınızın ortaya konulması amacıyla oluşturulmuştur. Sizden istenen bilgiler sadece araştırma için kullanılacak ve tamamen gizli kalacaktır.

Araştırmaya katılmanız sadece sizin gönüllü olmanıza bağlıdır ve bu konuda hiçbir zorunluluğunuz bulunmamaktadır. Çalışmanın herhangi bir aşamasında hiçbir neden göstermeksizin ayrılabilirsiniz. Katılmayı kabul ederseniz araştırmacı ile ortalama 50 dakikalık bir görüşme yapacaksınız. Görüşmelerin değerlendirilmesi sırasında isminiz kaydedilmeyecek ve verdiğiniz cevaplar kesinlikle gizli kalacaktır. Çalışma kapsamında sorulan sorulara gerçeğe uygun olarak cevap verilmesi araştırma sonuçlarının bilimsel ve güvenilir olması açısından önemlidir.

Araştırmanın gönüllü olur-onam formunu okudum. Araştırma ile ilgili istediğim tüm açıklamalar yeterli yapılmıştır ve tüm sorularıma tatmin edici cevaplar verilmiştir. Araştırmaya kendi rızamla gönüllü olarak katılmak istiyorum.

Gönüllünün adı-soyadı İmzası

Tarih:

Bu araştırma ile ilgili yukarıda yer alan ve istenen diğer bilgiler katılımcıya tarafımdan açıklanmıştır ve yazılı onamını aldım.

Araştırmacının adı-soyadı İmzası

Tarih:

Araştırmacı: Arş. Gör. Burcu Özdemir Ocaklı

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

05333168640 ozdemirburcu@gmail.com

Danışman: Prof. Dr. Veli DUYAN

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

duyanveli@yahoo.com

Ek-3. Etik Kurul Karar Örneği

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU
KARAR ÖRNEğİ**

Karar Tarihi : 13/04/2017

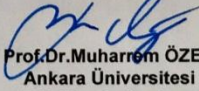
Toplantı Sayısı: 7

Karar Sayısı : 118

118-Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden **Burcu Özdemir Ocaklı**'nın "Yaşlı Hükümlülerin Sosyal Hizmet İhtiyaçları: Ankara Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışması ile ilgili 21/03/2017 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden **Burcu Özdemir Ocaklı**'nın "Yaşlı Hükümlülerin Sosyal Hizmet İhtiyaçları: Ankara Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışması ile ilgili araştırmanın, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

**ASLININ AYNIDIR
13/04/2017**

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

Ek-4. Kurum İzni

T.C.
ADLİYE BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 57292265-204.06.03-E.700-74306
Konu : Burcu ÖZDEMİR OCAKLII
Araştırma Talebi

20.06.2017

.....CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İlgi :Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'na ait 23/03/2017 tarihli ve 38435356-302.11.02/E.3538 sayılı yazı.

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Münevver Eryalçın'la beraber, Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Burcu Özdemir Ocaklı'nın, 03 Temmuz 2017 - 03 Ağustos 2017 tarihleri arasında; Prof. Dr. Veli Duyan danışmanlığında, "Yaşlı Hükümlülerin Sosyal Hizmet İhtiyaçları: Ankara Örneği" konulu araştırmayı Sincan Açık, Ankara Açık, Kalecik Açık ve Ayaş Açık Ceza İnfaz Kurumlarında yapma talebine ilişkin, ilgi yazı ve ekleri incelendi.

Söz konusu talebin; yukarıda anılan ceza infaz kurumlarında, 03 Temmuz 2017 - 03 Ağustos 2017 tarihleri arasında, kurumların belirleyeceği gün ve saatler ile kurumun uygun göreceği alanlarda, hükümlülerin rızalarının alınması, bilgilendirilmesi ve bilgilendirme onam formu doldurulması, yapılacak görüşmenin konusuyla sınırlı kalınması, ses kaydı ve görüntü alınmaması, ilgi yazıda bahse konu Ek-1'de bulunan anket formunun uygulanması, çalışma sonucunun iki örneği ile CD'sinin araştırmayı gerçekleştirecek kişi veya kişiler tarafından, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne gönderilmesi, çalışma sonucunun Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün izni olmaksızın yayımlanmaması, basın yayın organlarıyla paylaşılmaması koşullarıyla, gerekli güvenlik önlemleri alınarak, psiko-sosyal yardım servisi ile eğitim servisi görevlileri gözetiminde ve kurum görevlileri nezaretinde gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

Gereği ile ilgililere bu yönde bilgi verilmesini rica ederim.

Cengiz ÖNER
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

DAĞITIM:
Gereği
.....Cumhuriyet Başsavcılığına

Bilgi
Ankara Üniversitesi Rektörlüğü
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

ÖZGEÇMİŞ

I- Bireysel Bilgiler

Adı:Burcu

Soyadı:Özdemir Ocaklı

Doğum yeri ve tarihi:Ankara 06.05.1985

Uyruğu:T.C

Medeni durumu:Evli

Adresi ve telefonu : Aktaş. Mah. Plevne Cad. No: 5 Altındağ/ANKARA

II- Eğitimi

Oxford Üniversitesi, Sosyoloji, 2017 (Doktora)

Oxford Üniversitesi, Karşılaştırmalı Sosyal Politika, 2009 (Yüksek Lisans)

Bilkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, 2007 (Lisans)

Yabancı dili: İngilizce

III- Ünvanları

Arş. Gör. (2014-2017)

Arş. Gör. Dr. (2017-şimdi)

IV- Mesleki Deneyimi

Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü (2014-şimdi)

Lidea Eğitim ve Danışmanlık (2007-2008)

VI- Bilimsel İlgi Alanları

Demografik ve toplumsal yaşlanma, kuşaklararası ilişkiler, gerontolojik sosyal hizmet

Yayınları:

Makaleler:

- Özdemir Ocaklı, B. (2017). Education and Filial Norms. Adult Daughters and Older Mothers in Turkey. Journal of International Social Research, 10 (54), 594-602.
- Özdemir Ocaklı, B. (2017). Political Participation and Active Ageing. Social Sciences Studies Journal, 3(11), 1648-1652.

- Duyan V., Sahin-Kara, G., Camur Duyan G., Özdemir, B., Megahead, H. A. (2017) "The Effects of Group Work on Depression and Psychosocial Functioning: A Study with Institutionalised Elderly". *Research on Social Work Practice*, 27(3), 366-374. (SSCI)
- Duyan, G., Tuncay, T., Özdemir, B., Duyan V. (2016)" Attitudes of Social Work Students Towards Elderly". *European Journal of Social Work*, 19(5), 764-778. (SSCI)

Kitap Bölümleri

- Özdemir Ocaklı, B. (2018). “Yaşlı Hakları, Yaşlı Ayrımcılığı ve Etik”, Yaşlılar için Sosyal Hizmet, Editör:Prof. Dr. Emine Özmete (Ed.), HEDEF CS Yayınları, Ankara, 154-162.
- Özdemir Ocaklı, B. (2018). “Yaşlılıkta Bireysel Yaşam”, Yaşlılar için Sosyal Hizmet, Editör:Prof. Dr. Emine Özmete (Ed.), HEDEF CS Yayınları, Ankara, 36-45.
- Özdemir Ocaklı, B. (2018). “Yaşlılıkta Toplumsal Yaşam”, Yaşlılar için Sosyal Hizmet, Editör:Prof. Dr. Emine Özmete (Ed.), HEDEF CS Yayınları, Ankara, 58-66.
- Özdemir Ocaklı, B., Yıldırım, F., & Hablemitoğlu, Ş. (2015).Aktif Yaşlanma için Sağlık Okuryazarlığı[Health Literacy for Active Ageing].In F. Yıldırım& A. Keser (Eds.), Sağlık Okuryazarlığı [Health Literacy] (pp. 75-90). Ankara, Turkey: Ankara University Press. ISBN:978-605-136-178-9

VII- Bilimsel Etkinlikleri

Konferanslar:

- Özdemir Ocaklı, B., Arslan Özdemir, E., Eryalçın, M., Yüceer Kardeş, T., Akgül Gök, F. & Duyan, V. “Attitudes of Social Work Students towards Syrian Refugees”. The Migration Conference, June, 26-28, 2018, Lisbon, Portugal.
- Yüceer Kardeş, T., Arslan Özdemir, E., Eryalçın, M. & Özdemir, B. “Attitudes of Turkish Teachers towards Syrian Refugee Students”. The Migration Conference, June, 26-28, 2018, Lisbon, Portugal.

- Özdemir Ocaklı, B. “Social Work with Older People: Values and Ethical Issues”. International Social Work Congress, May, 29-31, 2017, Ankara, Turkey.
- Özdemir, B. & Göker, M. “Cultural Adaptation of Somali Female Asylum Seekers in Isparta”. 4th Turkish Migration Conference. July, 12-15,2016, Vienna, Austria.
- Özdemir, B. "Empowerment Approach and Gerontological Social Work: Implications for Individuals and Community". IV. TURYAK International Congress on Longevity. March, 13-14, 2015, İstanbul, Turkey.
- Özmete, E. &Özdemir, B. “Social Inclusion, Social Policy and Ageing in Turkey: The Role of the State, Private and Voluntary Sector”. 2012 Joint World Conference on Social Work and Social Development: Action and Impact. July,8-12 ,2012, Stockholm, Sweden.
- Özdemir, B. “Identifying Long-Term Care Policies: Lessons for Turkey”.2nd International Workshop on the Socio-Economics of Ageing. November, 4 ,2011, Lisbon, Portugal.

VIII- Diğer Bilgiler

Eğitim Programları:

- COST ACTION ROSENET, Training School on emerging global issues concerning social exclusion in older age, University of Camerino, ITALY, 18.09.2017 -21.09.2017.
- JRC-SAS-INGSA Evidence and Policy Summer School, Demographic Change and Migration, Senec-SLOVAKIA, 06.09.2017 -08.09.2017.
- COST ACTION INTERFASOL, Intergenerational Family Solidarity Across Europe, Dortmund Technical University, Dortmund-GERMANY, 06.06.2017 - 09.06.2017
- ERASMUS PLUS TRAINING, Bridging the Gap: Think Global Act Local, Malaga-SPAIN, 01.12.2015 -07.12.2015.